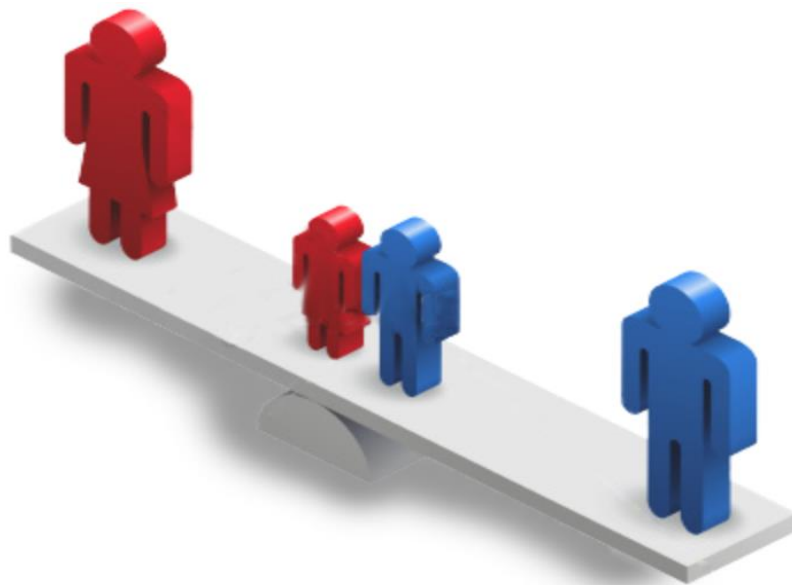

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde
Aalborg Universitet
November 2016
Speciale

En undersøgelse af Statsforvaltningens praksis

BARNETS BEDSTE

Skrevet af Marianne Kofoed
Studienummer 20127140
Vejleder: Inger Glavind Bo
Antal typeenheder: 238.563

Indhold

Abstract	4
Indledning	4
Barnets bedste	6
Problemformulering	8
Specialets afgrænsning.....	9
Lovgivning	10
Historik.....	10
Forældreansvarsloven	13
Beskrivelse af praksis i Statsforvaltningen	15
Forskning på området.....	18
Teorivalg	22
Inddragelse	23
Barnets perspektiv.....	26
Barnets bedste	29
Børnesyn	31
Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde.....	34
Metode	37
Videnskabsteoretiske overvejelser	37
Valg af metoder.....	38
Datamateriale	38
Kvalitative metoder.....	39
Fokusgruppeinterview.....	40
Sammensætning og rekruttering af fokusgruppen	41
Gennemførelse af fokusgruppeinterview	41
Pias og Dans sager	42
Individuelt interview med pige på 11 år	42
Refleksioner	43
- det indledende forløb	43
- fokusgruppeinterview	44
- egen rolle – eget felt	44
Analysestrategi.....	45
Analyse.....	47
Analyse af to børnesager.....	47
Sag 1 – sagen om Pia	47

Delkonklusion vedr. Pia.....	53
Sag 2 – sagen om Dan.....	53
Delkonklusion vedr. Dan	55
Analyse - inddragelse:.....	56
Delkonklusion – inddragelse.....	63
Analyse – barnets perspektiv:	65
Delkonklusion – barnets perspektiv	73
Analyse - barnets bedste	75
Elementer i barnets bedste	75
Delkonklusion - barnets bedste	80
Samlende konklusion og perspektivering	82
Kvalitetsvurdering.....	89
- metode.....	89
- reliabilitet.....	90
- validitet	90
- generaliserbarhed	90
Litteraturliste	92

Abstract

This thesis looks at how Statsforvaltningen practices what is in the best interest of the child in divorce cases. The focus is on the child welfare employees judgement, a term that holds a recognizing element, that is a requirement to reach “the good life” - which is the thought behind the consideration of what is in the best interests of the child. The investigation shows that the “child’s best” principle is practiced in different ways, which mirror the decision about involving the child in the form of an interview and not involving the child, if it is unnecessary for the case.

Children are involved in cases where it is not possible to reconcile the parents. The interview with the child must reveal the child’s perspective with the intention of adding information to the reconciling process, to shift the parents focus from their conflict to the child’s needs. The confidential knowledge about the child, which the child welfare employee reaches in a conversation, has a large importance in the following reconciliation efforts. The investigation shows that the inclusion benefits the child, which in reality is in the best interest of the child.

Children are not included with an interview in cases where it is successful with reconciling the parents, as it is assumed that the parent’s agreement is in the best interests of the child. The investigation shows that the child’s perspective is weakened in the reconciling process when the confidential knowledge about the child is lost.

This last group counts for the largest portion of all cases. It seems like the exception provision, about not including the child because it is unnecessary for the case, is the general rule rather than being the exception to the rule. According to this thesis grounds, it is not possible to represent the child’s best interest in cases where the child is not included and given a chance to express their views

Indledning

At være skilsmissebarn indebærer ofte en stor omvæltning med mange dertilhørende følelser – først og fremmest sorg over tabet af dagligdagen med begge forældre, måske bekymring for den forælder, der oplever sig forladt og vrede mod den forælder, der tog initiativ til skilsmisse, dilemmaer, usikkerhed, forvirring og stress. Måske skal barnet flytte og skifte skole og dermed også bruge ressourcer på at forholde sig til nye lærere og kammerater. Værre står det til, hvis forældrene dertil involverer barnet i deres egen indbyrdes ´kamp´ - som talerør, spion eller som allieret, hvorved barnet sættes i en massiv loyalitetskonflikt mellem forældrene (Rothenborg 2012:133).

Bruddet mellem forældre og alle de ændringer i hverdagen, som følger med, er ofte meget belastende for børn, og kan have en negativ indvirkning på deres fysiske og psykiske sundhed (Rothenborg 2012:126). SFIs undersøgelse 'Udsatte børnefamilier i Danmark', som undersøger hvilke faktorer, der er karakteristiske for familier, hvor et barn modtager en hjælpeforanstaltning¹, viser, at den mest markante risikofaktor er at have en mor, der ikke bor i kernefamilie (SFI 2010:85). Samlet konkluderes, at børn og unge øjensynligt er bedre beskyttet mod en række risici, hvis de vokser op i en intakt familie (Rothenborg 2012:128). Yderligere kan fremhæves SFIs undersøgelse om børns trivsel og velfærd, der viser, at børn, der oplever brud i deres familie, senere i livet oftere dukker op i statistikker som 'udsatte' sammenlignet med børn fra kernefamilier (SFI 2014). Forskning viser, at en vigtig forklaring kan være, at børn med skilte familier ofte lever mere sårbart – de får fx færre input til lektierne, pjækker hyppigere og tidligere, har oftere skiftet skole og skal dermed flere gange begynde forfra med at finde nye kammerater, og så lever de ofte i hjem med færre penge (Rothenborg 2012:128). Belastningerne kan medføre, at barnet viser ændret adfærd, fx i form af tristhed og isolation eller vrede og aggression, som af barnets institution eller skole tolkes som forringet trivsel. I et forsøg på at få hjælp til barnet og familien kan barnets institution eller skole sende underretning² til kommunens familieafdeling. Det er min erfaring fra mit daglige arbejde i en familieafdeling, at underretningerne beskriver, at barnets læring og udvikling er påvirket af dets vanskeligheder og manglende trivsel, men ofte er der i familieafdelingen tvivl om, hvilke foranstaltninger og tilbud efter servicelovens bestemmelser, der vil være gavnlige for disse skilsmissebørn. I de tilfælde hvor det vurderes, at barnets vanskeligheder udspringer af belastningerne i forbindelse med forældrenes skilsmisse, er det min erfaring, at bopælsforælderen henvises til at kontakte Statsforvaltningen, som er den offentlige instans, der er tillagt kompetencen til at yde rådgivning og vejledning i forhold til samvær, forældremyndighed og bopæl, idet det antages, at barnets udvikling og trivsel bedst tilgodeses ved, at Statsforvaltningen inddrages og forholder sig til familiens situation, herunder om der er grundlag for at foretage ændringer i de foreliggende aftaler, så aftalerne i større udstrækning tilgodeser barnets bedste. Ofte har familien dog været omkring Statsforvaltningen, så der allerede foreligger en samværsaftale, som skulle forventes at tilgodes barnets bedste, men på baggrund af barnets forringede trivsel må det konstateres, at situationen ikke er den bedste for barnet. Det er denne proces i Statsforvaltningen, dette speciale handler om – at praktisere barnets bedste. Jeg har fokus på Statsforvaltningens

---

¹ Jf. servicelovens kap. 11

² Jf. servicelovens § 153

inddragelse af barnet i form af en samtale, idet det fremgår af forældreansvarsloven, at barnet skal inddrages i sin egen sag, så dets synspunkter kan komme til udtryk, da det antages at kvalificere sagen i forhold til barnets bedste.

Jeg har endvidere fokus på barnets perspektiv, idet barnets egne synspunkter skal tillægges vægt, afhængig af alder og modenhed, og barnets perspektiv skal inddrages i alle sager med det formål at finde den bedste løsning for barnet - barnets bedste.

Barnets bedste

Begrebet 'barnets bedste' er indført i dansk lovgivning i overensstemmelse med FNs

børnekonvention³. Konventionen om Barnets Rettigheder er et forsøg på at give barnets bedste en substans og formidle den herskende opfattelse af, hvordan den gode barndom bør se ud (Egelund 2003:43). I dette speciale om skilsmissebørn er det relevant at fremhæve, at FNs deltagerstater "tager hensyn til, at barnet, som følge af sin fysiske og psykiske umodenhed, har behov for særlig beskyttelse og omsorg, herunder passende juridisk beskyttelse, både før og efter fødslen", og "anerkender, at barnet med henblik på fuld og harmonisk udvikling af sin personlighed bør vokse op i et familiemiljø, i en atmosfære af glæde, kærlighed og forståelse". Endvidere fremhæves at deltagerstaterne "er overbeviste om, at familien, som den grundlæggende enhed i samfundet og den naturlige ramme for (...) særligt børns vækst og trivsel", bør gives hjælp, så den kan påtage sig sine forpligtelser. Det fremgår af artikel 3 stk. 1, at barnets tarv skal komme i første række i alle foranstaltninger vedr. børn, og i stk. 2 anføres, at barnet skal sikres den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for dets trivsel. I artikel 12 stk. 1 er bestemmelsen om, at børn, "der er i stand til at udforme sine egne synspunkter, (skal sikres) retten til frit at udtrykke disse synspunkter i alle forhold, der vedrører barnet, og barnets synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med dets alder og modenhed".

Børnekonventionen er forsøgt implementeret i forældreansvarslovens⁴ bestemmelser. Således udtrykkes i § 2 stk. 1, at "forældremyndighedens indehaver skal drage omsorg for barnet", og i stk. 2 anføres, at "barnet har ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling". I § 4 fremgår det, at "afgørelser efter loven skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet", og i § 5 at der i alle forhold vedrørende barnet skal "tages hensyn til barnets egne synspunkter alt efter alder og modenhed". I § 19 anføres, at "barnet har ret til samvær med den forælder, som det ikke har bopæl hos", og at det er

---

³ Bekendtgørelse af FN-børnekonvention af 20.11.89 om Barnets Rettigheder, BKI nr. 6 af 16.1.192

⁴ LBK nr. 1820 af 23.12.15

forældrenes fælles ansvar, at dette praktiseres. I § 34 bestemmes det, at ”barnet skal inddrages under en sag (..), så dets perspektiv og evt. synspunkter kan komme til udtryk”. Det kan ske ved en samtale eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv. § 34 stk. 2 er undtagelsesbestemmelsen, hvor det fremgår, at ”forpligtelsen til at inddrage barnet direkte i sagen gælder ikke, hvis det må antages at være til skade for barnet eller hvis det må anses for unødvendigt (..).”

Sammenfattende fastslår forældreansvarsloven således, at forældre har pligt til at drage omsorg for deres børn, og at barnet på den anden side tildeles en juridisk ret til omsorg sammen med retten til beskyttelse. Det fastslås også, at det er med udgangspunkt i barnets – ikke forældrenes – ret, at barnets kontakt til begge forældre skal sikres efter deres skilsmisse. Det fremgår endvidere klart, at barnet skal inddrages under en sag, der vedrører barnet - medmindre det er til skade for barnet eller unødvendigt for sagen. Barnets bedste uddybes ikke videre i lovteksten, og det anføres både i forarbejderne⁵ til og i evaluering⁶ af forældreansvarsloven, at ”der næppe findes en klar og entydig definition af begrebet, men snarere forskellige opfattelser, hensigter og interesse modsætninger – og opfattelsen af, hvad der er bedst for barnet, er dynamisk og vil ændre sig over tid” (Familiestyrelsen 2011:57). Derfor er der ikke i loven opstillet kriterier for vurderingen af barnets bedste - ud over den formodning, der ligger bag loven om, at det er bedst for barnet at have kontakt til begge sine forældre. Forældreansvarslovens § 19 er baseret på det overordnede princip, at samvær med begge forældre har vital betydning for børn. Grundsynspunktet er, at et barn ”har ret til både en far og en mor, og at begge forældre i videst muligt omfang skal have ansvar for barnets opdragelse og udvikling”. Argumenterne, som hidrører fra en psykologisk inspireret diskurs om barnets bedste, er, at ”det er væsentligt for et barns identitetsdannelse at have kendskab til sine rødder og gennem opvæksten både have mandlige og kvindelige forbilleder” (SFI 2004a:20-21). Endvidere ligger der i forståelsen af barnets bedste en forudsætning i loven om, at barnets perspektiv nødvendigvis må belyses i hvert enkelt tilfælde. Barnets egne synspunkter skal således ifølge loven indgå i alle forhold vedrørende barnet, alt efter dets alder og modenhed (Familiestyrelsen 2011:57).

På Statsforvaltningens hjemmeside anføres under punktet ”Hvad er bedst for barnet?”⁷: ”Selv om I som forældre ikke bor sammen, er I stadig de vigtigste personer i barnets liv. Det er derfor vigtigt, at I sammen kan tage jer af barnet og træffe de beslutninger, som er bedst for barnet”.

---

⁵ Familiestyrelsen (2006)

⁶ Familiestyrelsen (2011)

⁷ <http://www.statsforvaltningen.dk/site.aspx?p=4671>

I Statsforvaltningens Samværsguide⁸ til forældre anføres, at en samværsaftale skal være til barnets bedste – og at barnets bedste i øvrigt er en foranderlig størrelse over tid. Der oplyses forskellige hensyn i forhold til, at forældrene i fællesskab skal varetage barnets bedste – de opfordres til at tage hensyn til barnets alder, barnets ønsker til samvær, at barnets dagligdag skal hænge sammen med hensyn til venner, fritidsaktiviteter mv. Samværsaftalen skal endvidere tage hensyn til, om barnet hidtil har haft kontakt til samværsforælderen, og endelig anføres, at forældrenes samarbejdsevne har afgørende betydning for, om barnet kan trives i samværsaftalen.

Denne fremstilling af barnets bedste, som et åbent begreb, der på den ene side kan indeholde skiftende indhold og på den anden side kan tage hensyn til det enkelte barns individuelle situation, gør det interessant at undersøge nærmere, hvordan Statsforvaltningen rent faktisk forvalter denne bestemmelse. Med henvisning til specialets afgrænsning er fokus på, hvordan de børnesagkyndige tilrettelægger det daglige arbejde, så barnets bedste sikres.

Dette leder hen til min problemformulering.

Problemformulering

Hvordan praktiserer de børnesagkyndige i Statsforvaltningen barnets bedste i forbindelse med skilsmisssager?

Underspørgsmål:

A - Inddragelse. Som en del af besvarelsen af undersøgelsesspørgsmålet er det relevant at undersøge, hvilke rationaler, der ligger bag Statsforvaltningens praksis i forhold til at inddrage børn i form af en samtale.

B - Barnets perspektiv. Det primære formål med inddragelse af barnet er, at barnet skal komme til orde. Det er relevant at undersøge Statsforvaltningens praksis i forhold til børnesamtalen, herunder også hvilke elementer barnets perspektiv indeholder.

C - Barnets bedste. Barnets perspektiv indgår i barnets bedste. For at besvare specialets undersøgelsesspørgsmål er det interessant at undersøge hvilke elementer, der yderligere tillægges betydning i Statsforvaltningens vurdering af barnets bedste.

Præcisering:

Ordet inddragelse refererer gennem hele opgaven til en børnesamtale.

---

⁸ http://www.statsforvaltningen.dk/sfdocs/Publikationer/Pjecer/Aktuelle%20pjeser/Samværsguide_2014.pdf

De tre nøglebegreber: inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste, udgør rammen for hele opgaven. I afsnit om specialets afgrænsning tydeliggøres dette forholdsvis snævre fokus.

Specialets afgrænsning

Her redegøres for mine overvejelser vedr. specialets afgrænsning. Først og fremmest forholder specialet sig ikke til, om forældreansvarsloven generelt er en god eller dårlig lov. Specialet søger at afdække, hvilken viden og forforståelser Statsforvaltningens børnesagkyndige personale anvender, når barnet skal 'inddrages' og 'barnets perspektiv' skal tilvejebringes med henblik på at vurdere 'barnets bedste'. Specialets undersøgelsesspørgsmål udspringer af en undren over, at jeg i mit daglige arbejde oplever, at familieafdelingen modtager et stigende antal underretninger vedr. skilsmissebørn, som belastes af familiens situation og derfor viser forringet trivsel. Der er tale om familier, som familieafdelingen ikke i forvejen har kendskab til, det vil sige at familien ikke i forvejen er belastet af misbrug, psykisk sygdom, adfærdsvanskeligheder eller handicap hos børnene eller andre problematikker, som har medført behov for kontakt til familieafdelingen. Min undren skal ses i sammenhæng med, at Statsforvaltningens skal træffe afgørelser under hensyn til barnets bedste, hvilket ikke burde medføre forringet trivsel i en grad, der begrundes en underretning⁹. Jeg har valgt at afgrænse specialet til at omhandle børn, som er i Statsforvaltningens målgruppe for børnesamtaler, det vil sige børn, som Statsforvaltningen vurderer kan inddrages i form af en samtale. Det betyder, at specialet ikke omhandler mindre børn, hvis perspektiv evt. afdækkes på anden vis – og ej heller de børn, som ikke tilbydes en samtale, fordi det vurderes at være til skade for barnet – fx fordi barnet kommer fra en højkonfliktfamilie. Grunden til denne afgrænsning er, at jeg ikke undrer mig over barnets forringede trivsel i denne familieproblematik. Men grunden er også, at det ikke er lykkedes mig at få mulighed for at interviewe Statsforvaltningens juridiske sagsbehandlere, som træffer afgørelser til barnets bedste i de skilsmissesager, der omhandler samvær, hvor forældrene ikke indgår forlig.

Der er ikke forskel på Statsforvaltningens vejledningsopgave i de forskellige sagstyper – samvær, forældremyndig, bopæl - men meget ofte inddrager Statsforvaltningen ikke børn i sager om forældremyndighed og bopæl, hvor det ikke lykkes at forlige forældrene ved vejledningsmødet, idet den videre afdækning af barnets perspektiv overlades til retten at beslutte. Det betyder, at specialet afgrænser sig til primært at omhandle skilsmissesager, der drejer sig om samværsproblematikker, hvor sagsbehandlingen forbliver i Statsforvaltningen. Specialet er afgrænset til at undersøge rammerne for den proces, der omhandler inddragelse af børn og tilvejebringelse af barnets

---

⁹ Servicelovens § 153

perspektiv - samt de børnesagkyndiges overvejelser og dømmekraft, som udfoldes i denne proces frem mod forlig. Fokus er dermed også på de børn, som er i målgruppen for inddragelse, men som ikke tilbydes dette med den begrundelse, at det vurderes at være unødvendigt for sagen.

Lovgivning

I det følgende beskrives den historiske udvikling i lovgivningen ud fra den erkendelse af at barnets bedste er et begreb, der forandrer sig over tid, i overensstemmelse med samfundsudviklingen.

Efter det historiske rids, der leder hen til forældreansvarsloven gennemgås den tilhørende vejledning om samvær¹⁰. Formålet er dels at redegøre for de institutionelle rammer, det vil sige lovgivningens bestemmelser om sagsbehandling og om hvilke forhold, der anføres som vigtige at beskrive i forhold til at bestemme 'barnets bedste'. Til sidst belyses Statsforvaltningens sagsbehandling i samværsager.

Historik

Samvær som en juridisk ret i forbindelse med skilsmisse er under 100 år gammel. I en betænkning fra 1913 var man imod samvær som en lovmæssig ret med den begrundelse, at "Man må være opmærksom på farerne for børnenes sunde og harmoniske udvikling, som ofte har vist sig at rummes i en ordening, hvor der gives den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, en positiv ret til at modtage besøg af eller tilse barnet. Hvis forældrene i deres forsøg på at vinde børnene søger at undergrave hinandens indflydelse på disse, kommer børnene til at lide for meget under de modstridende påvirkninger." (Bo 2000: 9). Allerede i 1918 ændrede man dog synspunkt med den begrundelse, at det "i og for sig er en hårdhed mod den ægtefælle, som berøves det normale samliv med sine børn, fordi de nu én gang ikke kan blive hos begge forældre. Efter omstændighederne vil en sådan afsondring fra den ene af forældrene utvivlsomt også være unaturligt og skadeligt for barnet." (Bo 2000:10). Den første egentlige skilsmisselovgivning kom i 1922, hvor der blev indført en ret for den af forældrene, der ikke havde forældremyndigheden over et barn, til at have personligt samkvem med barnet, medmindre særlige omstændigheder talte derimod (SFI 2004a)¹¹. Reglen omfattede dog ikke børn, der var født uden for ægteskab. Denne holdning blev opretholdt i 1955 med den begrundelse, at "Adgangen til samkvemsret for faderen må gå gennem hans vilje til at ægte moderen." (Bo 2000:11). Først i 1969 blev faren til et barn født uden for ægteskab tillagt ret til at se sit barn - under forudsætning af at han havde levet sammen

---

¹⁰ VEJ nr 11362 af 30.12.15

¹¹ Myndighedsloven af 30.6.22

med barnet i mindst et år, og at samkvemmet var foreneligt med barnets tarv (SFI 2004a)¹². Den juridiske sagsbehandling blev i den enkelte sag varetaget af en jurist, som ved afgørelser måtte tage udgangspunkt i forældrenes påstande og gennem sine afgørelser både varetage forældrenes retssikkerhed og børnene retsbeskyttelse (Familiestyrelsen 2009). Kvindernes indtog på arbejdsmarkedet fra 1960'erne og herefter betød ændringer i familiens funktion – i takt med at begge forældre fik opgaver uden for hjemmet, involveredes begge forældre i de omsorgsmæssige opgaver i forhold til børnene. Familiemønstret var og er i forandring. Den mere ligelig arbejdsfordeling af børnepasningen mellem forældrene har for barnet medført en større tilknytning til begge forældre – men også muligheder for skærpet konflikt og større parathed til at udkæmpe disse konflikter (Bo 2000:1). Man var begyndt at anvende børnepsykiatere til at skrive erklæringer, der skulle hjælpe juristen til at ”finde frem til den bedst mulige løsning i særligt vanskelige sager”, og i en betænkning fra 1981 blev det officielt anerkendt, at skilsmisse ikke kun er et retsbrud i juridisk forstand, men også en traumatisk livsbegivenhed, hvor forældre og børn havde brug for psykologisk og social kyndig rådgivning (Bo 2000:12). I myndighedsloven fra 1985 blev den børnesagkyndige rådgivning således indført som et supplement – og som et konfliktløsningstilbud, som skulle hjælpe forældrenes proces (SFI 2004a)¹³. I loven fastslås det, at barnets forbindelse med begge forældre skal søges bevaret ved, at den, der ikke har forældremyndigheden, har ret til samvær. Formålet med samværet var at sikre barnets forbindelse med begge forældre - i modsætning til tidligere, hvor samkvemsretten var en ret for en af forældrene til at have kontakt med barnet. Loven åbnede mulighed for forældrene at aftale fælles forældremyndighed. Samtidig blev der for første gang indsat en bestemmelse om, at der skal finde en samtale sted med et barn, der er fyldt 12 år, før der bliver truffet en afgørelse i en sag om forældremyndighed eller samværsret (SFI 2004a:47). I 1994 kom forældremyndighedsudvalgets betænkning nr. 1279 ”fælles forældremyndighed, samværsvanskeligheder, børnesagkyndig rådgivning”, hvis overvejelser skulle indeholde hensynet til, hvad der var bedst for barnet (SFI 2004a). Udvalget pegede på fire grunde til, at det er vigtigt, at et barn under opvæksten har forbindelse med begge forældre. For det første ansås samvær at kunne bidrage til at opretholde de følelsesmæssige relationer, som er skabt før den ene af forældrene flytter fra hjemmet og dermed mindske skadevirkningen af, at familien ikke længere bor sammen. For det andet blev det nævnt, at kontakten i de tilfælde, hvor der ikke er skabt en sådan følelsesmæssig relation, kan sikre, at barnet får kendskab til sine rødder. For det tredje

---

¹² Ved lov af 4.6.69

¹³ Lovbekendtgørelse nr. 443 af 3. oktober 1985.

henviste udvalget til, at det er vigtigt, at børn har både mandlige og kvindelige forbilleder, når personligheden dannes og under socialiseringsprocessen. For det fjerde blev det fremhævet, at samvær kan betyde en aflastning af den, der har barnet boende. Det anføres, at når familien ikke bor sammen, forudsætter et barns kontakt med begge sine forældre, at der er et samarbejde mellem bopælsforælderen, samværsforælderen og barnet – og at forældrenes dårlige indbyrdes forhold og modvilje mod hinanden kan give problemer med samværet. Formålet med den børnesagkyndige rådgivning var at hjælpe parterne til selv at løse konflikterne under hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Udvalget pegede dog på, at forældrenes enighed ikke altid er den bedste løsning for barnet. For eksempel er en deleordning, som forældrene som kompromis kan enes om, måske ikke den bedste løsning for barnet, og udvalget ønskede at styrke børnene stilling i rådgivningen (SFI 2004a). Lov om forældremyndighed og samvær trådte i kraft d. 1.1.96 (SFI 2004a)¹⁴. Bo (2000:13) anfører, at rådgivningsaspektet blev styrket og udbygget, men børnesagkyndig bistand til familien havde dog stadig karakter af et appendiks til rent juridisk sagsbehandling. Frem til slutningen af 1990'erne var almindeligt antaget, at børn ikke kunne være part i en sag om forældremyndighed og samvær, idet barnet var underlagt forældremyndighed, hvorved forældremyndighedsindehaveren udøvede barnets rettigheder på barnets vegne (Familiestyrelsen 2006). Forældrenes egne oplysninger om barnets forhold udgjorde den primære kilde til sagsoplysningen – deres opfattelse af barnets opvækst og nuværende liv, modenhed og trivsel udgjorde væsentlige elementer i en 'bevisførelse' og dannede også grundlag for evt. videre inddragelse af barnet. Siden 1.1.96 har børn over 12 år haft en høringsret, idet det blev indskrevet i loven, at der skal foretages en samtale med barnet i sager, der vedrører barnet selv, da det skønnes væsentligt, at børn er sikret adgang til indflydelse. Reglen skal sikre børns mulighed for at tilkendegive mulige holdninger og ønsker, inden der bliver truffet afgørelse om deres fremtid – også selv om sagen ud fra et afgørelsessynspunkt synes tilstrækkeligt oplyst. Pr. 1.1.02 blev reglen om børnesamtalen udvidet til også at omhandle børn under 12 år, 'hvis barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det' (SFI 2004a)¹⁵. Samtidig blev loven ændret, så fælles forældremyndighed fortsatte efter skilsmisse. Pr. 1.10.04 kunne forældre ikke længere få Statsforvaltningen til at afgøre uenigheder om mere detailpræget karakter, men henvises til selv at løse problemerne indbyrdes, evt. gennem rådgivning og mægling (Familiestyrelsen 2006). Udviklingen frem mod vedtagelsen af forældreansvarsloven var således kendetegnet ved et fokus på at hjælpe forældre til selv at finde løsninger på deres eventuelle

---

¹⁴ Lov nr. 387 af 14. juni 1995.

¹⁵ Lov nr. 461 af 7. juni 2001.

problemer frem for at anmode myndighederne om at træffe afgørelse om uenigheder - ud fra den betragtning, at forældrenes enighed er den bedste løsning for barnet (Familiestyrelsen 2011:9).

Forældreansvarsloven

Forældreansvarsloven¹⁶ trådte i kraft i 2007. Alle sager om forældremyndighed, bopæl og samvær skal nu starte i Statsforvaltningen med henblik på at forlige parterne.¹⁷ Nedenfor udfoldes loven i form af gennemgang vejledning om samvær med henblik på at tydeliggøre dels Statsforvaltningens lovgrundlag og praksis for behandling af sager, og dels hvilke elementer, der fremhæves i forhold til inddragelse af barnet, barnets perspektiv og barnets bedste.

Det anføres i vejledning om samvær¹⁸, at de vigtige hovedprincipper i forældreansvarsloven er barnets ret til samvær med begge forældre og at forældrene har et fælles ansvar for, at barnet har samvær. Det bærende element ved afgørelser om samvær er således barnets ret, og det er derfor vigtigt, at barnets perspektiv inddrages under sagsbehandlingen.

Hvis forældrene anmoder Statsforvaltningen om samværssag, indkaldes de til møde med det formål at finde frem til løsninger om barnets fremtid, der er til barnets bedste. Som led i forligsbestræbelser mellem forældrene vil inddragelse af barnet og dets perspektiv kunne være med til at fastholde fokus på barnets behov og give forældrene mulighed for at anlægge nye vinkler på, hvordan de varetager deres barns behov bedst muligt. Inddragelsen af barnet kan ske ved samtaler, børnesagkyndige erklæringer eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv. Forældrenes egne oplysninger om barnet vil også altid være en væsentlig kilde til at få barnets perspektiv belyst. Det forudsættes, at inddragelsen af barnet sker på den for barnet mest skånsomme måde. Forpligtelsen til at inddrage barnet direkte i sagen gælder ikke, hvis det må antages at være til skade for barnet, eller hvis det må anses for unødvendigt, fx hvis der umiddelbart opnås enighed mellem forældrene. Om børnesagkyndig rådgivning anføres i vejledningen, at formålet ikke alene er at hjælpe forældrene med at indgå konkrete aftaler om samvær, men også at dæmpe konfliktniveauet mellem dem. Børn kan også få rådgivning med et formål at få mulighed for at tale med en børnesagkyndig om de problemer i familien, som berører barnet. Det er en afgørende forudsætning for den børnesagkyndige rådgivning, at den opleves som et neutralt forum helt adskilt fra afgørelsesfasen.

---

¹⁶ LBK nr 1820 af 23.12.2015

¹⁷ Politisk aftale 2006

¹⁸ VEJ 11362 af 30.12.15

Hvis forældrene under et vejledningsmøde, en børnesagkyndig rådgivning eller en konfliktmægling bliver enige om samværet, må Statsforvaltningen som udgangspunkt antage, at denne samværsaftale er udtryk for, hvad der er bedst for barnet. Dette skyldes, at forældrene må anses for at være nærmest til at vurdere, hvad der er bedst for deres barn. Hvis forældrene, på grund af et højt konfliktniveau, som overskygger fokus på barnet, ikke kan profitere af børnesagkyndig rådgivning eller konfliktmægling, kan de indkaldes til et tværfagligt møde. Afgørelser om samvær er karakteriseret ved at de i vid udstrækning er skønmæssige, idet de skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet. Tilvejebringelsen af et forsvarligt oplysningsgrundlag tager udgangspunkt i en inddragelse af barnet og en belysning af dets perspektiv, som skal søges 'i øjenhøjde'. Inddragelsen af barnet sikrer, at barnet får mulighed for at komme til orde vedrørende forhold, der berører dets liv. Det vil afhænge af det enkelte barns alder og modenhed, om dets perspektiv belyses bedst ved en egentlig samtale eller på anden måde. Der skal dog udvises tilbageholdenhed med ikke at inddrage barnet, idet der ikke alene skal lægges vægt på, hvad der i et voksent perspektiv kan forekomme væsentlig at inddrage barnet i – og der skal være opmærksomhed på hensynet til barnets retsstilling og barnets interesse i at komme til orde. Det bemærkes, at der i takt med barnets alder og modenhed skal lægges afgørende vægt på barnets egne synspunkter ved afgørelser om samvær. Forældrene skal gøres klart, at inddragelsen af barnet ikke skal bruges til at afklare, hvem af forældrene, der har ret, men derimod til at give indblik i barnets oplevelser, tanker og følelser, så disse kan indgå som et væsentligt element i de voksnes drøftelser af det fremtidige samvær. Efter en børnesamtale skal der udfærdiges et notat om samtalens indhold. Notatet skal være udformet så fyldigt, at der ikke senere kan opstå tvivl om barnets synspunkter. Ud over barnets syn på samværet bør notatet indeholde oplysninger om barnets personlige og faktiske forhold, en modenhedsvurdering af barnet, om barnet skønnes at kunne overskue konsekvenserne af sine udtalelser og om de er udtryk for barnets egen mening, eller om barnet er under kraftig påvirkning fra en af forældrene eller andre. Det er væsentligt, at der i videst muligt omfang tages hensyn til, at barnets forhold til forældrene ikke skades ved videregivelse af barnets oplysninger. For at undgå at barnet på grund af samtalen bringes i en loyalitetskonflikt, bør man forsøge at generalisere og omskrive de relevante dele af barnets udtalelser i notatet. Forældreansvarsloven og tilhørende vejledning om samvær udgør den juridiske ramme for de børnesagkyndiges daglige arbejde i samværssager og for dette speciale. I analyseafsnittet vil jeg opsamle og inddrage de dele af lov og vejledning, som er relevant for de enkelte delanalyser.

Beskrivelse af praksis i Statsforvaltningen

For yderligere at skabe overblik over i hvilken ramme, lov og vejledning omsættes, vil jeg her beskrive praksis, som den italesættes af de børnesagkyndige i fokusgruppeinterviewet.

Alle sager om forældremyndighed, bopæl og samvær starter i Statsforvaltningen, hvortil forældrene sender ansøgning. Via Statsforvaltningens centrale visitation visiteres familien til forskellige mødeformer, som er beskrevet i forældreansvarsloven og tilhørende vejledninger.

De fleste sager indledes med et vejledningsmøde, som er et såkaldt samarbejds møde. Mødet varetages af enten en børnesagkyndig eller en juridisk sagsbehandler - som i dette møde benævnes mødeleder. Det første møde kan også være et tværfagligt møde, hvor både børnesagkyndig og juridisk sagsbehandler deltager. Det er oftest tilfældet i sager, hvor der er tale om et meget højt konfliktniveau og / eller vold, misbrug, psykisk sygdom, overgreb. Det første møde kan endvidere være børnesagkyndig rådgivning eller konfliktmægling, hvis forældrene specifikt har søgt om disse tilbud.

Der er to spor i Statsforvaltningen: aftalesporet og afgørelsessporet. Sagerne kan følge ét spor hele vejen eller veksle mellem dem.

På vejledningsmødet, hvor begge forældre deltager, fremlægger den forælder, der har indgivet ansøgningen, sin sag. Fokus er ikke på forældrenes juridiske rettigheder, men på at få dem til at beskrive konflikterne, og hvilken hjælp de mener at have brug for.

”Man skal egentlig dér sige, hvad har I brug for, forældre - og det er for ikke at klaske juraen op i hovedet på dem med det samme, fordi det er faktisk konfliktoptrappende - fortæl, hvad det er I tænker, at I kan have brug for, og så skal vi prøve at matche vores hjælp i forhold til det.”

Børnesagkyndig 3

Problemstillingen afdækkes ved, at parterne hver især inviteres til at fortælle om deres fælles barn. De børnesagkyndige fortæller, at de under samtalen hele tiden har fokus på barnets perspektiv - 'hvad betyder det for barnet' - hvilket formidles til forældrene med henblik på at tilføre nye informationer, som de kan medtage i deres overvejelser. Der er stor fokus på at forlige forældrene. Hvis forældrene på vejledningsmødet bliver enige, afsluttes sagen.

Hvis forældrene ikke bliver enige, kan det aftales med dem, at barnets perspektiv afdækkes yderligere i form af en børnesamtale. Her er sagen fortsat i aftalesporet, og det forventes, at der på det efterfølgende opfølgingsmøde med forældrene opnås forlig. I så fald afsluttes sagen.

Hvis der ikke opnås forlig, gives sagen til en juridisk sagsbehandler og betragtes herefter som en afgørelsessag. Den juridiske sagsbehandler beslutter på hvilken måde barnets perspektiv yderligere

skal afdækkes – det kan være en børnesamtale (hvis denne ikke er afholdt), udtalelse fra barnets børnehave, skole, læge mv. børnesagkyndig undersøgelse, overvåget samvær, indhentning af oplysninger vedr. samværsforælderen eller sagkyndig undersøgelse af samværsforælderen. De børnesagkyndige fortæller, at hvis bopælsforælderen har en børnesag i kommunen, indhentes altid oplysninger om barnet. Herefter afholdes møde med forældrene igen.

På alle møder oplyses om muligheden for at få børnesagkyndig rådgivning og konfliktmægling, og hvis forældrene på baggrund af de nye oplysninger udtrykker ønske om selv at løse problemerne ved hjælp af disse tilbud, berostilles afgørelsessagen – eller rettere, den overgår igen til aftalesporet. Det er intentionen, at der er vandtætte skodder mellem børnesagkyndig rådgivning / konfliktmægling og sagsbehandling – der tilgår således ikke afgørelsessagen oplysninger fra den børnesagkyndige rådgivning eller konfliktmægling.

”Det indgår ikke i afgørelsen, at de har været til det – der kommer ikke noget ud af det, som kan bruges i en afgørelse, de skal have lov til at tale, de skal have lov til at sige, hvad de nu har brug for i en mægling eller rådgivning”.

Børnesagkyndig 4

Der er som udgangspunkt tale om én børnesagkyndig rådgivning eller konfliktmægling. Hvis der opnås enighed, afsluttes sagen.

I sager, hvor der ikke opnås enighed, træffer Statsforvaltningens juridiske sagsbehandler afgørelse i samværsager på baggrund af den børnesagkyndiges notat fra børnesamtalen og fra vejledningsmødet og / eller udtalelser vedr. barn og evt. samværsforælder. Den juridiske sagsbehandler har ikke altid mødt familierne.

Hvis der er tale om en sag om forældremyndighed eller bopæl, afsluttes sagen i Statsforvaltningen, hvorefter en af forældrene kan anmode om, at Statsforvaltningen sender sagen til rettens afgørelse.

Processen i Statsforvaltningens sagsbehandling illustreres således:

Sagsbehandling af samværssag i Statsforvaltningen

Samarbejds møde

Forældre enige

Forældre ikke enige

Evt. børnesagkyndig rådgivning / konfliktmægling

Evt. børnesamtale

Evt. opfølgende møde

Forældre enige

Forældre ikke enige

Evt. tværfagligt møde

Barnets perspektiv belyses yderligere evt. børnesamtale

Forældre enige

Forældre ikke enige

S
a
g

a
f
s
l
u
t
t
e
s

A
f
g
ø
r
e
l
s
e

Forskning på området

Der findes en omfattende mængde udgivelser om skilsmissebørn og deres vilkår. Ved søgning på scholar.google.dk med søgeordene 'skilsmissebørn' og 'barnets bedste', får man hhv. 310 og 14.600 resultater. For at målrette min søgning, startede jeg i stedet på Statsforvaltningen.dk, som en særlig central autoritet på feltet. Herfra valgte jeg at benytte mig af sneboldmetoden, som er en proces, hvor man finder dokumenter ved at tage udgangspunkt i de forrige dokumenter (Brinkmann & Tanggaard 2015:157-158). På Statsforvaltningen.dk var der under 'samvær' henvisning til Ankestyrelsen.dk, hvor der under 'Familie og Børn' var henvisning til evaluering af forældreansvarsloven, som bl.a. omfattede forskning som Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) har forestået. Ved sneboldmetoden fandt jeg også henvisning til tidligere forsøg, som forældreansvarsloven bygger på. Jeg har således læst mange forsknings-, evaluerings- og andre undersøgelser omhandlende skilsmissebørn, og de nedenfor nævnte undersøgelser er udvalgt, fordi jeg mener, at de kan bidrage med viden og opmærksomhedspunkter i forhold til mit undersøgelsesspørgsmål. Jeg redegør for disse undersøgelser i kronologisk orden - med fokus på specialets kernebegreber: inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste. Formålet er at indkredse foreliggende viden som afsæt for specialet.

I takt med forskningens bidrag af ny viden om børns perceptuelle og kognitive formåen, opstod en ny barndomsforståelse (EVA 2009). Man taler om et paradigmeskift, som for alvor tog fart i 1980'erne. Ontologisk er der sket et skift fra forståelsen af barndom, som et forstadium til at blive et rigtigt menneske, til at børn er en del af verden med deres egen værdi, at de er noget i sig selv, at de er med til at skabe samfundet. Det epistemologiske skift drejer sig om viden om børns verden – tidligere blev børns udtalelser ikke taget seriøst, mens man nu erkender, at børn er videnskabere – de kan og må bidrage med en unik viden om deres eget liv, fordi denne viden dels ikke er tilgængelig på anden vis og dels nødvendig at få indsigt i for at kunne optimere børnenes livsbetingelser. Børn har ret til at blive hørt og til at have indflydelse på deres eget liv.

I SFIs undersøgelse 'Samvær til barnets bedste?' (SFI 2004a) interesserer man sig for at kortlægge hvilke forståelser, der gennem Statsamtets afgørelser genereres om barnets bedste. Undersøgelsen viser, at børnene er usynlige i 1/3 af sagerne, som afgøres efter ren juridisk sagsbehandling, idet konflikten anskues som en tvist mellem forældrene, og definitionen af barnets bedste tager ikke substantielt udgangspunkt i det berørte barn, men i *det generaliserede barns behov* for samvær. I de tunge sager anlægges perspektivet *barnet i fare* - her finder bedømmelsen af barnets bedste sted ud

fra et individuelt skøn, men tager ikke afsæt i barnets egne oplevelser. I ca. 20% af sagerne tager kriteriet for barnets bedste udgangspunkt i barnets egen opfattelse. Undersøgelsen afdækker således forskellige syn på, hvad der er til barnets bedste, og der peges på, at nedtone rationalet om barnets behov for samvær til fordel for et mere helhedsorienteret perspektiv, der vurderer konflikten og prognosen for et fremtidigt samvær med udgangspunkt i det konkrete barn. (SFI 2004a).

SFIs undersøgelse om 'Samvær og børns trivsel' (SFI 2004b) viser, at et godt forældresamarbejde, fleksibilitet i samværet og medindflydelse er vigtige i forhold til børnenes trivsel – og at der er en sammenhæng mellem forældrens oplevelse af samværet og barnets trivsel. Hvis forældrene er utilfredse med samværet, og der samtidig er konflikter, påvirkes børns trivsel negativt. Det påpeges, at det i stedet for at fokusere på samværshyppigheden er mere givtigt at rette opmærksomheden mod de mere kvalitative aspekter ved det fortsatte forældreskab, fx forældresamarbejdsrelationen (SFI 2004b).

Rapport fra Statsamtet Ribe (2004) beskriver en ny mødeform som har til formål at åbne mulighed for at understøtte forældre i at tage ansvar for barnet og indgå aftaler til barnets bedste.

Grundtanken er, at man vil opnå bedre resultater, hvis uenige forældre selv formår at løse deres konflikt – således at de børn, som af forældrene er bragt i en meget sårbar og udsat position, hvor børnene ofte er usynlige og forsvinder i forældrenes konflikt, hjælpes bedre. Resultatet af forsøget er, at 2/3 af sagerne afsluttes gennem aftaler, mens mindre end 1/3 del overgår til afgørelsessager. Børnene friholdes dermed for at blive involveret i forældrenes konflikt gennem en børnesamtale.

På baggrund af 'Ribemodellen' iværksatte Familiestyrelsen i 2007 en forsøgsordning (Familiestyrelsen 2009) med tværfaglige møder med det formål at styrke forældreansvaret, det vil sige støtte forældre til at tage ansvar for deres børn. Ved at skabe mere fokus på barnets perspektiv end forældrenes konflikt var det forventningen, at der hos forældrene ville være en øget accept og efterlevelse af aftaler og afgørelser. Et centralt aspekt var målsætningen om i størst mulig udstrækning at friholde børnene for direkte inddragelse i sagen, idet inddragelse vurderes at være skadeligt for barnet, der allerede befinder sig i en massiv klemme i forældrenes konflikt.

Midtvejsevalueringen peger i retning af, at de tværfaglige møder lever op til formålet om at styrke forældreansvaret, og mødeformen hjælper forældrene med at finde en løsning til barnets bedste, og styrker samtidig grundlaget for statsforvaltningernes afgørelser i sager, hvor forældrene ikke når frem til en aftale.

I forarbejderne til forældreansvarsloven (Familiestyrelsen 2006) om barnets perspektiv påpeges, at de mange nuanceringer af begrebet barnets bedste i lov om forældremyndighed og samvær giver

plads for forskellige fortolkningsmuligheder og risikerer derfor at blive uforpligtende i sin form. Det anføres, at hensynet til barnets bedste må indebære, at barnet selv inddrages, i det omfang alder og modenhed tilsiger det, så barnets perspektiv søges i ”øjnehøjde”. Endvidere at det bør være et lovfæstet princip, at hensynet til barnets egen mening altid skal indgå, uanset om der skal træffes afgørelse om en konkret tvist eller i øvrigt foreligger uenighed mellem forældre om et barns forhold (ibid.:21) Barnets perspektiv defineres ”som det perspektiv, der udspringer af og er dannet gennem barnets totale livssituation og livshistorie. *Det er hele barnets liv, som det opleves af barnet.*

Konkret handler det om, hvordan omverdenen ser ud fra lige præcis det barns synsvinkel, hvad barnet ved, ser, hører, oplever og føler i bestemte situationer. Dette perspektiv forandres i takt med barnets udvikling og påvirkes af forandringerne i barnets omgivelser.” (ibid.:55)

SFI’s undersøgelse ´Børn i deleordninger´ (SFI 2011a) viser, at deleordninger sjældent etableres for at tilgodese børnenes behov. Som begrundelse for deleordningerne var et dominerende tema at få en retfærdig ordning, og for nogle forældre overskyggede dette barnets trivsel. Lige adgang til barnet var et motiv til at holde forældrekonflikterne nede – ligesom et motiv var at barnet bevarer (lige meget) kontakt til begge forældre samt de fordele, som børnefri tid kan skabe for forældrene. Kun få af undersøgelsens børn havde været til samtale i Statsforvaltningen. Børnene er meget bevidste om, hvordan deres forældre har det med hinanden, og i værste fald kan børnene blive brugt af den ene eller begge forældre mod den anden. Disse børn lukker helt af for information mellem forældrene – og de kommer til at leve to adskilte liv.

I SFI’s undersøgelse af ´Dom til fælles forældremyndighed´ (SFI 2011b) blev dommerne bedt om at beskrive, hvilke elementer de lagde vægt på, og hvordan de afvejede forskellige momenter. De tilkendegav, at de styrede efter ´den løsning, der var bedst for barnet´ eller hvor ´forældrene kunne samarbejde til fordel for barnet´. Undersøgelsen viste, at det er dommernes samlede helhedsindtryk af parternes forklaring og fremtoning, barnets perspektiv på baggrund af samtale med barnet, børnesagkyndige undersøgelser, princippet om status quo, snusfornuft (rimelighedsbetragtning) og sund fornuft (lavpraktiske forhold), retskilderne (principielle afgørelser) og andre rationaler (fx eksperimenterende prøveforløb). Undersøgelsen konkluderer, at halvdelen af de forældre, der blev dømt til fælles forældremyndighed ikke kan finde ud af at samarbejde. Det er forældre, der begge er knyttet til og gerne vil tage ansvar for deres børn, og som måske også finder det rimeligt at deles om dem, men som alligevel ikke magter at etablere det fælles forældreskab. Derved risikerer det at blive barnets eget ansvar at skabe sammenhæng, forbindelse og kontinuitet mellem sine to familieliv (Rothenborg 2012:129).

Justitsministeriets Forskningskontor (2011) har udarbejdet en undersøgelse vedr. belysning af barnets perspektiv med fokus på inddragelse af barnet. Det fremgår her, at sagen afsluttes uden yderligere belysning af barnets perspektiv, hvis der opnås enighed mellem forældrene på det indledende møde. I sager hvor der ikke opnås enighed, er det ikke muligt at oplyse en fast fremgangsmåde med hensyn til, hvordan barnets perspektiv belyses yderligere, da alle sager er individuelle. Barnet skal ikke inddrages, hvis det må antages at være til skade for barnet – fx hvis en samtale kan bringe barnet i en yderligere loyalitetskonflikt - eller hvis det er unødvendigt – fx hvis forældrene er enige, eller hvis sagen angår ´rene petitesser´. Om selve samtalen med barnet anføres at de børnesagkyndige ikke følger en særlig metode, men generelt er samtalerne struktureret ud fra temaer. Børnene spørges om helt konkrete hverdagsting, og deres trivsel og tilknytning til forældrene søges afdækket. Da børn oftest er meget loyale over for forældrene, er det en udfordring at forvalte barnets udtalelser og videreformidle dets perspektiv, og børneinddragelsen rejser en række etiske problemstillinger, herunder hvordan barnet inddrages uden at blive gjort ansvarligt. Samtidig tillægges barnets perspektiv stor vægt ved en afgørelse, så notatet fra børnesamtalen skal være udformet så fyldigt, at barnets synspunkter ikke kan betvivles. Det anbefales derfor, at barnets udtalelse generaliseres og omskrives. Der peges på, at barnet skal tilbydes børnesagkyndig rådgivning, som - i modsætning til børnesamtalen - ikke skal refereres og inddrages i sagsbehandlingen. Undersøgelsen afdækker, at det er meget forskelligt, om samtalen med barnet betyder, at sagen ender med forlig eller afgørelse (Forældreansvarsloven 2011). Den samlede evaluering af forældreansvarsloven undersøger også de forældrekonflikter, som er genstand for de børnesagkyndiges forligsbestræbelser, og skelner her mellem sager med et højt konfliktniveau og særligt konfliktfyldte sager, som udgjorde hhv. 40% og 10% af Statsforvaltningens registrerede sager. I disse sager belastes børnene af forældrenes konflikter og af, at forældrene generelt er meget uenige om, hvad der er bedst for deres barn. Undersøgelsen viser, at der er sket en forskydning i konflikterne, fra tidligere at handle om forældremyndighed - identiteten som forælder - til nu at handle om barnets bopæl og nærheden til barnet – altså beslutningsbeføjelser. Undersøgelsen anfører, at der ikke er grundlag for at konkludere, at forældresamarbejdet er blevet bedre efter forældreansvarslovens ikrafttræden. Der ses en udvikling i retning af - ikke et fælles forældreskab, men et mere delt og ligestillet forældreskab, hvor begge forældre er knyttede til barnet (ibid.:14). Der synes ikke at være belæg for, at et historisk forældresamarbejde vil skifte kurs over tid – forældrenes forhistorie som forældre sammen kan bruges som rettesnor for potentialet for det fremtidige samarbejde, og der synes således ikke at være belæg for at forældresamarbejdet på sigt

bedres ved indgåelse af forlig (ibid.:39) Om børnenes trivsel anføres, at forældrenes indbyrdes relationer er allermest afgørende – og at det er en forudsætning at rammerne om barnets daglige liv ikke hele tiden påvirkes af forældrenes uenigheder. Der ses en sammenhæng mellem børns trivsel og deres medindflydelse på samværet - trivslen er således højst blandt de børn, der har mulighed for at påvirke rammerne for samværet (ibid.:40).

Disse to afsnit – den historiske udvikling og forskning på området – viser hvordan udviklingen er forløbet frem til i dag, herunder at den nuværende lovgivning afspejler bestemte opfattelser af barnet som afgørende for, hvad vi tænker om børn og deres dagligdag. Denne udvikling er en del af den fortløbende generelle samfundsmæssige udvikling – der vil også fremadrettet være ændringer i vores børnesyn og opfattelser af barnets bedste. De nævnte undersøgelser rejser flere relevante problemstillinger, som jeg vil have fokus på i specialet, ud over begreberne inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste. Det drejer sig især om, hvilke børnesyn de børnesagkyndige anlægger, og om optagetheden af at forældre opnår enighed samt om det dilemma, der handler om inddragelse contra beskyttelse af barnet.

Teorivalg

I dette afsnit redegør jeg for, hvilke teorier jeg har valgt at anvende i min undersøgelse af, hvordan Statsforvaltningen praktiserer barnets bedste. Udviklingen i opfattelsen af børn som kompetente medborgere med rettigheder fremgår i de foregående afsnit. Også i skilsmissesager skal børn have mulighed for selv at komme til orde og give udtryk for deres synspunkter, og denne juridiske ret udtrykkes i Forældreansvarslovens bestemmelser om inddragelse af børn i deres egen sag.

Inddragelse af barnet er udtryk for, at man ønsker at arbejde ud fra barnets perspektiv, fordi man mener, at det er den vej, man kan nå barnets bedste. Specialets tre centrale begreber – inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste - er væsentlige elementer i forhold til at forstå barnets bedste, hvilket begrundet mine valg af teorier om disse tre begreber. Jeg har desuden valgt at inddrage teorier om børnesyn med den begrundelse, at de børnesagkyndiges refleksioner om barnets bedste påvirkes af deres børnesyn, det vil sige hvordan de tænker om børn og barndom, hvilket yderligere styrer deres handlemuligheder. I overensstemmelse med mit videnskabsteoretiske normative udgangspunkt forholder jeg mig kritisk til min empiri. Jeg har derfor valgt at inddrage teori om anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde i mine analyser af de børnesagkyndiges italesættelse af deres praksis, idet det netop er de børnesagkyndiges dømmekraft, det vil sige deres vurdering af barnets bedste, der er i spil i denne undersøgelse.

Inddragelse

I det følgende vil jeg udfolde de valgte teorier om inddragelse. Jeg vil dog først præsentere den lovgivningsmæssige ramme for de børnesagkyndiges daglige arbejde i forhold til inddragelse, idet jeg især hæfter mig ved, at der er tale om en skal-bestemmelse, dog med de nævnte undtagelser.

Det fremgår af Forældreansvarslovens § 34, at ”Barnet skal inddrages under en sag om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, så dets perspektiv og eventuelle synspunkter kan komme til udtryk. Dette kan ske ved samtaler med barnet, børnesagkyndige undersøgelser eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv.” I § 34 stk. 2 fremgår undtagelsesbestemmelserne: ”Forpligtelsen til at inddrage barnet direkte i sagen gælder ikke, hvis det må antages at være til skade for barnet, eller hvis det må anses for unødvendigt efter sagen omstændigheder.”

Med FNs børnekonvention præciseredes det, at børn også har status som medborgere med nogle grundlæggende sociale, civile og politiske rettigheder. Børn skal tages alvorligt som individer, hvis mening og tanker er af betydning og nødvendige at tage hensyn til, og børn skal høres om deres egen livssituation. Inddragelse af børneperspektiver kan forstås på to måder – at varetage (det man formoder er) børns interesser eller at afdække deres egne perspektiver, meninger og oplevelser i forhold til deres eget liv med henblik på at bruge denne indsigt til at optimere børnenes vilkår og dagligdag. Ideen om overhovedet at indfange og inddrage børneperspektiver er altså begrundet i etiske og juridiske fordringer ud fra en tanke om, at det kommer børnene til gavn (EVA 2009). Børn har således en lovfæstet ret til inddragelse i deres egen sag. Når denne ret skal praktiseres, opstår spørgsmål om, hvad inddragelse er, og hvordan idealerne kan varetages med henblik på at sikre, at børns udvidede rettigheder faktisk er med til at skabe bedre livsvilkår for børn? Forsker og professor ved Høgskolen i Oslo og Akershus Oddbjørg Skjær Ulvik (2009) påpeger, at FNs konventionstekst ikke giver en klar definition af, hvad deltagelse er – ud over retten til frit at udtrykke sine synspunkter, som skal tillægges passende vægt. Hun anfører, at deltagelse som begreb kan lokaliseres i to delvist overlappende tilgange: den juridiske diskurs om børns rettigheder og en mere udviklingsorienteret diskurs - og når det er klart, hvorfor børn skal deltage, skal praksis udformes i overensstemmelse hermed. I rettighedsdiskursen tales om et gradueret kontinuum mellem deltagelse – ikke-deltagelse, og derimellem tales om lidt eller meget deltagelse. Her problematiseres det ikke, hvordan barnets synspunkter bliver til, hvem de bliver til sammen med eller konteksten, de bliver til i. Ulvik peger på, at denne diskurs derfor må suppleres af en forståelse for, at børn former deres meninger og synspunkter gennem interaktion med andre, og at denne interaktion er forankret i meningsystemer. Her er præmis'en, at al handling og interaktion forstås

som deltagelse, uanset om barnet forholder sig aktivt eller passivt, har indflydelse eller ej, er i en magt- eller afmægtig position. Det er her ikke spørgsmålet, om barnet deltager, men hvordan det deltager, og hvilke muligheder for deltagelse, der findes, som kan styrke børnene. Ulvik (2009) påpeger videre, at tildeling af rettigheder kan have paradoksale konsekvenser. Begrundes inddragelse af barnet udelukkende i en rettighedsdiskurs, er der større risiko for, at den bliver mekanisk. Her kan en udviklingsorienteret diskurs supplere med en mere procesorienteret, interaktionel og kontekstuel forståelse af barnets deltagelse. Såfremt formålet med inddragelse defineres som dét at fremme barnets udvikling og trivsel fremfor blot at håndhæve dets rettigheder, opfyldes børnekonventionens - og forældreansvarslovens - intentioner om barnets bedste i større grad og bidrager reelt til at barnets rettigheder varetages (Ulvik 2009).

Jeg har valgt ovenstående teorier om to diskurser, fordi de kan hjælpe med at undersøge, hvilke formål, der motiverer Statsforvaltningens inddragelse af skilsmissebørn i form af en samtale – en rettighedsdiskurs og en mere udviklingsstøttende diskurs, som tillægger konteksten og barnets interaktion med de børnesagkyndige betydning for dannelsen af barnets perspektiv.

Barndomsforsker og professor ved Roskilde Universitet Hanne Warming (2011) henviser til tre motiverende rationaler i forhold til inddragelse af børn - et demokratisk rationale om, at det er vigtigt at alle kommer 'til orde' ud fra en tanke om empowerment af børnene. En anden grund til at inddrage børn kan være motiveret af et vidensrationale, baseret på den nye barndomsforsknings erkendelse af, at børn har en helt særlig viden, som vi kun kan få adgang til, hvis vi spørger dem selv, idet vi aldrig kan tænke os til hele kompleksiteten i barnets liv, og barnets følelser og tanker. Endelig er der rationale om, at man bedst sikrer barnets motivation og medspil og bedst bakker op om barnets livskvalitet her og nu ved at lytte til barnet selv. Dette handler også om, at netop det at blive lyttet til og inddraget, det vil sige anerkendt og værdsat, i sig selv bidrager til livskvalitet og udvikling af selvværd (Warming 2011: 22). Også Warming tilslutter sig, at børn altid er inddraget, idet børn er aktører i eget liv – enten som medspillere på de voksnes præmisser eller som modspillere. Dette er den metodiske motivation til at inddrage børn. Den etiske motivation drejer sig om ligestilling. I forlængelse heraf påpeges, at det er vigtigt at reflektere over formålet med inddragelsen – vil vi gerne blive klogere og give indflydelse til barnets perspektiv, eller mener vi allerede at kende sandheden, som vi bare skal have barnet til at indse. Forskning i børnesamtaler viser mange eksempler på, at samtaler, der i udgangspunktet var undersøgende interesserede i

børnenes oplevelser af eller holdning til et givent fænomen, i løbet af samtalen glider mod manipulation og disciplinering, uden at den voksne selv er opmærksom på det (ibid.: 26).

Jeg har valgt at supplere Ulviks teorier med Warmings teorier, som tilfører specialet den tilgang til inddragelse af børn, som hun kalder den metodiske motivation - altså at formålet med inddragelse af barnet er, at opnå et samarbejde og barnets medspil i den løsning, der senere findes - det forlig, som forældrene indgår. Her problematiseres interaktionen tydeligere i forhold til, at barnets mening påvirkes og disciplineres af de institutionelle rammer. Warming taler også om den etiske motivation, som anerkendelse af ligeværd.

Herudover har børnesamtalen også mere konkrete formål. Pensioneret lektor ved Professionshøjskolen Metropol Karen Asta Bo (2000), som har arbejdet som børnesagkyndig gennem mange år, anfører tre formål med inddragelse af børn i skilsmisssager. Første formål er at støtte barnet. Børn bliver ofte meget ensomme, når der er konflikt mellem deres forældre, idet barnet ikke kan opnå den støtte fra forælderen, som det har brug for. Forældrene kan være opfyldt af deres egne følelser og have svært ved at rumme og håndtere barnets følelser – og vil kunne blande egne behov sammen med barnets, og derved inddrage barnet i konflikten. Barnet kan opleve en samtale med en børnesagkyndig som en stor lettelse, idet det møder en person, der kan hjælpe med at sætte ord på tanker, følelser og oplevelser som gør barnet ked af det, forvirret og usikker (Bo 2000: 112) – og den børnesagkyndige og barnet kan sammen finde frem til barnets potentialer for at handle anderledes. Det påpeges, at barnets mestring påvirkes af forældrenes – pga konflikter ml. dem - mangelfulde omsorg for barnet, hvilket kan betyde, at dets selvtillid, glæde og tiltro til egen formåen lider under det (ibid.: 35-36). Andet formål er at flytte forældrenes fokus. Barnets behov og perspektiv kan drukne i de voksnes uforsonlighed – deres savn, hævn, sårethed og uløste relation til hinanden. Samtale med barnet giver indblik i dets oplevelser, tanker og følelser, så disse kan indgå som væsentlige elementer i de voksnes drøftelse af det fremtidige samvær og samarbejde. Den børnesagkyndige kan dermed gøre barnets perspektiv til centrum for de videre drøftelser mellem forældrene (ibid.:113). Tredje formål er at påvirke den professionelles fokus. Mødet med barnet giver nye informationer til sagen, og vil derfor ofte pege frem mod løsningsmuligheder. Mødet med barnets sårbarhed og mestring kan give nye handlemuligheder (ibid.:114)

Jeg har valgt at inddrage disse perspektiver, fordi de tilfører specialet en mere konkret tilgang til formålet med inddragelse af skilsmissebørn i deres egen sag. Bo's formål er rettet mod hver af parterne – børn, forældre, børnesagkyndig – med henblik på at sikre barnets bedste. Hun påpeger

skilsmissebarnets behov for at blive inddraget for derved at få støtte i den meget belastende situation. Desuden er formålet med inddragelse af barnet at tilføje forligsbestræbelserne nye oplysninger og dermed flytte de børnesagkyndiges og forældrenes fokus i forhold til at indgå en samværsaftale, som er til barnets bedste.

Opsamling – inddragelse:

De udvalgte teorier taler om, at formålet med inddragelse af barnet i form af en samtale er at opnå en viden (barnets perspektiv), som skal anvendes til gavn for barnet ved at skabe bedre kvalitet i barnets liv (barnets bedste), hvilket reelt bidrager til at varetage barnets rettigheder, som de er bestemt i FN konventionen. Alle tre bidragsydere omtaler barnets møde og interaktion med de børnesagkyndige som en mulighed for at fremme dets trivsel og udvikling –som udtryk for ‘barnets bedste’.

Med udgangspunkt i de valgte teorier vil jeg undersøge, hvilke formål med inddragelse de børnesagkyndige mener er vigtige, og om disse formål svarer til Statsforvaltningens praksis, samt hvad det betyder i relation til barnets bedste.

Barnets perspektiv

Her vil jeg præsentere de valgte teorier om barnets perspektiv. Jeg vil også her starte med at præcisere lovens rammer for de børnesagkyndiges praksis i forhold til barnets perspektiv. Det fremgår af Forældreansvarslovens §§ 5 og 34, at der i alle forhold skal tages hensyn til barnets egne synspunkter, og at barnets perspektiv skal belyses i alle sager. Det præciseres i vejledning om samvær, hvordan lovgivningen bør omsættes til praksis, idet det her fremgår, at inddragelsen af barnet skal bruges *til at give indblik i barnets oplevelser, tanker og følelser, så disse kan indgå som et væsentligt element i de voksnes drøftelse af det fremtidige samvær og samarbejde – og eventuelt flytte forældrenes fokus fra deres konflikt til barnets behov.*¹⁹ I forhold til notatet fra børnesamtalen anføres det i vejledningen, at *formålet med samtalen er at opnå kendskab til barnets holdning til samværet*²⁰. Det præciseres, at inddragelse af barnet og dets perspektiv er et grundlæggende princip, som skal ses i sammenhæng med barnets bedste, hvilket indebærer, at barnets perspektiv skal søges i ‘øjnehøjde’. Med dette udgangspunkt er det interessant at undersøge, hvordan de børnesagkyndige tilvejebringer barnets perspektiv, og om inddragelsen kommer barnet til gode i form af bedre løsninger på de problemstillinger, som samværsagen rejser.

---

¹⁹ VEJ nr 11362 af 30.12.15 pkt. 4.1.1.

²⁰ Ibid. pkt. 4.1.1.1.2.

Selve ideen om at inddrage børneperspektiver indebærer en tanke om, at børn kan og må bidrage med en unik viden om deres eget liv. Nutidens barndomme er præget af andre strukturelle betingelser end tidligere generationers, og de adskiller sig derfor væsentligt fra de barndomme, som nutidens voksne har oplevet. For at leve op til lovgivningens krav om at inddrage børns meninger og perspektiver, er man altså nødt til at forsøge at forstå barndommen som den opleves af barnet selv – man er nødt til at spørge børnene selv (EVA 2009). Ulvik (2009) anfører, at hovedinteressen i forhold til inddragelse af børn retter sig mod tilrettelæggelsen af deres deltagelse, og i overraskende lille grad problematiseres det, hvordan barnets synspunkter og meninger bliver til i interaktion med andre mennesker og i konkrete sociale kontekster - at skilsmissebarnets mening skabes ved, at det bruger det forståelsestilbud, som kulturen i Statsforvaltningen giver. Spørgsmålet bliver da ikke, om barnet er kompetent til at give udtryk for ´mening´, idet de børnesagkyndige betragtes som medkonstruktører. Praksis betragtes som en form for udviklingsstøtte, når der tages udgangspunkt i barnets egne udtryk og metaforer og tilbydes nye elementer til barnets meningsdannelse og forståelse af sin egen situation. Dette bidrag retter fokus på, at barnets mening altid formes i interaktion med andre i nogle rammer, hvor bestemte forforståelser dominerer, og at dannelsen af barnets mening påvirkes heraf. Jeg vil undersøge, hvilke forståelser, der dominerer de børnesagkyndiges praksis, og hvilken betydning det har i forhold til tilvejebringelsen af barnets perspektiv.

Warming (2011) peger på mindst tre forskellige betydninger af begrebet børneperspektiv. Et udefra-perspektiv, som er de voksnes syn på barnet. Dette syn baseres på en generaliseret forståelse af, hvad det vil sige at være barn - ud fra en forestilling om, at det er muligt objektivt og vidensbaseret at identificere børns behov, problemer og løsninger med henblik på en kvalificering af deres livskvalitet. Børneperspektivet sættes lig med voksnes opfattelse af barnets bedste. Der sættes spørgsmålstejn ved dette perspektiv med afsæt i hermeneutikkens påpejning af, at al viden er muliggjort og begrænset af vores forståelseshorisont, og at det er den hermeneutiske sammensmeltning af forskellige forståelseshorisonter og perspektiver, der giver bedre viden. Endvidere kritiseres udefra-perspektivet med henvisning til sammenhængen mellem magt og viden, hvor pointen er, at det, vi betragter som viden, blot er det aktuelt mest magtfulde perspektiv med tilhørende problemidentifikationer og –løsninger (Warming 2011:14). Det andet børneperspektiv er et tilstræbt indefra-perspektiv – et forsøg på at forstå, hvordan det føles og opleves at være barnet under bestemte vilkår. Dette perspektiv interesserer sig for, hvordan barnet oplever sin situation, og

udspringer af den nye barndomsforskning, som påpeger, at barndommen betyder noget i sig selv, hvilket medfører en forpligtelse på barnets livskvalitet og her og nu situation (ibid.:18) Barnet opfattes som aktør i eget liv, de indgår i samspil og bidrager aktivt. Der kan være situationer, hvor barnet ikke har lyst til at tale, fx om et konfliktfyldt emne, eller den voksne kan vurdere, at en samtale vil være for belastende for barnet, fx hvis barnet er spændt ud i et konfliktfelt og måske efterfølgende risikerer at blive draget til ansvar for og bebrejdet det, det har sagt – eller hvis barnet slet ikke giver udtryk for egne holdninger, ønsker og oplevelser, men i stedet er påvirket til at sige det, som mor eller far ønsker (ibid.: 20).

” ... og så kunne jeg høre, at der var nogen, der havde talt med hende om nogen ‘dage’. Men så var hun jo ikke så stor, så hun kunne ikke forklare, hvad det var med de dage. Til sidst kiggede hun over på mig, sådan med et helt bestemt blik, og så sagde hun, jeg holder altså fast i 7/7 med skiftedag fredag ”. Børnesagkyndig 0

Det tredje børneperspektiv - i betydningen børns egne artikulerede holdninger, oplevelser og ønsker - er en bestræbelse på at give ordet til børnene selv. Dette kan forstås som noget, der allerede er, og som vi bare skal lytte til, spørge til og se efter – eller som noget, der skal hjælpes på vej (ibid.: 20). Også Warming henviser til at et barns perspektiver er mangfoldige, processuelle og kontekstafhængige og flertydige, idet det kan reflektere reelle modsætninger i barnets livssituation, fx konflikt mellem de forskellige situationer, barnet indgår i og/eller mellem barnets betydningsfulde andre (ibid.: 48-50). Warming anfører, at der ingen direkte adgang er til børns perspektiver. Vi er nødt til at fortolke det, vi ser og hører og herigennem former vi samtidig. Vi skal være kritiske i forhold til egne forforståelser og afstemme metode efter barnets præferencer og kompetencer (ibid.: 53).

Jeg har valgt at inddrage Warmings tre tilgange til at forstå børneperspektiver i undersøgelsen af de børnesagkyndiges praksis, idet de hver især implicerer forskellige problemstillinger, som har betydning for tilvejebringelsen af barnets perspektiv. Endvidere åbner Warmings teorier op for en analyse af de situationer, hvor barnet ikke inddrages.

Bo (2000) anfører, at det ikke er sikkert, at det, som den voksne ser som barnets bedste, opfattes på samme måde af barnet. Den børnesagkyndige skal derfor danne sig et indtryk af barnets opfattelse af, hvad der sker, og hvad der er vanskeligt at bære – ikke nødvendigvis konkrete facts, men indblik i barnets relation til forældrene og lære om, hvordan barnet opfatter sig selv og handler i forhold til konflikten mellem forældrene. Barnet betragtes som ekspert i forhold til sit eget liv og som aktør i

egen livsproces. Den børnesagkyndige må foretage oversættelser og tolkninger af barnets udsagn i sit forsøg på at forstå barnet. Ved barnets klare og tydelige ønsker, som er udtryk for barnets behov, skal den børnesagkyndige tale med barnet om, hvilke konsekvenser en sådan beslutning kan få (Bo 2000: 106).

Jeg har udvalgt Bo's bidrag til forståelse af barnets perspektiv, idet det tilfører specialet en skærpet opmærksomhed på vigtigheden af at opnå et godt kendskab – fortrolighedskundskab – til barnet i forhold til at vurdere barnets bedste.

Opsamling – barnets perspektiv

I dette speciale er det relevant at undersøge, hvordan barnets perspektiv tilvejebringes ved hhv.

forældresamtale og børnesamtale jf. specialets afgrænsning. I begge situationer har de børnesagkyndige, som medkonstruktører med bestemte forforståelser, indflydelse på formningen af barnets perspektiv. Teorierne påpeger, at samtalen med barnet samtidig bør styrke barnet.

Warmings forskellige børneperspektiver er forskellige tilgange – et ude fra perspektiv og et indefra perspektiv - som afspejler forskellige børnesyn. Jeg vil undersøge, hvilke rationaler de børnesagkyndige lægger til grund – deres forforståelser, børnesyn mv. når barnets perspektiv tilvejebringes. Jeg vil endvidere undersøge, hvilke elementer de børnesagkyndige mener, at barnets perspektiv skal indeholde, som en del af barnets bedste.

Barnets bedste

Her vil jeg præsentere forskellige tilgange vedr. barnets bedste, som jeg kan anvende i analysen af dette begreb. Først vil jeg dog præcisere forældreansvarslovens hensigt med barnets bedste.

Forældreansvarslovens § 4 lyder:

”Afgørelser efter loven skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet.” I vejledning om samvær²¹ anføres at ”det er vigtigt, at forældrene fastholdes i, at det er barnets perspektiv, der er afgørende for vurderingen af samværet – og at aftaler om samvær (..) skal indgås og træffes under hensyn til barnets bedste”, hvilket er formålet med vejledningsmødet. Det er derfor vigtigt, at barnet inddrages i sagen ”på et så tidligt tidspunkt som muligt, så det får mulighed for at komme til orde, idet der i alle forhold vedrørende barnet skal tages hensyn til barnets egne synspunkter.”

Undtagelsesbestemmelserne omhandler sager, hvor inddragelse antages at være til skade for barnet og sager, hvor det vurderes at være unødvendigt at inddrage barnet, fx hvis forældrene indgår forlig om samværet, idet det må antage, ”at denne samværsaftale er udtryk for, hvad der er bedst for barnet.”

---

²¹ VEJ nr 11362 af 30.12.15 pkt. 3.2

Med henvisning til FNs børnekonvention anfører tidligere programleder og seniorforsker ved SFI Tine Egelund (2003), at begrebet barnets bedste næppe kan siges at have noget entydigt indhold. Hun henviser til, at børns behov og børns udviklingsrisici til stadighed konstrueres socialt af en række samtidige aktører: politikere, forskere, professionelle mv. På den baggrund må det antages, at de børnesagkyndige agerer ud fra socialt konstruerede forestillinger i forældreansvarsloven om, hvordan den ideelle eller ønskværdige barndom bør se ud – konstruktioner som bygger på videnskabelige, moralske eller lignende standarder for, hvad børn har brug for med sigte på en gunstig opvækst og udvikling. Egelund anfører, at undersøgelser dokumenterer, at samtaler med barnet om dets synspunkter langt fra altid finder sted på trods af, at praktikere tilslutter sig dette ideal. En forklaring kan være, at det er vanskeligt på fagligt grundlag at tage stilling til, hvad der er barnets bedste, og at der i stedet som den næstbedste løsning vælges at vurdere, om forældrene nogenlunde lever op til herskende moralske og kulturelle forventninger til forældreskab. Barnets bedste bliver dermed et spørgsmål om forældrenes normalitet, som dette begreb forstås af den enkelte børnesagkyndige, og det bliver unødvendigt at tale med barnet for at få arbejdet gjort (Egelund :52).

Dette bidrag retter opmærksomheden mod, at den faglige vurdering – de børnesagkyndiges dømmekraft – af barnets bedste kommer til at handle om en vurdering af forældrenes ´normalitet´. Egelunds bidrag er interessant i dette speciale, hvor netop forældrenes enighed antages at være barnets bedste, og det giver anledning til at undersøge hvilken rolle forældrenes forhold har i de børnesagkyndiges vurdering af barnets bedste.

Også Warming (2011) påpeger, at der inden for den nye barndomsforskning er mange divergerende og konkurrerende videnskabeligt forankrede forestillinger om den normale og gode barndom – og er enig i, at det er en misforståelse at tro, at man objektivt og videnskabeligt kan bestemme barnets bedste. De konkurrerende børnesyn fremtvinger et valg, som i sidste ende ikke kan begrundes videnskabeligt, men er et spørgsmål om tro, normer og værdier. Vi trækker alle – reflekteret eller ureflekteret - på såvel videnskabeligt og ikke-videnskabeligt forankrede elementer, når vi har en bestemt forståelse af et barn, dets behov og eventuelle problemer. Endvidere må divergensen i forskellige voksnes udefra-perspektiver på det samme barn forstås ud fra, at de har forskellige roller og ser barnet i forskellige kontekster, som har betydning for barnets måde at være på. Yderligere vil forskellige voksnes individuelle personligheder påvirke den relation, de har til barnet, og få barnet

til at vise bestemte sider af sig selv. Warming anfører, at man i stedet for at forsøge at bestemme barnets bedste skal fokusere på, hvordan man kan få indsigt i og inddrage børnenes egne perspektiver (Warming 2011:16-17). Dette bidrag tilfører specialet et fokus på barnets eget perspektiv i forhold til at vurdere barnets bedste, og fremhæver at interaktionen mellem barn og (forskellige) børnesagkyndig(e) har betydning for barnets adfærd og udsagn.

Opsamling – barnets bedste

Barnets bedste er altså et foranderligt begreb, som kan tillægges forskelligt indhold. Ud over barnets egne udsagn har barnets omgivelser – forældrenes forhold - betydning for vurderingen af barnets bedste. Her rettes opmærksomheden mod, at den faglige vurdering – de børnesagkyndiges dømmekraft – af barnets bedste kan komme til at handle om en vurdering af forældrenes 'normalitet'. Yderligere understreges kontekstens og interaktionens betydning for, hvilke sider af sig selv et barn viser. Det vil sige, at forældre og børnesagkyndige får forskellige oplysninger fra det samme barn, hvilket gør det interessant at undersøge, om der er forskel på barnets perspektiv, når det er tilvejebragt ved hhv. børnesamtale og forældresamtale, og på hvilken måde det påvirker barnets bedste. Jeg vil endvidere undersøge, hvilke andre elementer end barnets perspektiv de børnesagkyndige mener, at barnets bedste skal indeholde for at finde en løsning på samværsproblemstillingen, så det sker på den måde, som er bedst for barnet.

Børnesyn

Jeg har valgt at inddrage teorier om børnesyn, fordi det er relevant for min problemstilling af afdække, hvordan de børnesagkyndige opfatter børn, idet deres syn på børn er bestemmende for hvilke handlinger, der forekommer relevante. I vores samspil med børn er vi alle prægede af et børnesyn, som oftest er ubevidst - noget vi ikke tænker over, men som alligevel styrer de valg, vi træffer. I besvarelsen af mit undersøgelsesspørgsmål – hvordan Statsforvaltningen praktiserer barnets bedste - er det relevant at afdække, hvilke rationaler der ligger bag de børnesagkyndiges vurderinger – og dermed hvilke børnesyn, de anlægger i sagsbehandlingen. I vores forsøg på at forstå barndommen må tidligere børnesyn inddrages, idet de stadig former opfattelsen af barndommen (James et al. 1999:17). I det følgende vil jeg derfor kort komme ind på udviklingen i børnesyn gennem tiden. Præsentationen skal også virke som en forståelsesramme for, at børnesyn – og dermed barnets bedste - forandres over tid.

De første børnesyn tager udgangspunkt i, at barnet er upåvirket af den sociale kontekst, det lever i – og i øvrigt upåvirket af alle forestillinger om social struktur. Der beskrives fem præsociologiske

børnesyn som fortsat anes i de måder, vi tænker om børn. Det første er barnet som 'det onde barn', som i dag genfindes i forestillingen om, at børn udvikles til små tyranner, hvis ikke forældrene fra starten tager magten og undertrykker det tyranniske potentiale – ofte formuleret som nødvendigheden af at sætte grænser og stille krav. Dette børnesyn legitimeres en praksis, hvor børns medbestemmelse og inddragelse af barnets perspektiv gøres afhængigt af barnets modenhed – hvor modenheden vurderes i forhold til barnets tilpasning til – og reproduktion af – de voksnes normer (Warming 2011:33).

Det næste præsociologiske børnesyn er barnet som 'det uskyldige barn', som i dag ses i vores interesse for børns opdragelse gennem opmuntring og støtte. Samtidig skal barndommen skærmes mod fordærvende sider af voksenlivet og samfundet. I dette børnesyn kan barnet, grundet sin naive uskyld, ikke gennemskue den onde verden, hvilket kan blive en barriere for anerkendende inddragelse af børn i deres egne sager (ibid.:34)

Det tredje børnesyn er 'det immanente barn', som lægger afstand til det uskyldige barn, idet det afvises, at der findes en sådan idealiseret tilstand af primitiv godhed. Dette børnesyn går ud på, at børn er mangelfulde men latente fornuftsvæsener, og voksne skal udøve ansvarlig magt over børn ved at tale fornuft med dem, og derved sikre hensigtsmæssig formning af barnet (James et al. 1999:26-28). I dette børnesyn bliver inddragelse af børn mere manipulerende og disciplinerende, idet den voksne skal bidrage til at forme barnets intentioner og måder at tænke og handle på (Warming 2011:35).

Det fjerde børnesyn er 'det naturligt udviklede barn'. Dette barn besidder ingen kompetencer, det er en biologisk skabning, der er fyldt med et bestemt potentiale, og barndommen anses for at være et mangelfuldt forstadium til menneskets virkelige tilstand, at være voksen (James et al. 1999:28-31).

Warming anfører, at den voksnes formning af barnets intentioner og intellekt udgør en formning af barnets perspektiver – men det ledsages ikke af autoritet, idet barnet samtidig er konstrueret som inkompetent. Det er dette børnesyn, der begrundet bekymringer som fx 'kan de nu gennemskue deres eget bedste', og 'er det ikke for belastende at lade et barn tage stilling til' - og dette børnesyn, som modificerer barnets indflydelse på eget liv i FN's børnekonvention via formuleringen 'under hensyntagen til barnets alder og modenhed'. Warming anfører, at børn inddrages som informanter eller for at manipulere dem til at blive medspillere på den bedrevende voksnes dagsorden – ikke for at give dem indflydelse (Warming 2011:36-37).

Ved indgangen til det 20. århundrede medførte påvirkning fra freudiansk tankegang noget af en kovending i vores opfattelse af barnet - det sidste præsociologiske børnesyn er 'det ubevidste barn'.

Freud interesserede sig for barndommen som de voksnes fortid. Barnets handleevne tilskrives drifter og instinkter - inden for denne model bliver barnet igen frataget intentionalitet og placeres som ikke andet end en tilstand af ufærdighed (James et al. 1999:32-33). En sund udvikling fører iflg. dette børnesyn til en jegudvikling, der sørger for balance mellem udlevelse og tøjling af drifter – mellem natur og kultur. En variant i dette børnesyn er objektrelationsteorien som omdrejningsakse for barnets udvikling af jeg. Heraf udspringer den forståelse, at barnets relation til sine biologiske forældre er overordentlig betydningsfuld, og at det derfor er hensigtsmæssigt at bevare denne relation, selvom den ikke umiddelbart er til gavn og glæde for barnet i et her og nu-perspektiv og på trods af barnets udtalte ønsker om samværsophør. Gennem viden om ubevidste mekanismer kan den professionelle fortolke barnets udsagn og afdække et mere autentisk børneperspektiv og finde frem til, hvad barnet 'i virkeligheden' giver udtryk for (Warming 2011:37-38).

Med henvisning til Erikson præsenterer Warming børnesynet 'barnet som familiens spejlbillede', hvor barnets tilknytning også er omdrejningsaksen for udviklingen, men samtidig vægtes kopiering af forældrene i højere grad. Den basale personlighedsstruktur dannes via den primære socialisering i de tidlige barndomsår, hvilket betyder, at stort set alle barnets reaktionsmønstre og perspektiver kan føres tilbage til familien - og manglende trivsel tilskrives problemer i familien eller 'fejl' i forældrenes opdragelse af barnet. I dette børnesyn antager man, at man kan få et rigtigt godt indblik i barnets personlighed og perspektiver ved at tale med forældrene. Dermed er der stor risiko for at man fravælger at tale med barnet, eller at man i samtalen med barnet har en forudindtaget forståelse af barnet og problemerne. Det bliver dermed de voksnes teoretisk forankrede bedreviden om børns udvikling og familiedynamikkens indvirkning på barnet, og det autentiske børneperspektiv – eller sandheden om barnet – bliver her noget, den professionelle har patent på (ibid.:39)

Børnesyn i en interaktionistisk forståelse er grundtanken, at alle – både børn og voksne – bliver til gennem andres reaktioner på vores handlinger, attituder og udsagn – at vi gennem andres respons lærer om os selv og andres forventninger. Der er således fokus på samspillet frem for barnet og på, at barnet indgår i mange forskellige interaktionsarenaer. Barnet har her aktørstatus, og den måde barnet agerer på forstås netop som afhængig af barnets perspektiv – derfor bliver barnets perspektiv afgørende at få kendskab til (ibid.:40). Børnesynet 'barnet som kompetent aktør' bygger videre herpå, og understreger i endnu højere grad barnets aktive og kompetente bidrag. Socialisering opfattes som en gensidig påvirkning og læring, der skabes og formes i interaktionen – både intentionel og ikke-intentionel, idet både børn og voksne agerer og reagerer hhv. velovervejet og intuitivt / ubevidst. Både børns og voksnes kompetencer er i høj grad afhængig af gensidig

forståelse og ydre vilkår. Derfor kan voksne ikke handle kompetent uden indsigt i barnets perspektiv – og omvendt (ibid.:41).

Warming (2011:43) præsenterer et børnesyn, som er sammensat af mange brikker fra ovennævnte børnesyn. Grundlæggende anskues børn – og også voksne – som på én gang kompetente, vidende, reflekterende, intentionelle, robuste aktører i eget og andres liv – og samtidig som inkompetente, uvidende, ureflekterende, ubevidste, sårbare objekter for andres handlinger, fortolkninger og beslutninger. Her pointeres menneskers gensidige afhængighed. Endvidere påpeges, at de fleste af vores – både børns og voksnes - handlinger og holdninger fungerer bag om ryggen på os som ureflekterede og selvfølkelige. Dertil kommer indbyggede modsætninger og ambivalenser – som dels tilskrives det moderne samfunds modsætningsfyldte krav og erfaringer og dels psykiske forsvarsmekanismer.

Jeg vil i mine analyser se på, hvilke børnesyn, de børnesagkyndige udfolder, idet de forskellige syn på børn, som det er fremgået, styrer, hvilke tanker og handlinger, der bliver mulige.

Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde

I overensstemmelse med mit videnskabsteoretiske ståsted har jeg valgt at inddrage teori om anerkendelse og dømmekraft i sociale institutioner af to grunde – dels fordi teori om anerkendelse er relevant i forhold barnets bedste, idet anerkendelse er en vigtig forudsætning for 'det gode liv' – og altså også det gode barneliv – og dels fordi mit fokus er på netop de børnesagkyndiges faglige skøn, deres dømmekraft. Det er hensigten at foretage en analyse af de børnesagkyndiges mulighedsbetingelser for at praktisere barnets bedste i skilsmisefamilier. Indledningsvis skal jeg kort redegøre for den tyske professor og filosof Axel Honneths anerkendelsesteori, som tidligere professor ved Roskilde Universitet Peter Højlund og lektor ved Aalborg Universitet Søren Juul indbygger i deres dømmekraftbegreb. Anerkendelsesteorien er en formel teori om det gode liv – iflg. Honneth er anerkendelse en almen betingelse for, at et menneske kan realisere sig selv og leve et godt liv sammen med andre. Han ønsker at begrunde en kritik af fejludviklinger i samfundet i lyset af et normativt ideal, der selv er begrundet – anerkendelsesidealet lader sig begrunde i konkret menneskelig før-videnskabelig erfaring, først og fremmest i dårligt stillede borgeres oplevelser af krænkelse eller disrespekt (Juul 2010:152-153). Der præsenteres tre former for anerkendelse: Den første form er kærlighedsanerkendelse, som handler om relationer, herunder relationer mellem forældre og børn. Gennem kærlighedsanerkendelse udvikler barnet selvtillid. I en skilsmisessag, hvor forældrene kæmper om barnet, kan barnet komme til at opleve at forældrenes anerkendelse ikke er betingelsesløs, hvilket kan gå ud over dets selvtillid og integritet, fx hvis barnet ikke ønsker

samvær. Den næste form for anerkendelse er den retlige, som handler om respekt for borgernes rettigheder. Selvgættelse udvikles, når barnet anerkendes som subjekt og som medlem af samfundets retsfællesskab. Det drejer sig fx om barnets ret til at blive inddraget i sin egen sag - at komme til orde, som dette speciale har fokus på. Den tredje form er anerkendelse som social værdsættelse. Denne form for anerkendelse betegnes også som solidaritet. Barnet har behov for at blive anerkendt som en person med individuelle egenskaber og evner af grundlæggende værdi for et konkret fællesskab. Gennem denne anerkendelse udvikles barnets selvværd (Høilund & Juul 2015:26-28). Det antages således, at hvis de tre anerkendelsesfæser ikke i tilstrækkeligt omfang tilgodeses, vil mennesket opleve sig disrespekteret eller krænket og det vil have forringede muligheder for at realisere det gode liv. Når de børnesagkyndige har samtaler med børn betyder det, at barnet skal opleve sig set, hørt og forstået for at føle sig anerkendt – det vil sige at blive genkendt som det barn, det selv oplever at være (ibid.:30). Denne anerkendelse af barnet som etisk person har også en retlig dimension. I dette speciale handler det om Statsforvaltningens inddragelse af børnene i deres egen sag – for at tilvejebringe barnets perspektiv som en del af barnets bedste. Derved anerkendes børnene, men deres ønsker kan ikke altid imødekommes. Til brug for afvejning af forskellige typer af anerkendelseskrav, der strider mod hinanden – fx børneperspektivet og forældreperspektivet – suppleres teorien med et mere konkret dømmekraftbegreb. Anerkendelsestanken skal således først og fremmest opfattes som en referenceramme, der understreger, at socialt arbejde, der skal understøtte menneskelig udvikling, må bygge på anerkendelse af borgeren som etisk og juridisk person (ibid:53-54).

Høilund og Juul anfører, at den magt, der udspiller sig mellem borgere og velfærdsstatens institutioner, er uløseligt forbundet med viden i form af de for tiden dominerende 'sandheder' - det vil sige de for tiden fremherskende problemdefinitioner og løsningsstrategier. Denne magt opleves ikke som magt, idet den sætter sig igennem bag om ryggen på de børnesagkyndige – og magten viser sig som en sammenblanding af legal myndighedsudøvelse, støtte, forhandling, overtalelse, disciplinering og kontrol – i form af rådgivning til skilsmisseforældre om, hvordan de skal håndtere deres skilsmisse i forhold til børnene. Denne formidling af 'sandheden' sætter sig spor i forældrenes tankeverden og betyder, at de forstår sig selv på bestemte måder (ibid.:59-61).

Høilund og Juul anfører, at dømmekraftbegrebet, som forsøger at indfange dialektikken mellem samfund, institution og borger, er velegnet til at analysere de institutionelle tænkemåder, der kan udgøre en barriere for anerkendelse. De inddeler begrebet i tre former for dømmekraft: personlig, institutionel og social dømmekraft, og anfører at magt i det sociale udspiller sig i et spændingsfelt

herimellem (ibid.:63). *Den personlige dømmekraft* er udtryk for den enkeltes vurderinger og stillingtagen, er bla. påvirket af uddannelse og livserfaringer, og danner den horisont, vi anskuer verden ud fra. Selv om de børnesagkyndige er udstyret med en række kompetencer til at udøve deres skøn i konkrete sager, vil de tage hensyn til regler og praktikker på arbejdspladsen, og iflg. Højlund og Juul er de mere eller mindre ubevidst socialiseret ind i en verden af meninger, normer og rutiner mv., som de ikke selv er herre over. De har således overtaget de fremherskende institutionsfortællinger, som udgør en slags kode for, hvordan de bør handle over for familierne og børnene, og som kan sammenfattes i begrebet *den institutionelle dømmekraft*, der sætter grænser for, hvad det er muligt for de børnesagkyndige at tænke og gøre. Det er i selve mødet med familierne og børnene, at *den sociale dømmekraft* opstår. Familiernes og børnenes historier, de børnesagkyndiges erfaringer og faglige indsigter samt retlige forhold indgår heri og påvirkes af den institutionelle dømmekraft. De børnesagkyndige anvender den sociale dømmekraft i afvejningen af elementer fra hhv. forældrenes og børnenes historier, og fra institutionens værdier for korrekt problemløsning – denne afvejning påvirkes yderligere af den *fortrolighedskundskab*, der opstår i mødet med barnet. Begrebet fortrolighedskundskab indeholder den uvurderlige kundskab om barnet, som opnås i fortroligheden med denne – det er en særlig viden, der bygger på de børnesagkyndiges evne til at etablere en forståelse af barnets situation med udgangspunkt i anerkendelse af barnets fortælling. Dette er dømmekraftens anerkendelseselement. Højlund og Juul anfører, at dømmekraften kan defineres som en regulativ idé, som er den horisont, som bestemmer, hvad der er synligt fra et bestemt felt, og som fx henviser de børnesagkyndige til at benytte et bestemt sprog, som rummer bestemte perspektiver og bestemte blinde punkter i forhold til forældrene og børnene. Dømmekraftbegrebet holder muligheden åben for at de børnesagkyndige kan forholde sig kritisk til de etablerede sandheder. Den dømmekraftmodel, de børnefaglige anvender iflg. denne teori, antager, at faglige vurderinger altid bygger på fortolkninger – som foretages dels på grundlag af den institutionelle dømmekrafts regulative ide og dels ud fra de børnesagkyndiges fortrolighedskundskab med forældre og børn (ibid.:61-64).

Jeg vil i analysen interessere mig for, hvad der karakteriserer den sociale dømmekraft - som jeg sidestiller med de børnesagkyndiges faglige skøn - med henblik på at belyse, hvilke elementer, der er i spil i forhold til at bestemme barnets bedste, herunder mulighedsbetingelser for anerkendelse af børnene som forudsætning for det gode liv – det gode børneliv - og altså barnets bedste.

Metode

I dette kapitel redegør jeg for specialets metodologiske design. Barnets bedste er et etisk og normativt perspektiv på børn, som afspejles i mit videnskabsteoretiske udgangspunkt, og desuden skal valg af dataindsamlingsmetoder også kunne rumme disse kvalitative aspekter i undersøgelsesspørgsmålet. Jeg begrundet mine valg i de enkelte underafsnit, startende med videnskabsteoretisk ståsted.

Videnskabsteoretiske overvejelser

Som afsnittene om den historiske udvikling og forskning viser, har børns retsstilling i forbindelse med skilsmisser – og i øvrigt i samfundet generelt - forandret sig radikalt. Den virkelighed som dette speciale interesserer sig for at forstå, er således den samfundsmæssige virkelighed, hvor love og regelmæssighed – i modsætning til naturlove – er historisk foranderlige, idet de sociale institutioner ændrer sig over tid som følge af menneskers handlen (Juul & Pedersen 2012:16). Specialet bevæger sig inden for rammerne af en samfundskritik byggende på et normativt ideal om det gode liv (ibid.:22) - kritisk teori, som indeholder et normativt ideal, der kan fungere som standard for kritiske analyser (ibid.:319). Mit undersøgelsesspørgsmål rummer netop et begreb, som indeholder en norm eller værdi - barnets bedste kan siges at være det normative ideal, som Statsforvaltningerne skal forholde sig til i sagsbehandlingen af skilsmissesager. Kritisk teoris sigte er at blottlægge udviklingstræk i samfundet, som står i vejen for menneskelig udvikling. Det forudsætter både en teori om, hvad der er grundbetingelsen for en vellykket menneskelig væren – her udtrykt i barnets bedste – og en teori om, hvordan samfundet undertrykker det menneskelige – her Statsforvaltningens praksis (ibid.:320). Kritisk teoris ontologi er, at verden er større end vores viden om den - at virkeligheden også indeholder en ikke-observerbar dybde dimension, der i komplekse samspil forårsager observerbare fænomener. Dette virkelighedsbillede får konsekvenser for den viden, som det er muligt at opnå – nemlig viden som et socialt produkt. I sin essens består videnskabens opgave i at gennemføre en bevægelse fra viden om observerbare fænomener på virkelighedens overflade til viden om de strukturer og mekanismer, der genererer disse fænomener. I dette speciale kommer det til at handle om at undersøge hvilke ikke-observerbare rationaler, der ligger bag Statsforvaltningens praksis, som den kommer til udtryk i de børnesagkyndiges observerbare sagsbehandling. Bevægelsen er således at forsøge at se bag om de strukturer og mekanismer, som de børnesagkyndige er underlagt, herunder hvilke 'sandheder' der for tiden er gældende på området. Samlet kan man sige, at fortalere for kritisk teori er ontologiske realister, idet

de mener, at virkeligheden eksisterer uafhængigt af vores viden om den - og epistemologiske relativister, idet de anerkender at viden er socialt frembragt og dermed midlertidig (ibid.:277 – 285). Jeg besvarer mit undersøgelsesspørgsmål ved at anvende 'den forstående forskningstype', som kendetegnes ved, at jeg skal fortolke og forstå fænomener, som allerede er fortolkninger, idet jeg søger viden baseret på de børnesagkyndiges fortolkninger – deres meninger, motiver og intentioner i deres specifikke kontekst, Statsforvaltningen (Launsø & Rieber 2005:22). Når jeg forsøger at undersøge, hvorledes Statsforvaltningen praktiserer barnets bedste- det vil sige, hvilke praksisser, forforståelser og viden de børnesagkyndige lægger vægt på, når barnets bedste skal vurderes – er det i den erkendelse, at viden skabes socialt i samspil mellem individer, og at den viden, jeg opnår kunne have været anderledes. En vanskelighed ved at arbejde med den forstående forskningstype er, at de børnesagkyndige kan have mangelfulde billeder af de mekanismer og sammenhænge, der faktisk styrer deres handlinger – paradigmer, professionsinteresser, bureaukratiske regler og interesser osv. kan være mere eller mindre erkendte (ibid.:26). For at undgå blot at reproducere de børnesagkyndiges illusioner, må jeg derfor søge efter de meninger og betydninger, som ikke er erkendt af dem selv. I dette arbejde bliver kritisk teori en relevant og væsentlig videnskabelig tilgang (Launsø & Rieper, 2000:54). Det sidste årti har Honneths anerkendelsesteori været anvendt i kritiske analyser. Han betoner det dialektiske samspil mellem 'det normative' og 'det faktiske', hvilket bygger på hermeneutisk opfattelse. Iflg. Honneth skal det normative ideal være forankret i den sociale virkelighed, nærmere bestemt i krænkelseserfaringer (Juil og Pedersen 2012:44). I Juils fortolkning af Honneth peges på, at der ikke er krav om, at udgangspunktet i anerkendelsesteoretiske analyser altid skal være en identifikation af krænkelse i direkte mellem menneskelige interaktioner. Analysen kan også tage udgangspunkt i politiske, retlige og institutionelle værdier og tænkemåder, som strider mod anerkendelsestanken, og derfor kan problematiseres i forhold til anerkendelsestanken (ibid.: 344-345). Jeg vil i dette speciale bringe teori om anerkendelse og dømmekraft i spil, når jeg undersøger, hvilke tænkemåder, der præger de børnesagkyndiges praksis i forhold til barnets bedste.

Valg af metoder

Datamateriale

Besvarelsen af mit undersøgelsesspørgsmål baseres på empiri i form af et fokusgruppeinterview med fire børnesagkyndige i samme afdeling, et individuelt interview med en pige på 11 år, sagsakter i samme piges sag i Statsforvaltningen, samt dokumentanalyse af sagsakter i en 9 årig

drengs sag i Statsforvaltningen. De forskellige kilder giver mulighed for at inddrage flere refleksioner. I det følgende vil jeg redegøre for begrunde mine valg af dataindsamlingsmetoder.

Kvalitative metoder

Det indledende forløb

Min oprindelige hensigt var at interviewe et antal børn, og med udgangspunkt i deres perspektiver skulle specialets konklusion fokusere på, hvorvidt Statsforvaltningens sagsbehandling havde resulteret i en samværsordning til barnets bedste. Jeg ville anvende kvalitative interview, som forsøger at forstå verden ud fra børnenes synspunkter, udfolde betydningen af deres oplevelser og afdække deres levede verden forud for videnskabelige forklaringer (Kvale og Brinkmann 2015 s. 19). Jeg tog kontakt til en kommune, som havde gennemført et rådgivningsprojekt for skilsmisseforældre. Der blev sendt breve ud til 25 familier med en præsentation af mit speciale og ønske om 1 – 2 interview med barnet. Det resulterede i 4 henvendelser, hvor jeg sorterede de 3 fra, idet jeg havde været sagsbehandler for familierne, hvilket påvirkede min forforståelse således, at der var stor risiko for, at jeg kunne tillægge barnets udsagn betydninger, som stammede fra min forhåndsviden om problemstillingerne i familien. På grund af de få henvendelser måtte jeg tænke specialet om. Jeg valgte at ændre problemstillingen, så fokus i stedet er rettet på de professionelle i Statsforvaltningen. Jeg afholdt herefter et møde med en børnesagkyndig, hvor formålet var at få generel information om lovgivning og praksis med henblik på at planlægge det følgende undersøgelsesforløb. Her blev jeg foreslået at anvende anonymiserede notater fra Statsforvaltningens børnesamtaler i stedet for interview af børn. Jeg besluttede endvidere at foretage fokusgruppeinterview af Statsforvaltnings personale – de børnesagkyndige, som er den faggruppe, der afholder børnesamtaler. Det viste sig efterfølgende ikke muligt at få udleveret de anonymiserede notater med den begrundelse, at der ikke var ressourcer til at imødekomme studerendes forespørgsler - og siden blev fokusgruppeinterview afvist med samme begrundelse. Jeg rettede derefter henvendelse til Statsforvaltningen centralt og blev efterfølgende kontaktet af en børnesagkyndig, som gerne ville lade sig interviewe. Jeg ønskede dog at fastholde fokusgruppeinterview, så jeg rettede henvendelse igen, hvorefter Statsforvaltningen sendte mail ud til samtlige børnesagkyndige i alle afdelinger. Det gav dog ingen respons, men jeg fik efterfølgende aftale om fokusgruppeinterview i stedet for det tilbudte enkelt-interview. Jeg besluttede desuden at kontakte den ene af de fire familier, som jeg ikke kendte på forhånd. Det viste sig, at der havde været en sag i Statsforvaltningen, så jeg valgte at foretage et interview med barnet – en pige på 11 år – og jeg har af familien fået udleveret sagsmateriale fra Statsforvaltningen.

Jeg besluttede endvidere at kontakte en af de familier, som jeg havde været sagsbehandler for, idet jeg vidste, at der havde været flere sager i Statsforvaltningen. Familien ville gerne udlevere dette sagsmateriale til brug for mit speciale.

Fokusgruppeinterview

Her beskriver jeg mine overvejelser i forbindelse med valg af kvalitativt fokusgruppeinterview som metode til indsamling af empiri, og redegør endvidere for interviewdesignet med henblik på at give forståelse for, hvordan empirien er kommet i hus.

Denne undersøgelse om barnets bedste er en forstående undersøgelse, hvor jeg søger at afdække de børnesagkyndiges praksis – deres meninger og vurderinger – i deres specifikke kontekst, som jeg efterfølgende fortolker. Interview er kvalitative metoder, som i sin essens er udveksling af synspunkter, hvorved viden produceres (Kvale og Brinkmann 2009:18). Jeg ønskede at beskrive og forstå de børnesagkyndiges overvejelser i rådgivningsprocessen med forældrene, hvor de børnesagkyndige løbende skal forholde sig til barnets bedste. Jeg havde en antagelse om, at der forekom mange - muligvis ubevidste - usagte refleksioner i denne proces, dannet på baggrund af uddannelse, erfaring, viden om den enkelte familie og meget mere. Professor ved Roskilde Universitet Bente Halkier siger om dette: ”Fokusgrupper rummer potentielt mulighed for, at deltagerne i deres interaktion med hinanden udtrykker sådanne ellers tavse og taget for givne repertoarer for betydningsdannelse. Deltagerne får her mulighed for at ’tvinge’ hinanden til at være diskursivt eksplicite i deres forhandlinger med hinanden”. (Halkier, 2007:13). Det er ikke formålet med fokusgruppeinterview at opnå enighed, men at få de børnesagkyndiges forskellige synspunkter frem (Kvale og Brinkmann 2015:206). Det er tanken, at de spørger ind til hinandens udtalelser og kommenterer hinandens erfaringer og forståelser ud fra en kontekstuel forforståelse, som man ikke har som undersøger (Halkier 2012:123). Jeg ville gerne have del i denne viden og anså samtidig fokusgruppeinterviewet som en god mulighed for at få flere nuancer og en bredere beskrivelse af emnet, end hvis jeg foretog flere enkelt interview, idet de børnesagkyndige på en uformel måde kunne sammenligne deres erfaringer, hvilket medvirkede til at producere viden om kompleksiteten af deres arbejde (Halkier, 2007:16-17). Halkier siger endvidere: ”..fokusgrupper er gode til at producere data, som belyser normer for grupperes praksisser og fortolkninger.” (Halkier, 2007:112). Fokusgruppeinterviewet var således en relevant metode til at undersøge og få viden om de fænomener, der synes meningsfulde for de børnesagkyndige selv i deres bestræbelser på at foretage vurdering af barnets bedste.

Sammensætning og rekruttering af fokusgruppen

Når man foretager fokusgruppeinterview er det vigtigt at overveje, på hvilken måde gruppen skal sammensættes. Udvalgelsen af gruppen var analytisk selektiv, det vil sige, at jeg sørgede for at vigtige karakteristika i forhold til problemstillingen var repræsenteret i og med, at jeg alene efterspurgte medarbejdere i Statsforvaltningen, som i deres dagligdag arbejdede med problemstillingen – at vurdere barnets bedste. Derfra var udvalgelsen af deltagere ude af mine hænder, idet Statsforvaltningen sendte mail til alle børnesagkyndige, og herefter var det op til den enkelte at tilmelde sig. Jeg har således ikke haft indflydelse på gruppens homogene / heterogene sammensætning eller hvor godt deltagerne kendte hinanden. Sammensætningen af gruppen har betydning for de sociale interaktioners karakter, og jeg havde håbet på at få deltagere fra forskellige afdelinger, idet jeg antager, at en gruppe fra samme afdeling er mere homogen i forhold til praksis med risiko for, at der ikke kommer nok interessant interaktion. Jo mindre deltagerne kender hinanden, jo mere vil de spørge til hinandens forståelser, hvilket får flere perspektiver frem. De børnesagkyndige, som meldte sig til fokusgruppeinterviewet, kendte hinanden godt, idet de alle fire arbejder i samme afdeling. Dette gav mulighed for at de kunne uddybe hinandens perspektiver på grund af delte erfaringer og oplevelser.

Af hensyn til deltagernes anonymitet vil jeg blot oplyse, at der er tale om 3 socialrådgivere og 1 psykolog, som er 37 - 61 år, og som har været ansat i Statsforvaltningen i 4 mdr. - 8 år. Begge køn er repræsenteret.

Gennemførelse af fokusgruppeinterview

Ved fokusgruppeinterview er min rolle ikke at være interviewer, men at være moderator. Det vil sige, at min opgave primært var at få de børnesagkyndige til at tale sammen om de præsenterede emner – at få dem til at udtrykke så mange forskellige meninger og erfaringer som muligt (Halkier 2012:127). Jeg havde valgt at inddele interviewet i 4 temaer med flere underliggende emner, og var inspireret af Halkiers tragtmødel, hvor man starter åbent og slutter af med en strammere styring. På den måde havde de børnesagkyndige mulighed for selv at vælge, hvordan de ville tale om det præsenterede emne, hvilket kan give indsigt i mønstre af forståelser og praksisser i forhold til specialets fokus på begreberne inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste. Da jeg samtidig var interesseret i konkrete beskrivelser til belysning af mit undersøgelsesspørgsmål, stillede jeg supplerende spørgsmål til sidst under hvert emne (Halkier 2012: 126).

Jeg startede med at præsentere mig selv og mit speciale og udtrykte, at jeg havde brug for at lære en masse af dem om deres arbejdsområde – at de er eksperterne. Jeg begrundede, hvorfor jeg havde

valgt fokusgruppeinterview, og hvad det indebar af 'spilleregler' for dem og for mig. De børnesagkyndige var på forhånd blevet præsenteret for temaerne i den mail, der var sendt rundt til alle børnesagkyndige. Jeg understregede, at jeg var interesseret i så mange forskellige holdninger og erfaringer som muligt – og at der ikke findes rigtige og forkerte svar (Halkier 2012:128–129). De børnesagkyndige virkede alle meget begejstrede for deres arbejde, og i fokusgruppeinterviewsituationen fremstod de meget enige og ikke-kritiske i forhold til lovgivning og egen og de andres praksis, og der opstod ikke en egentlig udveksling af forskellige synspunkter – der var snarere tale om, at de fortalte om deres egne erfaringer til hinanden. Dermed blev der ikke skabt den dynamik imellem dem, som forskellighed bringer frem. Der kan meget vel være tale om at gruppedynamikken blev præget af former for social kontrol, hvilket påvirkede den enkeltes udtalelser. Man kan tale om, at de børnesagkyndige i fællesskab fremstiller deres daglige arbejde på en måde, nærmest svarende til en idealtipe (Mik-Meter og Järvinen 2005:14). Spørgeguide vedlagt som bilag 1.

Pias og Dans sager

Som det er fremgået, har jeg valgt at inddrage to sager om børn, hvis forældre har haft kontakt Statsforvaltningen på grund af uenighed om samværsordning. Formålet med inddragelse af disse sager er at supplere mit datamateriale – fokusgruppeinterviewet - med henblik på at undersøge, om de kan bidrage yderligere til besvarelse af mit undersøgelsesspørgsmål: hvordan praktiserer Statsforvaltningen 'barnets bedste'?

En nærmere præsentation af sagerne og analysestrategi anføres i analyseafsnittet. I det følgende vil jeg dog beskrive mine overvejelser om og gennemførelsen af interviewet af Pia.

Individuelt interview med pige på 11 år

Her vil jeg redegøre for overvejelser og metode i forbindelse med et individuelt interview med et barn på 11 år, Pia. Jeg anser mit møde med Pia som delvist parallelt med de børnesagkyndiges – at etablere, udvikle og fastholde en kontakt, der muliggør en dialog i overensstemmelse med formålet med samtalen (Rask 2011:18). Interviewet med Pia kunne sidestilles med en undersøgende samtale, hvis formål først og fremmest var at dække behovet for information i forhold til mit speciale (Øvreeide, 1998:100). Det var formålet med interviewet at opnå et mere generelt kendskab til Pias opfattelser, erfaringer, væremåder og funktion – eller med andre ord: hendes perspektiv i forhold til det at være skilsmissebarn. Jeg havde fokus på barnets bedste - det vil sige Pias oplevelser af gode og mindre gode forhold i hverdagens rutiner og vaner hos hhv. mor og far, skole og venner med udgangspunkt i neutrale spørgsmål om forskelle. Jeg bestræbte mig på at stille så åbne spørgsmål

som muligt, og jeg var åben og sensitiv over for det, der blev sagt og ikke sagt (Kvale og Brinkmann 2015: 48,52) og søgte at forfølge den fortælling, som Pia var optaget af at fortælle. Med henblik på at understøtte at Pia præsenterede sig med størst mulig åbenhed og i overensstemmelse med sit optimale funktionsniveau, blev samtalen afholdt i Pias hjem. Hun var orienteret om samtalen af sin mor, som havde kontaktet mig på baggrund af en skrivelse fra et kommunalt rådgivningstilbud til skilsmisseforældre, som forældrene havde deltaget i. Der var således fuld støtte fra Pias daglige omsorgsperson (Øvreeide, 1998:117-118). Pias mor havde fortalt mig, at Pia glædede sig til samtalen, som hun havde fortalt om til sine veninder, og at Pia i øvrigt havde givet udtryk for, at hun gerne ville fortælle om sin situation som skilsmissebarn, og havde efterlyst relevante fora. Det var tydeliggjort for Pia – mens hendes mor var til stede - at vores samtale var til brug for mit speciale, at ingen andre fik at vide, hvad hun sagde, samt at jeg ikke kunne ændre på noget i hendes dagligdag. Endvidere at hun kunne undlade at svare på mine spørgsmål, og hun kunne stoppe interviewet hvornår som helst. På baggrund af den undersøgende samtale fik jeg kendskab til Pia og hendes situation. Hun var god til at italesætte de vanskeligheder og dilemmaer, som hun som skilsmissebarn oplever – både i forhold til sig selv og sine forældre. Med henvisning til mit epistemologiske ståsted erkender jeg, at den viden, jeg har opnået, er konstrueret i samtalen, i interaktionen mellem os. Jeg er bevidst om, at mine udtryk - som fx ”okay” - påvirkede hendes refleksioner og næste udsagn. Et tryk på første stavelse af ordet, giver (i min tolkning) et anerkendende og konstaterende indhold, hvorimod et tryk på sidste stavelse giver et mere spørgende indhold – ligesom nik, øjenkontakt, påklædning, lugte mv. samt særlige teknikker i forhold til at tale med børn er med til at forme interaktionen og indholdet af samtalen. Samtalen handler derfor ikke kun om det rent verbale, men også om opmærksomhed på den non-verbale kommunikation (Warming 2011:79). Samtidig er der tale om en samtale med ulige magtfordeling, idet jeg havde definitionsmagten – det var mig, der bestemte emnet, hvor længe vi skulle tale om de forskellige spørgsmål mv. (ibid.:74). Jeg forsøgte, at give Pia indtryk af lige-værd ved at starte med at takke hende, fordi hun ville tale med mig og dermed hjælpe mig med oplysninger til min opgave. Interviewet med Pia anvendes i analyseafsnittet.

Refleksioner

- det indledende forløb

Det indledende forløb viser mig, at der er tale om et sårbart felt, hvor forældre beskytter deres børn mod at skulle tale om skilsmissen, formentlig ud fra en antagelse om at børnene i forvejen har det svært nok på grund af familiesituationen. Der synes således at være tale om et problemfelt, hvor det

kan være svært at få adgang til børn som informanter. Dette står i stærk kontrast til interviewet med Pia, idet hun glædede sig til at tale med mig. Denne optagethed af beskyttelse af børnene medfører en risiko for, at de – på grund af misforstået hensyn - ikke inddrages og dermed ikke får mulighed for at blive aflastet eller få indflydelse, tilpasset deres udsathed og sårbarhed (Rask 2011:57).

- fokusgruppeinterview

Det viste sig også svært at få adgang til informanter i Statsforvaltningen. Begrundelsen var dels manglende ressourcer, men samtidig er Statsforvaltningen villig – og føler sig forpligtet - til at samarbejde med bestemte uddannelsesinstitutioner, herunder universiteter. Empirien giver ikke mulighed for yderligere at afdække årsagen til den manglende interesse fra de enkelte børnesagkyndige.

Som tidligere anført består mit datamateriale fra fokusgruppeinterviewet primært af positive udsagn. Dette synes ikke umiddelbart at være i overensstemmelse med den skepsis overfor at lydoptage interviewet, som et par af de børnesagkyndige gav udtryk for med henvisning til, hvem der i Statsforvaltningen kunne få adgang til disse data. Eller måske er det netop forklaringen? - det var dog ikke mit indtryk under interviewet, at de børnesagkyndige på noget tidspunkt tøvede med at svare eller ledte efter de 'rigtige' ord – tværtimod fremstod de engagerede og oprigtige. Jeg er opmærksom på, at fokusgruppedeltagerne selv har meldt sig – og jeg antager, at personer, der synes, at de udfører deres arbejde godt, er mere villige til at fortælle om det. Den manglende dynamik i datamaterialet giver færre nuanceringer i problemstillingen, hvilket vil afspejle sig i den analyse, der kan udfoldes. En anden grund til skepsis mod lydoptagelse var en negativ erfaring med at være blevet citeret fejlagtigt. Det transskriberede fokusgruppeinterview er sendt til de børnesagkyndige. Jeg har ikke fået tilbagemelding fra dem om fejl eller misforståelser i det skrevne. Når meningsfortolkning sker ud fra en på forhånd given teoretisk ramme, kan meningen tolkes som noget andet end det, der siges direkte. Det kan betyde, at de børnesagkyndige ikke kan genkende deres udsagn og meninger, eller at de kan føle sig misforstået. For at imødegå dette, har jeg forsøgt åbent at argumentere for mine fortolkninger.

- egen rolle – eget felt

Inspirationen til dette speciale udspringer af mit daglige arbejde som socialrådgiver i en kommunal familieafdeling, hvor vi oplever at modtage et stigende antal underretninger vedr. børn i skilsmissemiljøer, hvor konfliktniveauet mellem forældrene påvirker barnets trivsel negativt - barnet ændrer adfærd, hvilket kædes sammen med, at det ikke trives i den ny familiemæssige konstellation. Min forforståelse er således præget af, at jeg i mit daglige arbejde også inddrager

børn i form af samtaler og skal søge løsninger til barnets bedste - dog i en anden kontekst end Statsforvaltningen og forældreansvarsloven, nemlig den kommunale forvaltning og serviceloven. Når jeg, som socialrådgiver med mange års erfaring, foretager en undersøgelse i eget felt, det vil sige socialt arbejde med børn og unge, er der fare for selektiv perception, fordi mit perspektiv er begrænset og fastlåst på grund af en lang og ofte skjult socialisering (Nielsen & Repstad 1993:19). Jeg går til opgaven med en historisk, teoretisk og praksisbaseret viden, som udgør min forforståelse. Denne forforståelse præger min empiri, idet den er rammen for de temaer, som jeg har valgt, at fokusgruppen skulle forholde sig til. Min forforståelse er ikke en fejkilde, men er produktiv for erkendelsen – det er mine fordomme, som sætter mig i stand til at forstå noget (Kvale og Brinkmann 2009:268). En af fordelene ved at beskrive og analysere i eget felt er, at jeg kan 'sproget', idet jeg er medlem af samme kultur som de børnesagkyndige, hvilket betyder, at jeg kunne stille mere præcise opfølgningsspørgsmål og har en mere nuanceret tilgang til fortolkningen (Nielsen & Repstad 1993:23). En måde at skabe distance og "heve sig fra frøperspektivet er å anbringe en eller flere teorier mellem seg selv og virkeligheten" (Nielsen og Repstad 1993:29). Specialets teorier skal samtidig ses i lyset af, at jeg erkender, at jeg ikke kan fravælge min forforståelse som styrende for mine valg, "men alle forskere har det problem: ingen kan se alting" (Ramian 2003:8). Jeg har i processen opnået en mere nuanceret forståelse for Statsforvaltningens praksis – en ny forståelseshorisont.

Analysestrategi

I dette afsnit redegør jeg for, hvordan jeg har bearbejdet det empiriske materiale, så det kan anvendes i analytisk sammenhæng. Her drejer det sig om de kvalitative data fra fokusgruppeinterviewet, som jeg har valgt at transskribere. I denne proces er interviewet bearbejdet fra talesprog til skriftsprog, hvor konstruktionerne undervejs indebærer en række vurderinger og beslutninger. Herved der sker et "tab i transskriptionen" af den non-verbale kommunikation i form af kropssprog, mimik, tonefald mv., som præger det levende sociale samspil (Kvale & Brinkmann 2015:236). Jeg har udeladt gentagelser, øh, grin, suk mv, idet jeg ikke har fokus på sprog og interaktion, men på meningen i det sagte - empirien skal anvendes til meningsanalyse (ibid.:241). Da jeg på forhånd har valgt teorier, har jeg læst det transskriberede interview med en klar teoretisk forforståelse – der er således anlagt en teoretisk ramme til fortolkning af de børnesagkyndiges udsagn. Disse fortolkninger overskrider de børnesagkyndiges selvforståelse og tilføre analysen flere teoretiske aspekter i forhold til at forstå praksis. Jeg har overvejende benyttet en abduktiv tilgang, idet analyserne tager udgangspunkt i hermeneutisk meningsfortolkningsprincipper, det vil sige at

jeg har fortolket de børnesagkyndiges udsagn ved hjælp af den hermeneutiske cirkel, hvor meningsindhold udredes i et samspil mellem de enkeltdele (betydningsselementer = de børnesagkyndiges udsagn), der indgår i helheden, og selve helheden (meningen = barnets bedste). Den hermeneutiske cirkel består således i en stadig vekselvirkning (frem- og tilbagegåen) mellem forståelsen af enkeltdele og de helheder, som de indgår i. Fortolkningen bygger på bestemte forforståelser, som igen – eksplicit eller implicit – bygger på bestemte teoretiske antagelser. Min – eksplicitte – forforståelse er dels praksisbaseret og dels teoribaseret. I mit møde med de børnesagkyndiges forforståelser bliver resultatet – ved hjælp af den hermeneutiske cirkel - en 'horisontsammensmeltning', som er en syntese af min og deres forståelseshorisonter, som medfører en dybere forståelse af begreberne inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste (Ejrnæs & Guldager 2008:28-29). Formålet er at generere ny empirisk viden – teorien bidrager til at nuancere den empiriske indsigt i problemstillingen (Antoft & Salomonsen 2007:39).

Jeg gennemlæste hele det transskriberede fokusgruppinterview flere gange – først for at få en fornemmelse for helheden. Derefter kodede jeg de børnesagkyndiges udsagn i forhold til de begreber, som er specialets fokus: inddragelse, barnets perspektiv, barnets bedste. Med denne empirinære tilgang får jeg fat i de børnesagkyndiges umiddelbare udsagn om inddragelse af børn, hvilke elementer barnets perspektiv bør indeholde og udsagn om barnets bedste. Jeg benyttede mig således af begrebsstyret kodning, hvorved jeg samtidig blev fortrolig med detaljerne i materialet (Kvale og Brinkmann 2015:263).

I forhold til begrebet inddragelse er hensigten med kodning at identificere de børnesagkyndiges mening om, hvorfor børn skal inddrages i form af en samtale set i relation til barnets bedste. Meningskondensering indebærer, at de meninger, de børnesagkyndige udtrykker, gives en kortere formulering (Kvale og Brinkmann 2009:227). I forhold til begrebet barnets perspektiv kodede jeg de børnesagkyndiges udsagn i kategorier i forhold til, hvilke elementer de søger at afdække, når de tilvejebringer barnets perspektiv i relation til barnets bedste. På samme måde kategoriseredes de børnesagkyndiges udsagn om barnets bedste, som udtrykker deres mening om, hvilke elementer dette åbne begreb indeholder. Kategorisering af meningsindhold tjener det formål at strukturere empirien og skabe overblik (Kvale og Brinkmann 2009:226). Den empirinære tilgang tydeliggør de børnesagkyndiges italesættelse af deres praksis. På baggrund af kodningen – hhv. kondensering og kategorisering - foretages efterfølgende analyser ved hjælp af de valgte teorier om de tre begreber. For at åbne yderligere op for forståelsen af de børnesagkyndiges praksis har jeg valgt også at

inddrage teorier om børnesyn samt teori om anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde.

Kodningen af de børnesagkyndiges udsagn er vedlagt som bilag 2.

Analyse

I dette afsnit vil jeg præsentere mine teoretiske analyser af mit datamateriale.

Jeg vil starte analyseafsnittet med analyserne af datamaterialet i de to børns sager -11 årige Pia og 8 årige Dan. Efterfølgende vil jeg foretage analyser af fokusgruppeinterviewet, som deles op i tre delanalyser omhandlende hhv. inddragelse, barnets perspektiv, barnets bedste, som defineret af de børnesagkyndige. Teori om anerkendelse og dømmekraft samt teori om børnesyn inddrages i hver delanalyse i det omfang, det er relevant. Hvert afsnit afsluttes med en delkonklusion. Formålet med analyserne er at undersøge, i hvilket omfang teorierne kan bidrage til en forståelse af praksis. Delkonklusionernes bidrag samles til sidst i én konklusion, som skal besvare specialets undersøgelsesspørgsmål – hvordan Statsforvaltningen praktiserer barnets bedste.

Analyse af to børnesager

Da jeg besluttede at inddrage disse to sager, var jeg ikke vidende om, at de er eksempler på skilsmissebørn, der ikke har været inddraget i Statsforvaltningens behandling af forældrenes skilsmissesag, men netop det faktum gør dem til typiske sager, idet flertallet af børn ikke inddrages i skilsmissesagerne.

Sag 1 – sagen om Pia

Empirien i sagen om Pia udgøres af et interview, som jeg har foretaget i anledning af dette speciale, og ét mødenotat, som jeg har fået udleveret af Pias mor. Mit interview med Pia er et forsøg på at tilføre specialet et eksempel på et børneperspektiv, hvor barnet selv artikulerer egne holdninger, oplevelser og ønsker (Warming 2011:20) – vel vidende at der er tale om en 11 årig piges udtalelser, som er konstrueret i samspil med mig og mine spørgsmål, så min fortolkning ender med at være et tilstræbt indefra-perspektiv. Databearbejdningen startede under interviewet, hvor jeg tolkede hendes udsagn, som jeg forsøgte at få be- eller afkræftet (Kvale & Brinkmann 2015:256). Også dette interview har jeg valgt at transskribere. Med udgangspunkt i den hermeneutiske cirkel – hvor enkeltdele er hhv. Pias udsagn og oplysninger i mødenotatet, og helheden er barnets bedste - har jeg foretaget en analyse af sagen i forhold til teorier om inddragelse, barnets perspektiv og børnesyn samt teori om anerkendelse og dømmekraft. Analysen afsluttes med en delkonklusion, hvor fokus er på barnets bedste.

Mødenotat november 2011 - Statsforvaltningen
--

Interview af Pia april 2016 – til brug for dette speciale

Præsentation af sagen:

Pias forældre blev skilt i 2011, da hun var 6 år. Hun har siden boet på skift en uge hos hver af forældrene, såkaldt 7/7 ordning. Pias mor søgte i nov. 11 om ændring i samværsordningen, således at Pia skulle bo fast hos hende og være på samvær hos biologisk far hver 2. weekend, idet Pia ikke trivedes - primært på grund af hendes fars psykiske sygdom og forældrenes meget dårlige samarbejde. Pias far ville dog ikke acceptere en ændring, og det endte med forlig i feb. 12 om fortsat 7/7 ordning. Det var aftalt, at Pia skulle inddrages i form af en samtale, men denne blev aflyst, da forældrene indgik forlig. Imidlertid synes Pias mor stadig ikke at ordningen fungerer tilfredsstillende, hvilket er årsagen til, at forældrene har deltaget i et kommunalt rådgivningstilbud.

Interview af Pia:

I mit interview spurgte jeg til Pias dagligdag i de to hjem med fokus på forskelligheder – konkrete spørgsmål om rutiner og aktiviteter, som kunne afspejle gode og mindre gode oplevelser med tilhørende følelser, og jeg spurgte til hendes skolegang, venner osv.

Pia: Også da de lige var blevet skilt, så var jeg altid alene – jeg var altid ked af det.

I: okay – lige da de var blevet skilt. Kan du huske, at du var ked af det?

Pia: ja, jeg sad altid alene, og ingen kunne lide mig.

I: hvordan kan det være, tror du?

Pia: det ved jeg ikke. De kan heller ikke lide mig i dag så godt.

...

I: har du legekammerater i fritiden?

Pia: når jeg spørger, om de kan være sammen, så siger de rigtigt tit nej.

I disse uddrag fra interviewet, hvor vi talte om Pias skole, giver hun klart udtryk for at føle sig ked af det, ensom og isoleret fra jævnaldrende.

I: har du snakket med din mor og far om, at du føler dig ensom?

Pia: jeg har snakket lidt med min mor om det – fordi jeg føler mig måske lidt tættere med hende – jeg stoler mere på hende end far – og så fortalte jeg hende det den ene dag – og så sidste gang jeg var hjemme hos min mor – altså for 2 uger siden – så var jeg rigtigt ked af det, fordi de andre i skolen ignorerer mig rigtigt meget, når jeg spørger dem om noget.

...

I: hvad siger din far til, at du er ensom?

Pia: jeg har ikke rigtigt fortalt ham om det – jeg siger bare, at jeg er ret tit alene henne i skolen – og der er rigtigt mange, der bagtaler mig.

Her giver Pia udtryk for, at hun føler sig tættere med sin mor, hvilket gør sig gældende gennem hele interviewet. Pia siger i starten af interviewet, at hun godt vil bo længere tid hos dem begge to – men senere siger hun, at hun gerne vil bo længere tid hos mor end far.

I: Men hvis du skulle fortælle lidt mere om det her med, at nu bor du hos mor i en uge – hvad synes du om det?

Pia: jeg har det fint med det – men nogen gange hjemme hos far, så kunne jeg godt tænke mig, at jeg var hjemme hos min mor.

M: okay, så du kan komme til at savne mor lidt?

P: ja – fordi – vi får tit noget mad, som jeg ikke kan lide derhjemme – jeg er meget kræsen. Også morgenmaden kan jeg heller ikke så godt lide, men jeg bliver nødt til at spise den.

...

I: hvad synes du, at der er sværest ved at være hos far?

Pia: atøh – jeg er rigtig glad for slik, og vi får næsten aldrig noget derover.

I: okay – så det er det sværeste?

Pia: nej ikke det allersværeste. Det er også fordi jeg kan ikke lide madpakken derover – det må du ikke fortælle ham.

...

Pia: (..) men hos far, hvis jeg ikke spiser min madpakke, så bliver han rigtig sur på mig.

...

Pia: og så er det også lidt pinligt, fordi så når fars kones børn hører det – så står de bare og lytter med – og det kan jeg ikke så godt lide – så jeg bliver nødt til at smide maden ud.

I: så smider du maden ud over i skolen?

Pia: ja

I: hver eneste dag?

Pia: ja

I: har du foreslået ham, at du gerne vil have noget andet med i madpakken.

Pia: ja

I: har du sagt det til din mor, at du smider den ud hver dag?

Pia: hmm – jeg smider den ikke ud her, fordi hun siger, at hvis jeg ikke kan lide maden, så skal jeg bare sige det.

I ovennævnte uddrag fra interviewet, som handler om Pias forhold til sine forældre, ses et tema om mad. Det fremgår, at Pia ikke oplever sig lyttet til af sin far, som hun på sin side afviser ved at afvise hans mad, hvilket betyder, at hun hver dag belastes af at have en hemmelighed for ham. Igen fremgår det, at Pia har et mere fortroligt forhold til sin mor.

I: har du mere, du gerne vil fortælle mig, for ellers tror jeg ikke, at jeg har så meget mere at spørge dig om

Pia: hmm altså det her er ret privat, men der var også noget med, at far han snød min mor for penge – og det var derfor at min mor ikke havde så mange penge

...

I: hvad tænker du om det ? – at du får at vide at din far har snydt din mor

Pia: jeg tænker, at han var – undskyld jeg siger det – at han var en idiot. Han har også gjort det med sin far og med sin bror

...

I: hmm – det er ikke så rart at vide om sin far?

Pia: og så ved jeg bare ikke, hvem jeg skal stole på mest nogen gange, fordi far han siger at mormor og farfar og mor de har sendt brev til ham, hvor at han har været dum og – og det kan jeg også blive ked af det af – selv om han har snydt penge og sådan noget

I disse uddrag giver Pia udtryk for at være forvirret i forhold til, hvem hun kan stole på, idet forældrene har forskellige fortællinger. Der er tegn på, at hun belastes af et ambivalent forhold til sin far, som hun både synes er en idiot, men samtidig er hun ked af, at andre synes, at han er dum. Der ses også tegn på, at Pia involveres i forældrenes konflikt, idet hun har kendskab til forhold om de voksne, som belaster hende. Følgende uddrag viser, at Pia selv opsøger en del viden:

I: er det så fordi du spørger, hvad der er i vejen, at hun (mor) fortæller dig det ?

Pia: jeg spørger rigtigt tit, hvad der er i vejen, fordi jeg er bange for, at hun bliver ked af det – og jeg kan ikke så godt lide, når der er nogen, der er kede af det

I: det var det vi snakkede lidt om før – det der med, at man passer på ikke at gøre nogen kede af det – det er der faktisk mange skilsmissebørn, der er opmærksomme på det

Pia: og så er jeg rigtig nem at gøre ked af det – og sur – og der er heller ikke så godt

Her fremgår det, at Pia ofte er bekymret for, at mor bliver ked af det, og at hun forsøger at tage ansvar ved at være på forkant. Jeg tolker den sidste sætning derhen, at Pia føler skyld i forhold til at gøre mor ked af det – at Pias udtalelse omhandler situationer, hvor der opstår konflikter eller uoverensstemmelser mellem dem, og Pia bliver sur – og *'det er ikke så godt'*. Det kan betyde, at Pia ikke mødes på sine behov, som hun må tilsidesætte til fordel for mors behov (fx for at være en god mor, der ikke har konflikter med sine børn).

Uddragene viser en pige, der er reflekterende og som fint formår at italesætte sine vanskeligheder med isolation fra jævnaldrende, ensomhed, bekymring, savn, som tager for stort et ansvar, som er forvirret og ambivalent i forhold til forældrene, som ikke altid føler sig mødt hos sin far, og som føler sig tættere med sin mor.

I det mødenotat, som er udarbejdet på baggrund af samværsmøde i 2011 fremgår, at mors begrundelse for at søge om ændring af samvær fra 7/7 til 10/4 var, at Pia ikke var glad, men virkede vred, aggressiv, humørskiftende, indesluttet og havde selvmordstanker ect. Det fremgår af notatet, at far ikke kunne genkende disse beskrivelser. Mor fremførte, at Pia var utryg hos far, og at han eks. ruskede hende og kaldte hende grimme ting, at far var syg med depression, meget humørskiftende og kom med trusler mod mor, og at forældresamarbejdet var dårligt, fordi far kategorisk afviste at samarbejde. Fars bemærkninger var, at første punkt var en usand påstand, og at han kun ruskede Pia, når hun havde været meget uartige. Ang. hans sygdom sagde far, at han nu var rask efter en svær depression, om end stadig medicineret. Han afviste at have truet mor – og mente i øvrigt at han var samarbejdsvillig, og at mor fandt på historier, der ikke passede.

Det var ikke muligt at forlige forældrene på dette møde, så der blev indhentet udtalelser fra Pias skole, og forældrene gav samtykke til, at Pia måtte indkaldes til en samtale. På det efterfølgende møde indgik forældrene forlig om at fortsætte 7/7 ordning, hvorefter samtalen med Pia blev annulleret.

Teori om inddragelse:

På trods af de belastende oplysninger om dårligt forældresamarbejde, påståede trusler, psykisk sygdom, og oplysning om at far ruskede Pia, når hun havde været meget uartig, blev Pia ikke

inddraget i form af en samtale, så hun kunne komme til orde i sin egen sag. Det må antages, at den manglende inddragelse ikke kan tilskrives en bekymring for, at en samtale ville være til skade for Pia, men at samtalen blev vurderet unødvendig, idet den blev annulleret, da forældrene indgik forlig. Da Pia ikke inddrages i form af en samtale, er hun også afskåret fra at blive tilbudt aflastning i form af et neutralt sted, hvor hendes følelser kan rummes, og hvor hun kan få støtte til sig selv i forhold til at få sat ord på sin usikkerhed og forvirring mv. (Bo 2000:112). Hun afskæres også fra at modtage børnesagkyndig rådgivning, som jf. vejledning om samvær har til formål ”at barnet derved får mulighed for at tale med en børnesagkyndig om de problemer i familien, som berører barnet”.²²

Barnets perspektiv:

Barnets perspektiv i denne sag er tilvejebragt på baggrund af en forståelse af det generaliserede barn, det vil sige generel viden om børns behov og problemer sammenholdt med forældrenes (modsatrettede) oplysninger om Pia samt en skoleudtalelse. Der er tale om et udefra-perspektiv, som er de voksnes syn på børn. Det er ikke i overensstemmelse med det nye børneperspektiv, hvor barnet betragtes som kompetent aktør i eget liv, og hvor dets eget perspektiv har værdi i sig selv. Det børnesyn, som her kan iagttages er ’barnet som familiens spejlbillede’, som er udtryk for den holdning, at de børnesagkyndige kan få et rigtigt godt billede af Pias personlighed og perspektiv ved at tale med forældrene. Dermed er de børnesagkyndige afskåret fra at anvende Pias eget perspektiv i bestræbelserne på at forlige forældrene, og dermed er samværsaftalen ikke et resultat af bedre viden – i form af en sammensmeltning af barnets og forældrenes forståelseshorisonter (Warming 2011:14).

Anerkendelse og dømmekraft:

Det fremgår af interviewet, at Pia oplever vanskeligheder på de tre områder, som omhandler Honneths anerkendelsesområder – kærligheds-, retlig og social anerkendelse. Med hensyn til spørgsmålet om den retlige anerkendelse, som er relevant for dette speciale, rettes blikket mod Statsforvaltningens praksis. I Pias sag må det konstateres, at hun hverken anerkendes som etisk eller retlig person, idet hun slet ikke inddrages i sin sag. Hun fratages dermed sine rettigheder på grund af et bestemt gruppetilhørsforhold – alder / børn, som er undergivet forældremyndighed - og dermed mister hun sin status som værdig og ligeberettiget borger (Højlund og Juul 2015:28). De børnesagkyndige har ikke opnået den fortrolighedskundskab, som ville opstå i mødet med Pia, som indgår i den sociale dømmekraft. Dermed bliver den personlige og institutionelle dømmekraft dominerende, hvilket i dette tilfælde betyder, at man har vurderet, at det var unødvendigt at

---

²² VEJ nr 11362 af 30.12.15 – pkt. 3.6.3.1.

gennemføre samtalen med Pia, da forældrene indgik forlig, som i langt de fleste tilfælde antages at være lig med 'barnets bedste'.

Delkonklusion vedr. Pia

De børnesagkyndiges vurdering af, om Pia skal inddrages, er i denne sag præget af rettighedsdiskursen, idet Pias ret til en samtale bortfalder, da forældrene indgår forlig, da samtalen derefter vurderes at være unødvendig for sagen. Det fremgår af mødenotatet, at Pia viser tegn på at være belastet – disse tegn er moderens beskrivelser af Pias forringede trivsel og adfærdsvanskeligheder. Forældrenes forlig er en fortsættelse af den oprindelige samværsordning, hvilket må antages ikke at skabe nævneværdige forandringer i Pias situation og dermed heller ikke i hendes trivsel. Barnets perspektiv er tilvejebragt ved forældresamtale – et udefra- perspektiv - med udgangspunkt i det generaliserede barns behov og ikke i Pias egne synspunkter, hvilket ikke afspejler det nye børneperspektiv: barnet som kompetent aktør i eget liv. Alligevel betragtes forliget, som er Statsforvaltningen primære mål, at være barnets bedste. På baggrund af mit interview med Pia er det indtrykket, at hun er en pige, der er belastet af et dårligt samarbejde mellem forældrene – de kan ikke tale sammen og kan dermed ikke løse de problemer, som Pia italesætter. Da Statsforvaltningen har godkendt deleordningen, må det antages, at begge forældre menes at være i stand til at varetage forældrerollen - men de kan ikke etablere det nødvendige samarbejde omkring Pia og hendes konkrete behov, hvilket får den konsekvens, at en 7/7 deleordning ikke aktuelt af Pia opleves som barnets bedste.

Sag 2 – sagen om Dan

Præsentation af sagen:

Dans forældre blev skilt i dec. 2007, da han var 1½ år gammel. Dan blev boende hos sin mor, og faderen søgte om fastsættelse af samvær i feb. 2008 (mødenotat feb. 08) I perioden fra jan. 13 – feb. 15 afholdt Statsforvaltningen 5 møder med forældrene, og endvidere blev sag om forældremyndighed behandlet i retten, som i 2014 traf afgørelse om fortsat fælles forældremyndighed. Det fremgår af mødenotaterne, at forældrenes samarbejde forværres i forløbet. Forældrene takkede ja til konfliktmægling, men da faderen i juli 13 søgte bopælsretten i forbindelse med at moderen flyttede ud af kommunen, blev konfliktmægling erstattet af et vejledningsmøde, hvor moderen frivilligt overdrog bopælsretten til faderen. I april 14 afviste moderen, at Dan skulle inddrages i sagen. Uenighederne om samvær kulminerede i dec. 14, hvor faderen søgte om suspension af samværet, og faderen valgte at holde Dan hjemme frem til vejledningsmøde i feb. 15. Mit datamateriale består af disse 6 mødenotater fra Statsforvaltningen

Mødenotat feb. 08
Mødenotat jan. 13
Mødenotat juni 13
Mødenotat aug. 13
Mødenotat maj 14
Mødenotat feb. 15

Jeg vil ikke foretage analyse af Dans sag i forhold til begreberne inddragelse, barnets perspektiv og barnets bedste, idet sagen ligner Pias sag på disse områder. Jeg vil i stedet foretage dokumentanalyse af mødenotaterne, som et eksempel på et sagsforløb, hvor barnets bedste sidestilles med forældrenes forlig. Da jeg er interesseret i at undersøge praksis i forhold til barnets bedste, er jeg interesseret i hvilke forhandlinger, der finder sted bag Statsforvaltningens lukkede døre. Adgangen til min empiri i denne sag er opnået via Dans forældre, som har udleveret mødenotaterne til mig - der er tale om primære dokumenter, som kun er tilgængelige for et afgrænset antal aktører umiddelbart efter situationen, som dokumentet refererer til (Brinkmann og Tanggaard 2015:154-155).

Jeg starter med at have en induktiv tilgang (ibid.:160), idet jeg tager udgangspunkt i de 6 mødenotaters oplysninger, som kan indholdsbestemmes i forhold til: formål med mødet, ligheder og forskelle i notaternes beskrivelser af problemstillinger og -løsninger, de børnesagkyndiges intervention, mødets konklusion. Alle møder drejer sig om samvær. Det første møde er i 2008, hvor forældrene er nyskilte. Dette møde adskiller sig fra de øvrige derved, at der ikke omtales samarbejdsproblemer. I dette første mødenotat anføres, at 'problematikken drøftes', og 'forældrene er enige'. Det fremgår af de 5 efterfølgende mødenotater fra perioden jan. 13 – feb. 15, at der på alle møder er arbejdet på at forlige forældrene i forhold til en samværsaftale, hvilket er lykkedes. Oplysningerne i mødenotaterne er meget sparsomme – det fremgår af alle notater, at der er samarbejdsproblemer, at *problematikken er drøftet indgående og forældrene vejledt*. Forældrene er enige om, at deres indbyrdes konflikter påvirker Dans trivsel negativt. Vejledningen er sparsomt refereret, men det fremgår, at forældrene er rådet til at fastholde status quo for at skabe ro om Dan, at de bør samarbejde om hans forhold, genoprette tilliden til hinanden, lære at holde Dan uden for deres konflikter samt acceptere uenighed uden at det får konsekvenser for Dan. På det konkrete plan er der givet råd om måder at samarbejde på for netop disse forældre. Desuden har vejledningen bestået i oplysning om børns typiske reaktioner på de nævnte problemstillinger. Det fremgår

tydeligt, at de børnesagkyndiges rådgivning tager udgangspunkt i forældreansvarslovens bestemmelser om, at barnet har ret til begge forældre, og at det er et fælles ansvar for forældrene at samarbejde omkring dette.

Jeg anlægger herefter en deduktiv tilgang (ibid.:160), idet jeg tager udgangspunkt i teori: interaktionistisk dokumentanalyse, som tilføjer analysen mulighed for at forstå forældrenes opnåede enighed – som udtryk for barnets bedste - som et mere situeret begreb. Her anskues sagsakterne som et materiale, der henter betydning i og afgiver betydning til den sociale kontekst, som de er produceret og konsumeret i - det vil sige, at Statsforvaltningen skaber en ramme for hvilke handlinger og fortolkninger, der er relevante, og konteksten – her typisk vejledningsmødet - indrammer deltagernes handlinger (Mik-Meyer 2005:194-196). Mødenotaterne betragtes ikke som en neutral beskrivelse af virkeligheden, men som ´ting, der gør ting´ (Mik-Meyer og Järvinen 2005:21) – her ´gør´ notaterne, at forældrene er enige. Denne enighed hænger som nævnt uløseligt sammen med Statsforvaltningens ramme og vejledningsmødets indhold, hvorfra dokumentet henter sin betydning. Da betydningsindholdet netop er defineret af dets relation til en bestemt institution og en bestemt kontekst, er indholdet i notaterne situeret og ikke fikseret. Forældrenes samarbejde og enighed bliver gjort til relevante forældrekompetencer – og på vejledningsmødet opstår der en cirkulær proces, hvor forældrene tildeles disse kompetencer, som efterfølgende bliver tilgængelige for de børnesagkyndiges rådgivning. At notaterne er situerede betyder også, at den skrevne tekst ikke må forveksles med entydighed, idet samme dokument vil generere andre betydninger i en andre sammenhænge (Mik-Meyer 2005:194-198). Betydningsindholdet, som defineres af institutionen Statsforvaltningen, kan være, at de børnesagkyndige ´får arbejdet gjort´, når enighed opnås, idet forældrenes enighed principielt betragtes som værende til barnets bedste. Imidlertid kan den opnåede enighed mellem forældrene miste sin betydning, når forældrene er situeret i en anden sammenhæng – nemlig tilbage i hverdagens konfliktsituationer. Konsekvensen heraf er, at forældrenes konflikt kan fortsætte uændret – eller endog med øget styrke, som det ses i Dans sag, idet der, hver gang et nyt forlig ikke er overholdt, har været flere årsager til konflikter mellem forældrene. At konflikter fortsat består bekræftes af undersøgelser, der viser, at der ikke synes at være belæg for, at et historisk forældresamarbejde vil skifte kurs over tid, og heller ikke for at forældresamarbejdet bedres ved indgåelse af forlig (Familiestyrelsen 2011:38).

Delkonklusion vedr. Dan

Analysen drejer sig om Statsforvaltningens fokus på at forlige forældrene, som generelt antages at være den bedste løsning for barnet. Analysen viser, at de opnåede forlig er i risiko for ikke at være

holdbare, fordi de kan miste deres betydning uden for Statsforvaltningens kontekst, hvor konflikterne mellem forældrene ikke mindskes. Denne delkonklusion videregives til den samlede konklusion, hvor Statsforvaltningens opgaveløsning problematiseres.

Refleksion:

Når jeg analyserer disse sager med udgangspunkt i hermeneutisk fortolkningsmetode, hvor helheden er barnets bedste, er jeg også – ligesom de børnesagkyndige – overladt til at trække på viden om det generaliserede barns behov, indtil jeg får kendskab til det konkrete barns behov, som det er tilfældet i Pias sag. Imidlertid kan barnets bedste ikke alene vurderes på baggrund af fortrolighedskundskaben om Pia, idet barnets bedste - som tidligere anført handler om, at børn skal vokse op i positive familiemiljøer som understøttende for deres trivsel og udvikling – også må indeholde oplysninger om barnets omgivelser, det vil her sige Pias skilte forældre.

Min analyse af Dans sag har en anden tilgang til barnets bedste – nemlig en problematisering af holdbarheden af forældrenes forlig. Dette vurderes at være et vigtigt element i undersøgelsen af Statsforvaltningens praksis, idet de børnesagkyndige betragter forældrenes forlig som deres primære opgave, fordi et forlig antages at være udtryk for barnets bedste.

Analyse - inddragelse:

Som indledning til analysen vedr. inddragelse vil jeg her - med henvisning til afsnittet om forældreansvarsloven - blot sammenfatte, at lovens grundprincip er, at barnet skal inddrages i sagen, så dets perspektiv og evt. synspunkter kan komme til udtryk, undtagen hvis det antages at være til skade for barnet eller unødvendigt for sagen.²³

Denne delanalyse skal besvare mit underspørgsmål vedr. inddragelse: hvilke rationaler ligger bag Statsforvaltningens praksis i forhold til at inddrage børn i form af en samtale.

Analysen tager udgangspunkt i de børnesagkyndiges praksis, som den har vist sig ved meningskondensering af deres udsagn i fokusgruppeinterviewet vedr. formålet med at inddrage børnene direkte i sagen i form af en samtale:

- formålet med inddragelse er at tilvejebringe et juridisk afgørelsesgrundlag.
- formålet med inddragelse er at afdække barnets perspektiv med henblik på at få nye oplysninger til forligsbestrebelsene mellem forældrene, at være budbringer af barnets ønsker til forældrene.

---

²³ Forældreansvarslovens §5 og §34

Der beskrives flere formål med at inddrage barnet, men de er underordnet ovenstående formål, det vil sige at de følgende formål ikke i sig selv begrunder, at barnet indkaldes til en samtale. De børnesagkyndige mener, at følgende formål er indeholdt i børnesamtalen:

- aflastning: at barnet har behov for at blive hørt, set, forstået, at få skabt et neutralt rum, at invitere barnet til at tale om det svære, at lære barnet lidt at kende.
- at yde børnesagkyndig rådgivning til barnet.

Når jeg finder det vigtigt at rette fokus på de børnesagkyndiges meninger om formålene med Statsforvaltningens inddragelse af børn, er det for at undersøge, hvilke diskurser der især gør sig gældende – rettighedsdiskursen, som handler om barnets ret til at komme til orde, og / eller en mere udviklingsorienteret diskurs, som også handler om at styrke barnet.

Det første svar, de børnesagkyndige giver på spørgsmålet om formålet med inddragelse af barnet, drejer sig om, at de skal tilvejebringe et afgørelsesgrundlag, idet de skal udarbejde et notat fra børnesamtalen, som skal indeholde lovbestemte oplysninger til brug for en evt. senere juridisk afgørelse:

”Det betyder, at vi har en bestilt opgave – vi har et mødenotat, hvor der står, at forældrene er uenige, og vi skal høre barnet i forhold til det. Vi skal jo hele tiden tænke, at juristen skal jo bruge det her til en afgørelse, så derfor skal vi tænke vores spørgsmål ind i forhold til at få belyst det, og få talt om det..” Børnesagkyndig 4

Formålet at tilvejebringe et afgørelsesgrundlag er reelt til stede ved alle børnesamtaler, idet alle samværssager ved Statsforvaltningen rejses på grund af uenighed mellem forældrene, og hvis det ikke lykkes at forlige dem, skal der træffes afgørelse om samværsordning. Dette er afgørelsessporet. Alle sager starter imidlertid i aftalesporet, hvor man bestræber sig på at forlige forældrene. Når de børnesagkyndige italesætter to forskellige formål med inddragelse af barnet, som reelt dækker over det samme – nemlig at afdække barnets perspektiv og udarbejde et notat fra børnesamtalen – antages det at hænge sammen med disse to forskellige situationer: afgørelsessporet og aftalesporet. Når formålet angives at være at afdække barnets perspektiv, henviser det til aftalesporet, hvor de børnesagkyndige har aftalt med (de uenige) forældrene, at barnet skal inddrages med henblik på at afdække barnets eget perspektiv til brug for forligsbestrebelsene. Forældrene har ofte tilkendegivet, at de efterfølgende vil være indstillet på at indgå forlig med udgangspunkt i barnets mening:

”Jeg har haft samarbejds møder, hvor jeg har aftalt med forældrene, at jeg har børnene inde til en børnesamtale med udgangspunkt i, at de selvfølgelig vil lytte til børnene. Det er vi så ikke helt enige om, når vi så har lavet et opfølgingsmøde, og så går den jo over i afgørelsessporet. Så skal jeg have sagen sendt til en jurist.” Børnesagkyndig 1

Børnesamtaler finder således sted i begge spor og varetages altid af børnesagkyndige.

De børnesagkyndige fortæller, at når skilsmissebørn inddrages i deres egen sag, er de i forvejen ofte involveret i familiens problemstillinger og ved meget mere om forældrenes konflikt, end forældrene er klar over:

”Det, vi oplever gang på gang, er, at de her børn ved bare meget mere om deres forældres skilsmisse, end forældrene anede.” Børnesagkyndig 3

Det, den børnesagkyndige her giver udtryk for, er, at det ikke er muligt at tale om, hvorvidt barnet er inddraget eller ikke-inddraget i forældrenes konflikt - selv om barnet er alene til samtale hos den børnesagkyndige, vil forældrene altid indirekte deltage i samtalen (Bo 2000:111).

Det lykkes ofte for de børnesagkyndige efterfølgende at forlige forældrene med inddragelse af barnets perspektiv. De børnesagkyndige fortæller, at de hele tiden har barnets perspektiv i fokus, når de taler med forældrene. Formålet med inddragelsen af barnet er dermed helt klart at flytte forældrenes fokus ved at gøre barnets eget artikulerede perspektiv til centrum for de videre drøftelser mellem forældrene (Bo 2000).

”Når vi så kan inddrage barnets perspektiv - det er det, vi kan lykkes med – vi kan lykkes med kompromis´et, vi kan lykkes med at få forældre til at træde over i den andens sted og se det derfra..” Børnesagkyndig 3

Et væsentligt element i forhold til, at det lykkes at få forældrene til at blive enige, tilskriver de børnesagkyndige, at de efter en børnesamtale oplever at have større gennemslagskraft og troværdighed i forligsbestræbelserne, idet de gør meget ud af at bruge børnenes egne ord – den opnåede fortrolighedskundskab om barnet - hvilket skaber genkendelighed for forældrene.

”For mig er det helt fantastisk at møde forældrene bagefter og fortælle dem, nu kender jeg faktisk også dit barn – og vi ser de forældre, der smelter fuldstændig over på den anden side..”

Børnesagkyndig 4

De børnesagkyndige fortæller, at når barnet er til en samtale, er det et formål at skabe et fortroligt rum, hvor børnene kan opleve at blive lyttet til og anerkendt (Warming 2011, Bo 2000).

”Så det er jo hele tiden noget med at få skabt et fortroligt rum, en god relation, samtidig med at der også skal skabes tydelighed omkring, hvad er formålet med, at du er her. Formålet er, at vi skal snakke om, hvordan er det ved din mor, og hvordan er det ved din far, og kunne du tænke dig noget svarende til det..” Børnesagkyndig 3

De børnesagkyndige fortæller, at de oplever, at mange børn føler lettelse efter børnesamtalen, fordi de har fået talt om det svære, som også bare kan være en detalje ved samværet, men som fylder meget hos barnet - eller som kan være accept af ´forbudt´ glæde for fars nye kæreste – eller konflikten mellem forældrene, som er forvirrende eller sætter barnet i en loyalitetskonflikt.

”Dét er jo et fantastisk formål at have – at få skabt et rum, hvor børnene kan tale om, hvordan er det ved mor, og hvordan er det ved far og hvad kan jeg godt tænke mig.” Børnesagkyndig 3

Hvis barnet er tilbageholden, inviteres det til at tale om de svære følelser, eller stimuleres til at fortælle ved at den børnesagkyndige fx almengør dilemmaerne.

”Nogen gange kan det også være med til at stimulere dem til at fortælle – jeg snakker også med andre børn, og de siger sådan og sådan..” Børnesagkyndig 4

De børnesagkyndige anfører endvidere, at et formål med inddragelse af barnet er at yde børnesagkyndig rådgivning under børnesamtalen²⁴. Denne rådgivning synes især at dreje sig om hjælp til at omformulere barnets udsagn, så barnets perspektiv kan formidles til forældrene, uden at det bliver en yderligere belastning for barnet.

”Jeg tror måske, at vi ikke engang tænker, at det er rådgivning, men det er det jo, fordi det er det der med at hjælpe barnet med at få sagt nogen af de ting. Så kan vi prøve at snakke om, via rådgivningen, kan man sige det på en anden måde. Jeg tænker, at nogen gange så kan man godt positivt reformulere, så det bliver... ja, siger de børn så – ja det må du gerne”. Børnesagkyndig 4

De børnesagkyndige mener ikke, at det er et formål med inddragelse at yde udviklingsstøtte til barnet, fx at tale med barnet om, hvordan det kan håndtere og mestre sin situation og dermed skabe nye handlemuligheder. Der synes dog at være tilfælde, hvor inddragelsen alligevel har en udviklingsstøttende effekt – i form af at skilsmissebarnet bliver mere bevidst om sin situation, når det bliver lyttet til og inddraget, hvilket i sig selv bidrager til udvikling af selvværd (Warming 2011).

---

²⁴ Forældreansvarsloven § 32, VEJ nr 11362 af 30.12.15 pkt. 3.6.3.1.

”..og så anerkende det (børnene gør) – for de gør jo som regel et eller andet. Og når de så siger det til os, kan det godt være, at de ikke var klar over, at de gjorde det, men det bliver de klar over, idet de siger det.” Børnesagkyndig 4

Børnesyn

Med henvisning til teori afsnittet om børnesyn vil jeg her analysere de børnesagkyndiges praksis med henblik på at undersøge, hvilket syn på børn der praktiseres i forhold til inddragelse.

Jeg vil starte med selve Forældreansvarslovens bestemmelser, som udgør rammen for de børnesagkyndiges daglige arbejde. Først og fremmest ses børnesynet ‘det ubevidste barn’, som drejer sig om, at barnets kontakt til biologiske forældrene har afgørende betydning for barnets udvikling – og som synes at begrunde Forældreansvarslovens bestemmelse om barnets ret til begge forældre (SFI 2004a:20-21). Det fremgår samtidig klart af loven, at inddragelse af barnet og dets perspektiv er et grundlæggende princip, og at inddragelsen sikrer, at barnet kommer til orde. Dette er i overensstemmelse med det såkaldte nye børnesyn, hvor børn betragtes som selvstændige, kompetente aktører, og for at få viden om børns oplevelser af deres hverdag, er man nødt til at inddrage børnene selv. Der ligger i dette børnesyn en erkendelse af, at både børns og voksnes kompetencer er afhængig af gensidig forståelse og ydre vilkår. Derfor er det nødvendigt, at forældrene får indsigt i børnenes perspektiver for at kunne handle hensigtsmæssigt i forhold til deres uenighed i skilsmissegangen – det vil sige indgå et forlig til barnets bedste.

I de sager, hvor forældrene opnår enighed, og det derfor vurderes at være unødvendigt at inddrage barnet, synes det især at være børnesynet ‘barnet som familiens spejlbillede’, der er i spil (Warming 2011:38). Her antages det, at man kan få et rigtigt godt billede af barnets personlighed og perspektiv ved at tale med forældrene.

”Jeg synes jo også, at det er sjovt, at få forældrene til at tale om deres fælles barn. Og nogen gange når det lykkes, så lykkes det jo rigtigt godt - så viser det sig, at der er mange ting, de er enige om. Og det kan skabe en god forløsning - når man siger, nu vil jeg lige tage den fra barnets perspektiv – altså at man får dem hevet derover..” Børnesagkyndig 3

Dette børnesyn er ikke i overensstemmelse med det nye børnesyn, idet barnet her ikke får subjektstatus, men betragtes som objekt, og barnets bedste sættes lig med den voksnes opfattelse af barnets bedste. Kritikken heraf sker bla. med henvisning til hermeneutikkens påpegning af, at det er sammensmeltningen af forskellige forståelseshorisonter – af forældreperspektivet og

børneperspektivet - der giver bedre viden, snarere end at prioritere det ene perspektiv frem for det andet (Warming 2011:14).

Problemstillingen gør sig også gældende i de sager, hvor begrundelserne for ikke at afholde børnesamtale er barnets alder og modenhed, eller hvis børnesamtalen antages at være til skade for barnet. Her anes rester af flere forskellige børnesyn: 'det onde barn', som ikke vil give for meget plads til barnets medbestemmelse, før barnets modenhed viser, at barnet kan tilpasse sig – og reproducere – de voksnes normer, 'det uskyldige barn' som grundet sin naive uskyld ikke kan gennemskue verden, og 'det naturligt udviklede barn', hvor det ikke forventes, at barnet kan forholde sig til situationen og tilkendegive en mening, eller at det er for belastende for barnet at tage stilling til. (Warming, 2011). Det ligger uden for specialets afgrænsning at forfølge dette yderligere, men nævnes her, idet der synes at være indbygget forskellige børnesyn i Forældreansvarsloven, som er med til at sætte rammen for de børnesagkyndiges refleksioner i de konkrete sager.

Anerkendelse og dømmekraft

Alle fire børnesagkyndige giver udtryk for at være enige i Forældreansvarslovens muligheder og undtagelser for inddragelse, herunder også Forældreansvarslovens intention om, at forældrene skal opnå enighed, idet det er den bedste løsning for barnet. Det er den politiske dagsorden og den – i hermeneutiske termer – forståelseshorisont, som dominerer deres daglige arbejde med skilsmisefamilierne. De børnesagkyndige er dermed i overensstemmelse med ”de for tiden fremherskende problemdefinitioner og løsningsstrategier” (Højlund og Juul 2005:67).

Forståelseshorisonten henviser de børnesagkyndige til at benytte et bestemt sprog, som rummer bestemte perspektiver og bestemte blinde punkter i forhold til samværsproblemstillinger (Højlund og Juul 2005:70) – fx er det fra et psykologisk perspektiv ikke ultimativt for et barns socialisering at have to forældre (SFI 2004a:21). Men Forældreansvarslovens grundprincip – forståelseshorisont - om barnets ret til begge forældre betyder, at de børnesagkyndige primært arbejder på, at barnet skal bevare kontakten til begge forældre.

Det fremgår, at de børnesagkyndige - i deres forsøg på at motivere forældrene til at påtage sig ansvaret og opnå enighed om en samværsaftale - fremfører det argument, at det kan være belastende for barnet blive inddraget:

”Lige nu er I i gang med at lægge en meget væsentlig beslutning over i andre menneskers hænder, og lige nu er I ved at lægge ansvaret over på jeres barn”. Børnesagkyndig 3

Her synes de børnesagkyndiges magt at vise sig som en blanding af legal myndighedsudøvelse og disciplinering.

”Jeg synes også, at det er et rigtigt fint system – det der med at vi taler med forældrene først for at se, om vi kan finde løsninger der.” Børnesagkyndig 2

Der er her tale om, at der er stor overensstemmelse mellem den personlige dømmekraft og den institutionelle dømmekraft, hvilket gør det lettere for de børnesagkyndige at foretage deres faglige vurderinger, det vil sige den sociale dømmekraft, idet de ikke oplever et moralsk dilemma på grund af uoverensstemmelse mellem praksis og faglig overbevisning. To af de børnesagkyndige - hhv. psykolog og socialrådgiver, som tidligere arbejdede med forældrebevneundersøgelser - beskrev en ændring i deres perspektiv, da de blev ansat i Statsforvaltningen.

”Jeg kom fra en anden kontekst og skulle jo ligesom ’slanke’ – jeg skulle ikke have så meget information – det var sådan et helt andet fokus..” Børnesagkyndig 3

Her giver den børnesagkyndige udtryk for at være indstillet på at indsnævre sit fokus på barnet i overensstemmelse med Statsforvaltningens regulative ide, som er den horisont, der bestemmer, hvad der er synligt fra et bestemt felt, og som er essensen af dømmekraftbegrebet.

Den regulative idé sætter også rammer for de børnesagkyndiges rådgivning til børnene. Rådgivning er som nævnt en del af børnesamtalen, og forespurgt om indholdet i rådgivningen henviser de børnesagkyndige til juraen og til, at der er indgået en aftale med både barn og forældre, om hvad der skal ske ved samtalen. På Statsforvaltningens hjemmeside er en pjece til børnene, hvor de kan læse, at ”det er vigtigt at høre, hvordan du har det, og det kan måske også være rart for dig at sige, hvordan du gerne vil have, tingene skal være”. ”Den børnesagkyndige vil gerne vide, hvordan det er at være dig og lytte til dine tanker og ønsker”. ”Børnesamtale fordi: Du får lov at sige din mening. Din mening er vigtig. Din mening bliver hørt. Din mening har betydning, når de voksne beslutter, hvordan tingene skal være”.²⁵ I en pjece til forældrene anføres, at ”samtalen er et tilbud til dit barn om at sige sin mening”. ”Samtalen handler om barnets daglige trivsel, og om barnet har nogle ønsker i forhold til sagen. Den børnesagkyndige taler også med barnets om dets oplevelse af forældrenes samarbejde og kommunikation, og om dets trivsel i forhold til at have forældre, der ikke bor sammen”.²⁶

---

²⁵ Pjece: Sådan foregår en børnesamtale. Læs selv.

<http://www.statsforvaltningen.dk/sfdocs/Børn/Samvær/Børnesamtale%20-%20Læs%20selv.pdf>

²⁶ Pjece: Børnesamtalen. Sådan forbereder du dit barn.

<http://www.statsforvaltningen.dk/sfdocs/Børn/Samvær/Børnesamtale%20-%20Til%20forældre.pdf>

”De forældre har fået at vide, hvad det er, der skal ske, og så kan vi jo ikke bare på den måde lave det om undervejs.” Børnesagkyndig 3

Den børnesagkyndige taler her om, at indholdet i børnesamtalen er begrænset til det beskrevne, og derfor ikke kan indeholde udviklingsstøtte til barnet.

Det er vigtigt at fremhæve, at inddragelse af barnet ikke forekommer i flertallet af

Statsforvaltningens sager, hvor det rent faktisk kunne være et relevant valg. Evaluering af forældreansvarsloven viste, at der var foretaget børnesamtale i 14% af samværsagerne (Familiestyrelsen 2011:62). Det betyder, at lovgivningens grundlæggende princip, om at børn skal inddrages og komme til orde, i langt størstedelen af sagerne tilsidesættes med henvisning til, at det vil være til skade for barnet, eller at det er unødvendigt at tale med barnet, fx fordi forældrene har opnået enighed. I disse sager tilvejebringes barnets perspektiv på baggrund af samtale med forældrene, og evt. oplysninger om barnet fra andre. Det skal dog anføres, at barnets perspektiv i forhold til yngre børn kan tilvejebringes ved fx overvåget samvær eller en børnesagkyndig undersøgelse. Med hensyn til at indkalde mindre børn til børnesamtale giver de børnesagkyndige udtryk for ikke at være helt enige i Ankestyrelsens ønskede praksis, som viser sig i hjemviste klagesager, hvor de børnesagkyndige skal indkalde yngre og yngre børn til samtale.

”Jeg er nogen gange lidt i tvivl om, hvor langt vi skal ned i alder. Det jo har udviklet sig – bare på den korte tid, jeg har været her – fra 8 til helt ned i 6 år..” Børnesagkyndig 2

Det er uden for dette speciale at forfølge andre former for inddragelse end børnesamtale, jf. specialets afgrænsning.

Delkonklusion - inddragelse

Denne delkonklusion omhandler hvilke rationaler, der ligger til grund for Statsforvaltningens inddragelse af barnet i form af en samtale og formålet hermed – ikke selve indholdet i samtalen – og skal besvare mit underspørgsmål om inddragelse.

Overordnet kan det konkluderes, at de børnesagkyndige giver udtryk for at være enige i Forældreansvarslovens bestemmelser om barnets ret til begge forældre samt om inddragelse af barnet. De børnesagkyndiges sociale dømmekraft er, at det på den lange bane er bedst for barnet at bevare kontakten til begge forældre - også selv om barnet her og nu ønsker noget andet. Dette afspejler børnesynet om det ubevidste barn, hvor barnets relation til forældrene anses for at være overordentlig betydningsfuld for barnets identitetsudvikling. Samtidig gives udtryk for, at de børnesagkyndige i samtalen med barnet tillægger barnets udsagn stor vægt - barnets oplevelser tages alvorligt og inddrages i de efterfølgende forligsbestrebelse mellem forældrene. Dette

afspejler børnesynet om barnet som kompetent aktør, hvor barnets egen mening anerkendes som værdifuld. Derudover synes Forældreansvarsloven synes at rumme flere forskellige børnesyn, som påvirker de børnesagkyndiges refleksioner i forhold til inddragelse af børn.

Inddragelse af barnet:

Statsforvaltningen inddrager børn i form af en samtale, når forældrene ikke kan opnå enighed om en samværsaftale. Formålet med inddragelsen af barnet er at afdække barnets perspektiv til brug for forligsbestræbelserne, herunder er formålet også at tilvejebringe et juridisk dokument til brug for evt. afgørelse om samvær, hvis forældrene ikke ved det efterfølgende møde opnår enighed. De børnesagkyndiges tilgang til problemstillingen er, at barnet skal bevare kontakten til den forælder, som det ikke bor hos, og endvidere baseres problemforståelsen på forældrenes italesættelse forud for børnesamtalen. Inden for denne ramme lytter de børnesagkyndige til, hvordan barnet har det, hvad barnet mener om samværsaftalen, og hvilke ønsker det evt. har til de fremadrettede aftaler mellem forældrene. Barnet tilbydes her et neutralt rum, hvor det inviteres til at tale om det, der er svært i skilsmisssituationen. Dermed tilbydes barnet aflastning, hvilket også er et af formålene med børnesamtalen. De børnesagkyndige hjælper barnet med at formulere ønsker til fremtidige aftaler mellem forældrene – i denne del af samtalen indgår børnesagkyndig rådgivning til barnet, hvor der ikke er notatpligt. Dilemmaer i forhold til notatpligten drøftes yderligere under afsnittet om barnets perspektiv. De børnesagkyndige mener ikke, at formålet med børnesamtalen er at yde barnet udviklingsstøtte i forhold til bedre at forstå og mestre sin situation som skilsmissebarn. Det er dog de børnesagkyndiges oplevelse, at nogen børn under samtalerne opnår en bedre indsigt i og forståelse for deres situation – deres perspektiv ændrer sig i takt med, at de i samtalen med de børnesagkyndige gør nye erfaringer (Warming 2011:49). Samlet synes der at være tale om, at rettighedsdiskursen, eller det demokratiske rationale, hvor inddragelse praktiseres med det formål at tilgodese barnets ret til at komme til orde, klart dominerer den mere udviklingsorienterede diskurs, hvor inddragelse også handler om at yde udviklingsstøtte til barnet. Der synes dermed at være overensstemmelse mellem de børnesagkyndiges erklærede formål med inddragelse af børn i form af en samtale og Statsforvaltningens praksis.

Ikke-inddragelse af barnet:

Der bruges mange ressourcer på at forlige forældrene, og når det lykkes, anses inddragelse af barnet for at være unødvendigt. Der er her tale om den institutionelle dømmekraft – om Statsforvaltningens normer for 'korrekt' sagsbehandling - som de børnesagkyndige giver udtryk for

at være enige i, idet de anser enighed mellem forældrene for at være den bedste løsning for barnet. Bag denne praksis spores en generelt holdning om, at en børnesamtale antages at være en belastning for børnene på grund af øget risiko for at blive inddraget i forældrenes konflikt, herunder loyalitetskonflikt, som man ønsker at skåne børnene for. Det er mit indtryk, at inddragelse praktiseres ud fra en mekanisk tilgang, altså at man som hovedregel ikke inddrager barnet, så længe muligheden for forlig mellem forældrene står åben, hvilket er i overensstemmelse med, at de børnesagkyndige ikke anser udviklingsstøtte til barnet som en del af børnesamtalens indhold. Det børnesyn, som de børnesagkyndige her praktiserer, er barnet som objekt – det vil sige at barnet betragtes som 'offer' for sine omgivelser og vilkår. Dette er ikke i overensstemmelse med den nye barndomsforsknings børnesyn, hvor barnet betragtes som kompetent aktør i eget liv – som også har behov for beskyttelse, hvilket bør afspejles i måden, hvorpå inddragelse tilrettelægges. Analysen af de børnesagkyndiges praksis i forhold til inddragelse viser således, at mange børns ret til selv at komme til orde om forhold, der vedrører dem, ikke tilgodeses. Det skærper opmærksomheden på, at det er vigtigt at skelne mellem reel og formel anerkendelse - hvis der i samfundet ikke er reel anerkendelse af det enkelte barns ret og værd, nytter det ikke meget med formelle rettigheder (Højlund og Juul 2015:27). Anerkendelsestanken er en integreret del af de børnesagkyndiges sociale dømmekraft, men i de mange sager, hvor barnet ikke inddrages, forbliver barnet u-synligt, idet anerkendelsesbetingelserne ikke er til stede.

Analyse – barnets perspektiv:

I forlængelse af ovenstående indledes dette analyseafsnit med at fastslå, at det er et grundlæggende princip i Forældreansvarsloven, at barnets perspektiv skal belyses i alle sager uanset barnets alder. Det fremgår både af forarbejderne til og evaluering af Forældreansvarsloven, at barnets perspektiv defineres som *det perspektiv, der udspringer af og er dannet gennem barnets totale livssituation og livshistorie. Det er hele barnets liv, som det opleves af barnet. Konkret handler det om, hvordan omverdenen ser ud fra lige præcis det barns synsvinkel, hvad barnet ved, ser, hører, oplever og føler i bestemte situationer. Dette perspektiv forandres i takt med barnets udvikling og påvirkes af forandringer i barnets omgivelser. Statsforvaltningerne skal herefter tage udgangspunkt i, at alle børn er i stand til at udtrykke deres holdning eller give deres mening til kende på anden vis (Familiestyrelsen 2011:60). I vejledningen anføres, at Statsforvaltningen ved behandlingen af en samværssag har pligt til at inddrage barnet og sørge for, at barnets perspektiv bliver belyst i forbindelse med oplysning af sagen.²⁷*

---

²⁷ VEJ nr 11362 af 30.12.15 pkt. 4.1

Denne delanalyse skal besvare mit underspørgsmål om, hvordan barnets perspektiv tilvejebringes, samt hvilke elementer Statsforvaltningen mener, at barnets perspektiv skal indeholde. I forlængelse af afsnittet om inddragelse opdeles dette afsnit i forhold til, om barnet har været inddraget eller ikke, idet det giver forskellige måder at tilvejebringe barnets perspektiv på.

Barnets perspektiv tilvejebragt ved en børnesamtale

Når forældrene ikke kan blive enige, indkaldes barnet til en samtale, dog undtaget de børn, der er omfattet af undtagelsesbestemmelsen. Det altovervejende formål med børnesamtalen er at belyse barnets perspektiv²⁸ – at få et indblik i barnets oplevelser, tanker og følelser²⁹ - med henblik på at kvalificere forligsbestræbelserne. I forhold til en evt. senere afgørelse er det vigtigt at opnå kendskab til barnets holdning til samværet.³⁰

Det børneperspektiv, som tilvejebringes i forbindelse med børnesamtaler, er et tilstræbt indefra-perspektiv med udgangspunkt i barnets egne udtalelser. Det vil sige at de børnesagkyndige forsøger at forstå, hvordan barnet oplever at være i familiens konkrete situation (Warming 2011:18).

”Det bruger vi jo også alle sammen, når vi snakker med forældrene - den der med at spejle, at nu har jeg været sammen med jer i en halv time her, og set jer have en heftig diskussion, og jeg er voksen og det føles ikke behageligt – gud ved hvordan det føles at være jeres barn – altså det forhold at få børnene ind og få sagt – det må være svært somme tider, og det er jo ikke meningen, at du skal tænke på de ting.” Børnesagkyndig 1

Med afsæt i et tilstræbt indefra-perspektiv er det ikke kun et spørgsmål om at finde den gode problemløsning, men også om barnet oplever sig forstået og hjulpet. De børnesagkyndige fortæller, at børnene ofte giver udtryk for at det var rart at tale med dem.

”De fleste børn går jo lettede herfra – i hvert fald mere lettede end da de kom.” Børnesagkyndig 2

Børns perspektiver er mangfoldige, processuelle og kontekstafhængige – og endvidere er barnets perspektiver flertydige, hvilket især gør sig gældende for skilsmissebørn, der er splittet i en konflikt mellem forældrene (Warming 2011:49-50). Det betyder, at der altid sker en fortolkning af det, de børnesagkyndige hører og ser, hvorved der samtidig sker en filtrering og formning af barnets perspektiv (ibid:53)

---

²⁸ Forældreansvarsloven §34

²⁹ VEJ nr 11362 af 30.12.15, pkt. 3.6.3.3.

³⁰ Forældreansvarsloven §5, samme vejl. pkt. 4.1.1.1.2.

”Vi arbejder jo alle sammen med bevidstheden om, at børn er elendige vidner, og børn i en sådan samtale bare mega gerne vil leve op til de voksnes forventninger - og så er jo dem, hvor man helt tydeligt kan mærke, at de virkelig klemte af forældrene.” Børnesagkyndig 3

Her giver den børnesagkyndige udtryk for, at barnets udtalelser ikke kan tages for givet, men skal tolkes i lyset af familiens problematikker, konteksten mv. For at kvalificere denne tolkning forsøger de børnesagkyndige at få lidt bredde ind i barnets fortælling, bla. også for at modenhedsvurdere det.

”Nogen gange har jeg meget fokus på, at det ikke skal blive et øjebliksbillede – og der tænker jeg da, hvad det er for nogen spørgsmål, jeg stiller for også at komme andre steder hen - vi skal jo modenhedsvurdere dem, og for at kan gøre det, så har jeg brug for at komme ind og høre lidt, hvad er du for et barn, hvad er det du interesserer dig for..” Børnesagkyndig 4

Fortolkningen af barnets udsagn sker med udgangspunkt i en bestemt forforståelse, idet de børn, som inddrages, tilbydes et kulturelt meningssystem, hvor barnets mening netop skabes i denne kontekst i interaktion med de børnesagkyndige (Ulvik 2009). Det kulturelle meningssystem kan sidestilles med den regulative ide, som udtrykker Statsforvaltningens normative grundlag (Højlund og Juul 2005:70), som er indeholdt i de børnesagkyndiges sociale dømmekraft. At inddragelsen af barnet sker efter samtalen med forældrene betyder, at også forældrenes italesættelse af deres konflikt og fortællinger om barnet danner udgangspunkt for samtalen med barnet, hvilket også påvirker, hvilke spørgsmål der stilles og ikke stilles, hvilket er et andet eksempel på den regulative idé.

”Jeg synes, at det er med til at kvalificere, at børnene bliver inddraget, at vi får et kendskab til de her forældre, så vi ved også lidt om, hvor er det, vi skal hen, når vi taler med børnene. Jeg synes, det bliver en lidt mere fattig børnesamtale, fordi man har ikke nuancerne omkring, hvem er det egentlig, der er forældre til det her barn.” Børnesagkyndig 4

Udtalelsen refererer til, at de børnesagkyndige af og til skal afholde børnesamtaler, hvor det er den juridiske sagsbehandler, der har forestået samarbejds mødet med forældrene.

Man kan anlægge det synspunkt, at når det er nødvendigt at have en lovgivning om inddragelse af barnets perspektiv, er det udtryk for, at børn er en underprivilegeret gruppe i samfundet, som det er nødvendigt at beskytte og styrke lovgivningsmæssigt. Børn konstitueres dermed som retssubjekter, og rettighedernes knyttes til kompetencer, som antages at hænge sammen med alder og modenhed. At knytte rettigheder til kompetence er imidlertid problematisk, idet ´nogen´ - her de

børnesagkyndige - skal vurdere, om barnets kompetencer er tilstrækkelige i forhold til en børnesamtale i Statsforvaltningen (Ulvik 2009)

”..og så er der dem, hvor man siger - nå okay, når man har læst skoleudtalelsen, at der var så noget i forvejen måske, med det opmærksomhedsmæssige eller det modenhedsmæssige – hvor man kan sige, at de der almindelige børn, de fleste af dem – jeg har da også haft en, hvor jeg havde lige præsenteret rammen, og så siger han bare, jamen jeg vil gerne have det sådan og sådan og sådan. Okay, siger jeg så, men i princippet behøver vi så ikke at snakke sammen mere..” Børnesagkyndig 3

En af de børnesagkyndige synes her at give udtryk for, at hendes forventninger til børn med fx koncentrationsvanskeligheder påvirkes i retning af, at det er tvivlsomt om barnet besidder kompetencer i forhold til at kunne formulere et synspunkt om forældrenes skilsmisse. Eksemplet viser at der kan være fare for, at manglende kompetencer i én sammenhæng – her skolen – automatisk forventes at betyde manglende kompetencer i en anden sammenhæng – her Statsforvaltningen – og at kompetence betragtes som en afgrænset egenskab hos barnet, som er nødvendig for, at det kan give sin mening til kende. Sat på spidsen kan barnets mening her forstås som information, som barnet skal overlevere til de(n) børnesagkyndige, som ovenstående citat også henviser til, snarere end at meningen skabes i fællesskab (Ulvik 2009). Der kan dermed være risiko for, at børn med særlige behov i større grad vurderes ikke-kompetente og dermed ikke har samme retssikkerhed i forhold til inddragelse som ´de almindelige børn´ i Statsforvaltningens praksis. I forhold til at afdække barnets kompetencer og mestringsstrategier fortæller de børnesagkyndige, at de evt. spørger barnet om, hvad barnet *gør* i forskellige svære situationer i forbindelse med forældrenes skilsmisse, men de er meget tilbageholdne med at drøfte og rådgive barnet om alternative handlemuligheder, som kunne tænkes at styrke barnet.

”Jeg synes, at jeg er lidt påpasselig med det inde til selve børnesamtalen – hvis jeg får sådan en fornemmelse af, at det er et barn, der kunne have brug for det, så tænker jeg, at jeg hellere vil invitere det ind i en børnegruppe, eller hvis det er helt grelt, så har vi jo også pligt til at underrette – fordi jeg synes, at den er sådan lidt stor at åbne op indenfor børnesamtalen.” Børnesagkyndig 3

De børnesagkyndige fortæller her, at de kan henvise til Statsforvaltningens børnegrupper, hvis barnet har brug for ´mere´. I rådgivningen til barnet forsøger de endvidere at afdække, hvor i barnets netværk der findes ressourcer, som barnet kan trække på, fx en lærer eller et familiemedlem. De børnesagkyndige giver klart udtryk for, at deres opgave er afgrænset til at afdække barnets

perspektiv i forhold til forældrenes konflikt, og de afviser, at det er Statsforvaltningens opgave at afholde mere end en børnesamtale.

”Når der er nogen, der har ideer om, at det skal være et forløb på både 3 og 4 gange – altså det synes jeg slet ikke, at jeg er enig i - det kan sagtens være, at de har det behov et andet sted eller i en anden sammenhæng - jeg synes bare ikke, at det skal være her – så blander man tingene sammen.”

Børnesagkyndig 3

De børnesagkyndige fortæller om flere etiske dilemmaer, som er indeholdt i børnesamtalerne.

Der er først og fremmest dilemmaet, om barnet kan blive tillagt ansvar – og dermed ´skyld´ - i forhold til en evt. senere afgørelse om samvær. De børnesagkyndige gør det klart for barnet, at det ikke skal vælge mellem forældrene, og at det er de voksne, der bestemmer.

”Ja, det er standardprocedure at fortælle dem, at vi lytter rigtigt meget til børnene, men der kan være situationer, hvor vi bestemmer noget andet, for vi er de voksne, og vi synes, at vi er klogere – så griner de altid.” Børnesagkyndig 2

Dilemmaet drejer sig om barnets loyalitet over for forældrene, hvilket kan vanskeliggøre formidling af barnets synspunkter.

”Jeg vejleder dem i indledningsvist, at vi skriver de her ting ned, og mor og far ser det. Der, hvor de så siger et eller andet – og det vil jeg ikke have, at du skriver - kan rådgivningen komme ind i forhold til at få det omformuleret, sådan at det bliver noget, de kan se at det kan godt give mening, at mor og far får det her at vide på den her måde”. Børnesagkyndig 1

Her løser de børnesagkyndige dilemmaet ved at skelne mellem høring og rådgivning, som begge er indeholdt i børnesamtalen, jf. analysedel 1, og på den måde komme omkring at beskytte børnene mod en forværring af deres involvering i forældrenes konflikt, idet der ikke er notatpligt fra rådgivning, og dermed kan de undlade at notere udsagn fra barnet, som vil kunne belaste dets forhold til forældrene. Notatet fra børnesamtalen skal beskrive barnets perspektiv, og skal samtidig kunne indgå i en afgørelsessag, hvis det efter børnesamtalen ikke lykkes at forlige forældrene. Derved bliver notatet omfattet af aktindsigt. Det er med Forældreansvarsloven hensigten, at børnesamtalen skal skifte karakter fra først og fremmest at være et middel til at ´skaffe beviser´, til at synliggøre det enkelte barns perspektiv, således at retten til at komme til orde om egne forhold ikke kun betragtes som en bevisregel (Familiestyrelsen 2011:58). Da barnets perspektiv tillægges stor vægt ved en senere afgørelse, skal notatet være udfyldt så tydeligt, at barnets synspunkter ikke

kan betvivles³¹. Dette dilemma – at tydeliggøre barnets synspunkt samtidig med at det ikke må ’ansvarliggøres’ – håndteres på den måde, at barnets udtalelser generaliseres og omskrives med henblik på at undgå at bringe barnet i yderligere loyalitetskonflikt (Justitsministeriets Forskningskontor 2011).

”Jeg sagde, du behøver ikke have en mening om det – du kan godt sige, at du ikke vil udtale dig. Så sagde hun, kan du så ikke bestemme, hvad vi skal skrive. Jo, sagde jeg, vi kan skrive, at du kan lide både din mor og din far, og du vil ikke gøre nogen kede af det, så du vil ikke sige noget.”

Børnesagkyndig 0

De børnesagkyndige fortæller, at de ikke oplever sig bundet til at formulere sig entydigt i forhold til, at notatet evt. skal ligge til grund for juridisk afgørelse.

”Børnesamtalen er én brik – et element ud af flere. Jeg synes ikke, at jeg har noget problem med at belyse på den ene side og på den anden side og på den tredje side, og så er det bare bad luck for juristen ... at få det til at gå op”. Børnesagkyndig 3

Det er uden for specialets afgrænsning at forfølge sager, hvor der ikke opnås forlig, og som de børnesagkyndige derfor videregiver til de juridiske sagsbehandlere med henblik på, at der træffes afgørelse.

Barnets perspektiv tilvejebragt ved en forældresamtale

Når barnets perspektiv tilvejebringes ved forældresamtale, er der tale om et udefra-perspektiv på barnet. Dette perspektiv baserer sig på en generaliseret forståelse af, hvad børn har behov for (Warming 2011:14). Her har skilsmissebarnet ingen stemme, som kan påvirke de børnesagkyndiges rådgivning til forældrene i bestræbelserne på at opnå forlig. Rådgivningen baseres i stedet på generel viden om børns behov sammenholdt med forældrenes forståelseshorisont.

Pia og Dan er eksempler på skilsmissebørn, der ikke har været inddraget i Statsforvaltningens behandling af forældrenes skilsmissesag. Der henvises til disse analyser.

Børnesyn

Som tidligere anført synes Forældreansvarsloven at bygge på dels børnesynet om ’det ubevidste barn’ og dels det nye børnesyn.

I de sager, hvor der afholdes børnesamtale, synes det nye børnesyn at gøre sig gældende, og formålet med inddragelsen er at formidle barnets perspektiv til forældrene med henblik på, at de skal indgå forlig.

---

³¹ VEJ nr 11362 30.12.15 pkt. 4.1.1.1.2.

”Det er helt okay, det der foregår hjemme ved far, og det der foregår hjemme ved mor – det er bare forskellige virkeligheder, men hvor det, vi hører til møderne, når vi kun møder forældrene, ofte er en kritik af hinanden - det er ikke godt nok, eller jeg bliver bekymret eller jeg er nervøs – og der har vi en pondus, når vi så har set barnet smile, når de snakker om det personen laver ved far eller hørt, at det er faktisk rigtigt hyggeligt omvendt, det barnet laver ved mor.” Børnesagkyndig 3

Det fremgår af citatet, at den børnesagkyndige lytter til barnet og tillægger dets udsagn værdi. Efterfølgende formidler den børnesagkyndige begge de før nævnte børnesyn til forældrene – det er vigtigere, at barnet har kontakt til begge forældre, end at de to hjem er ens, samt at barnet er kompetent – det mestrer de to virkeligheder hos hhv. mor og far fint.

I de sager, hvor der ikke opnås forlig, men træffes afgørelse om samvær, følges børnenes ønsker meget ofte.

”Jo ældre de bliver, jo mere hensyn tager vi til det, og vi fastsætter sjældent samvær for en, der er 12 år og derover. Det er barnet selv, der skal udtrykke, at det ikke vil. Men jeg synes, at de bliver yngre og yngre, dem som ikke vil – og det er jo noget skidt, for de har bedst af at se begge forældre – det har de, det er jeg slet ikke i tvivl om – men man bliver også nødt til at rette sig lidt efter, hvad de siger. Vi kan jo ikke hive dem afsted fysisk”. Børnesagkyndig 0

Børnesynet i dette udsagn indeholder også både ´det ubevidste barn´ og ´barnet som kompetent aktør´, idet den børnesagkyndige fastholder sin overbevisning om, at det er bedst for barnet at se begge forældre, selv om barnet ikke ønsker det – altså underforstået, at der er ubevidste motiver i spil hos barnet, som blokerer for barnets bedste – men samtidig anerkendes barnets her og nu ønsker ud fra en erkendelse af, at barnet er kompetent, dets mening skal tages alvorligt og tillægges betydning. Der synes her at være tale om metodisk motiveret inddragelse (Warming 2011:41). Det børnesyn, der ligger bag praksis, når barnets perspektiv tilvejebringes alene på baggrund af samtale med forældrene, kan være ´barnet som familiens spejlbillede´. Med dette børnesyn er det overflødigt at inddrage børnene selv, idet de børnesagkyndige, på baggrund af forældrenes fortælling, identificerer barnets perspektiv med udgangspunkt i deres forforståelse, incl. det generaliserede barns behov.

Anerkendelse og dømmekraft

I afdækningen af barnets eget perspektiv ved en børnesamtale er de børnesagkyndige begrænset af den regulative idé, som afgrænser og gør dem blinde over for forhold, som er uden for

Statsforvaltningens synsvidde – eller forståelseshorisont. Det betyder, at barnets perspektiv afdækkes inden for en forståelsesramme, hvor den primære opgave er, at få forældrene til i fællesskab at tage ansvar for, at barnet har kontakt til dem begge – og barnets synspunkter dannes i samspil med de børnesagkyndige og deres spørgsmål inden for denne ramme. Børnesamtalen skal indgå i de kommende forligsbestræbelser og kan dermed betragtes et middel på vejen til målet (forældrenes forlig), snarere end det er et mål i sig selv at afdække barnets perspektiv.

”..for det er jo den der mistillid mellem forældrene – altså det er jo den, vi arbejder hovedsageligt med.” Børnesagkyndig 3

Det er i forbindelse med børnesamtaler, at de børnesagkyndige har mulighed for at opnå den viden om barnet, som Høilund og Juul kalder for fortrolighedskundskab, som er den viden, der opnås, når de børnesagkyndige træder ind i barnets verden og herfra etablerer en forståelse af dets situation med udgangspunkt i anerkendelse af barnets fortælling (Høilund & Juul 2015:64).

De børnesagkyndige synes at gøre meget ud af at opnå et godt kendskab til det enkelte barn, og de giver mange eksempler på at være sensitive over for børnenes fortælling om deres situation.

”Hvad er det for en virkelighed, du har lille ven, hvordan er det du oplever din hverdag og din verden, og hvad er det for problematikker, du står i, og hvad for nogle løsninger, har du – at få forstørret den der ondt-i-maven-hed eller kærlighed til fars nye kæreste eller hvad nu det er, som det pågældende barn er optaget af – hvad er godt for børn og mennesker i det hele taget i forhold til at blive hørt og set og forstået.” Børnesagkyndig 3

Her giver den børnesagkyndige udtryk for at bestræbe sig på at høre, se og forstå barnet med udgangspunkt i barnets fortælling, hvilket giver gode mulighedsbetingelser for at anerkende barnet, det vil sige at barnet oplever sig genkendt som det barn, det selv oplever at være (Høilund & Juul 2015:30). Dette er den etiske anerkendelse.

Hvis de børnesagkyndige på baggrund af det opnåede kendskab til barnet vurderer, at det befinder sig i en så belastende situation, at det har behov for støtte, er det en opgave, der falder uden for samtalen i Statsforvaltningen.

”Børnesamtalen er jo rigtig meget et middel til, at der skal træffes en afgørelse, og hvis det så er sådan, at jeg så får fornemmelsen af, at det barn har brug for mere, så er det ligesom noget andet.”
Børnesagkyndig 3

De børnesagkyndige har mulighed for at sende underretning til de kommunale myndigheder, hvis de mener, at der er grund til at antage, at barnet har behov for særlig støtte jf. Servicelovens bestemmelser.

”Det er jo også noget med at være superskarp på, hvor vores handlekompetencer starter, og hvor de slutter, og i det øjeblik hvor vi får en fornemmelse af, at der er også en skoleproblematik, så skal vi jo sørge for, at der bliver arbejdet videre med det dér, hvor der skal arbejdes videre med det. Og vi er jo ansatte til at have et meget snævert fokus på noget helt helt bestemt - men så er det jo så forpligtelsen på at få italesat og sat noget handling på..” Børnesagkyndig 3

Her giver den børnesagkyndige udtryk for, at Statsforvaltningens opgave er klart afgrænset, og at løsningen af barnets vanskeligheder ikke ses sammenhængende med Statsforvaltningens indsats.

Delkonklusion - barnets perspektiv

Når barnets perspektiv tilvejebringes ved en børnesamtale i Statsforvaltningens behandling af en samværssag, er det udtryk for, at barnet, i overensstemmelse med det nye børnesyn, betragtes som et subjekt-objekt, det vil sige som et individ, der selvstændigt påvirker og samtidig påvirkes af sine omgivelser (Rask 2011:52). De børnesagkyndige vil med udgangspunkt i børnesamtalen bestræbe sig på at forstå barnet og dets situation – et såkaldt tilstræbt indefra-perspektiv - og det er mit indtryk, at de børnesagkyndige fremstår sensitive og lyttende i samtalen med barnet, at de spørger til hele barnets liv med henblik på at danne sig et generelt indtryk af, hvordan barnet har det, herunder samspil med forældre og kammerater, og hvad barnet synes om samværsordningen og hvilke ønsker det evt. måtte have til en ændring mv. De børnesagkyndige fortæller, at de fleste børn giver udtryk for at opleve lettelse og aflastning. Samtalen er de børnesagkyndiges mulighed for at opnå fortrolighedskundskab om barnet – dette er dømmekraftbegrebets anerkendelseselement. I samtalen formes barnets perspektiv i samspil med de børnesagkyndige, som tolker barnets udsagn i lyset af den regulative idé, som definerer dømmekraftbegrebet. Denne tolkning bliver helt tydeligt i formuleringen af notatet fra børnesamtalen, som skal indeholde bestemte oplysninger. Her hjælper de børnesagkyndige med at omformulere barnets udsagn med henblik på at beskytte barnet mod en forværring af dets forhold til forældrene. De børnesagkyndige mener ikke, at rådgivningen til barnet skal indeholde ´adfærdsmæssig omformulering´ - altså at barnet tilbydes rådgivning i forhold til, hvordan det kan agere anderledes i sin situation med henblik på at styrke barnet. De børn, der indkaldes til samtale, antages at besidde kompetencer i forhold til at give udtryk for sin mening. Der synes at være en risiko for at børn, som er fx urolige, ukoncentrerede eller udadreagerende i skolen, bliver mødt med en forforståelse hos de(n) børnesagkyndige om at være fx umodne, snarere end

meget belastet af fx deres involvering i forældrenes konfliktfyldte forhold og skilsmisse, hvilket kan have retssikkerhedsmæssige konsekvenser i de tilfælde, hvor barnet af den grund ikke inddrages i sagen. Hvis barnet vurderes at være så belastet, at det har behov for støtte, falder opgaven helt uden for Statsforvaltningens regi. Statsforvaltningen kan forslå forældrene selv at opsøge hjælp til barnet, fx i kommunen, eller Statsforvaltningen kan sende underretning³² til kommunen, hvis det vurderes, at barnets udvikling er truet.

Når børn ikke inddrages, er det udtryk for, at barnets behov for beskyttelse vejer tungest eller at inddragelsen er unødvendig for sagsbehandlingen. I disse tilfælde er barnets perspektiv tilvejebragt på anden vis - i dette speciale ved forældresamtale. Der er her tale om et udefra-perspektiv, som baserer sig på forældrenes fortælling og de børnesagkyndiges forståelse af det generaliserede barns behov.

De to børn Pia og Dan er eksempler på børn, der ikke har været inddraget i deres egen sag og lyttet til i Statsforvaltningen. Det fremgår af Dans sag, at der igennem min. 2 år var store konflikter mellem forældrene, som påvirkede hans trivsel negativt, hvilket forældrene var enige om. Pia fremstår i interviewet som en pige, der er i klemme mellem sine forældre, hun føler sig alene og oplever et større problemkompleks, som hun ikke kan handle sig ud af. Når hun ikke inddrages i samværsagen, øges hendes sårbarhed, fordi hun står alene uden opbakning, og fordi hun fratages sin ret til indflydelse på eget liv og den anerkendelse, der ligger heri. Jeg mener, at inddragelse i Pias tilfælde kunne være et middel til at modvirke hendes sårbarhed. Pia ville sandsynligvis opleve en form for 'lettelse' og forståelse ved at få mulighed for at tale med en børnesagkyndig, som kender til den problemstilling, hun står midt i, og inddragelsen ville sikre, at Pias perspektiv fik indflydelse på samværsordningen (Warming 2011:46).

Det viser sig ved kodning af de børnesagkyndiges udsagn, at de tillægger barnets perspektiv, som indgår i barnets bedste, forskelligt indhold, når det er tilvejebragt ved hhv. en børne- eller forældresamtale. Når barnets perspektiv er tilvejebragt ved en børnesamtale, indeholder det oplysninger om barnet, som kan inddeles i tre temaer:

- oplysninger om barnets hverdag hos hhv. mor og far, skole og fritid
- oplysninger om barnets mestring
- oplysninger om barnets evt. ønsker til forældrene.

---

³² Servicelovens § 153

Når barnets perspektiv er tilvejebragt ved en forældresamtale, indeholder det de samme elementer, som de børnesagkyndige tilkendegiver at barnets bedste indeholder. Disse kan også inddeles i tre temaer:

- oplysninger om barnet og familien
- oplysninger om forligspotentiale hos forældrene
- oplysninger om evt. problemer hos samværsforælderen

Disse analyser anvender jeg i afsnittet om 'barnets bedste'.

Analyse - barnets bedste

Det fremgår af forældreansvarslovens § 4, at *afgørelser efter loven skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet*. Barnets bedste må til enhver tid tolkes som den bedst tænkelige løsning for hvert enkelt barn og bero på en individuel vurdering af netop dette barns forhold – herunder barnets egen indstilling – sammenholdt med den viden og det erfaringsgrundlag, der i øvrigt foreligger (Familiestyrelsen 2011:57). Med henvisning til denne og tidligere definition af barnets bedste som et socialt konstrueret begreb for forestillingen om den gode barndom, vil jeg i denne analysedel besvare det underspørgsmål, som handler om, hvilke elementer de børnesagkyndige tillægger betydning i vurderingen af barnets bedste.

I vejledningens bestemmelser om sagens oplysning anføres, at det generelle hensyn til barnets bedste i praksis udfyldes med en række præciserende kriterier, der i almindelighed inddrages i vurderingen: *barnets alder og udviklingstrin, barnets egen holdning, den hidtidige kontakt mellem barnet og samværsforælderen, fritidsinteresser, tidligere samværsaftaler, forældrenes indbyrdes forhold, samarbejdsskikane, risikoen for at barnet lider overlast, afstanden mellem forældrenes bopæle samt forældrenes og barnets psykiske og fysiske tilstand*.

Ved fokusgruppeinterviewet fortalte de børnesagkyndige om mange eksempler fra deres daglige arbejde, hvor alle de nævnte kriterier blev berørt. I overensstemmelse med definitionen af barnets bedste som et åbent begreb fylder disse generelle elementer forskelligt i hver enkelt sag afhængigt af problemstillingen.

Elementer i barnets bedste

Som tidligere beskrevet har jeg kodet de børnesagkyndiges udsagn i fokusgruppeinterviewet. På baggrund af meningskondensering af deres udsagn vedr. 'barnets bedste' kan det udledes, at elementerne i barnets bedste i deres daglige arbejde udgøres af

- forældrenes enighed
- barnets perspektiv

- samværsforælders forhold

Jeg har derfor valgt at anvende meningskondensering vedr. barnets perspektiv i dette afsnit. I det følgende vil jeg se nærmere på hver af disse tre dele.

Forældres enighed

Forældreansvarsloven bygger som nævnt på, at det er bedst for barnet at bevare kontakten til begge forældre efter en skilsmisse, og at det er forældrenes fælles ansvar, at samvær opretholdes. Med det udgangspunkt er Statsforvaltningens og de børnesagkyndiges forståelseshorisont, at det er bedst for barnet, at forældrene er enige om samværsaftalerne.

”Måske kan man sige, at barnets perspektiv det er en belysning, det er nogle faktuelle – en faktuel viden, beskrivelse, vurdering-agtig, nogle oplysninger – hvor barnets bedste det er måske sådan mere fremadrettet - og mere tænke hvordan kan vi få drejet på nogle knapper, sådan at mor og far samarbejder til barnets bedste..” Børnesagkyndig 1

Her giver den børnesagkyndige ret præcist udtryk for et bud på barnets bedste, som det kommer til udtryk gennem hele fokusgruppeinterviewet. Alle 4 børnesagkyndige udtrykker kontinuerligt, at deres vejledning til forældrene, som hele tiden har udgangspunkt i barnets perspektiv, drejer sig om at få forældrene til at samarbejde, gå i dialog, reflektere, tage fælles ansvar i forhold til barnets skole og fritid osv. – med det formål at reducere konflikter, skabe ro og faste rammer omkring barnet, og opnå enighed om en samværsaftale, så barnets tilknytning til begge forældre sikres.

”Vores oplevelse er jo i rigtig mange tilfælde, at hvis forældrene kan lave en aftale, så er den jo mere fleksibel – det er ikke den der firkantede kasse, som jura er, for det er meget firkantet. Der er nogle særlige hensyn at tage, og det er kun forældrene, der kender til dem – så jeg tænker, at det er en af vores fornemste opgaver at se, om vi kan hjælpe dem med at få løst op for det..”

Som følge af dette fokus på forældrenes samarbejdsevner, er der også fokus på om forældrene 'rykker' sig.

”At se den mest hardcore far få tårer i øjnene – så har man i hvert fald nået et eller andet.”

Børnesagkyndig 4

De børnesagkyndige giver også over for forældrene klart udtryk for, at forældrenes enighed er den bedste løsning.

”Det vi altid fremhæver er, at det I kan aftale som forældre, det er den bedste løsning. I det øjeblik der skal træffes en afgørelse, så vil mindst én af jer føle, at I ikke fik jeres behov opfyldt og med stor sandsynlighed begge to.” Børnesagkyndig 3

Her synes den børnesagkyndige at give udtryk for, at det er forældrenes behov, der skal tilgodeses – altså den bedste løsning for forældrene.

Nogen gange viser det sig, at uenigheden slet ikke handler om barnet, men om forældrenes egne frustrationer.

”Når vi går i gang med at belyse barnets perspektiv inde på mødet, er det jo så, at vi nogen gange finder ud af, at det var mor eller far, der havde vanskeligheder med, at de nu lever i to forskellige hjem.” Børnesagkyndig 3

De børnesagkyndige vurderer i nogle tilfælde, at en børnesamtale ikke hjælper på forældrenes konflikt, hvilket kan tolkes derhen, at børnesamtaler afholdes for at ’løse problemet’ - altså at børnesamtalen er et middel til målet, hvilket ikke er i overensstemmelse med intentionerne bag forældreansvarsloven, idet det i evaluering af loven præciseres, at fra at være et middel til at ’skaffe beviser’, skal samtalen nu bruges til at synliggøre det enkelte barns perspektiv – den skal tilgodes barnets ret til at komme til orde (Familiestyrelsen 2011:58) – ligesom det i vejledningen anføres, at der skal udvises tilbageholdenhed med ikke at inddrage børn, og at det er vigtigt at være opmærksom på, at barnets retstilling og barnets interesse i at komme til orde skal veje tungt.³³

Samværsforældrens forhold

De børnesagkyndige retter kun fokus på samværsforældrens forhold, når de skal vurdere barnets bedste i en samværssag.

”Bopælsforældrens forhold har vi ikke nogen indflydelse på og skal ikke forholde os til det – det er kommunen. ’I skal bare tage ind og tjekke’, kan vi høre en far sige nogen gange – så må vi jo vejlede ham i, hvis der er forhold hjemme hos mor, som du er bekymret for, så må du til kommunen og lave underretning til dem.” Børnesagkyndig 4

Med hensyn til samværsforældrens forhold oplyser de børnesagkyndige, at disse afdækkes ved vejledningsmødet og kan belyses yderligere ved indhentning af oplysninger fra relevante instanser – typisk oplysninger vedr. psykiatriske problemstillinger, misbrug, straffeattest, status fra egen læge og oplysninger fra Jobcenter og Familieafdeling.

”Jeg kan også finde på at sige, at det er standardspørgsmål – har du en psykiatrisk lidelse eller et eller andet – og det gør ikke noget, hvis man har fået noget psykoedukation eller har noget forståelse eller er i psykiatrisk behandling...” Børnesagkyndig 1

---

³³ VEJ nr 11362 af 30.12.15 pkt. 4.1.1.

Men i de sager, som dette speciale interesserer sig for, vil der ofte ikke være oplysninger af sådan art – det er typisk to forældre, der begge er i stand til at varetage omsorgen, men som ikke kan etablere det nødvendige samarbejde omkring barnet.

Barnets perspektiv

Med hensyn til barnets perspektiv, som en del af barnet bedste, anføres det i vejledningen, at notatet fra børnesamtalen³⁴, som skal beskrive barnets perspektiv, bla. bør indeholde en generel beskrivelse af barnets forhold, herunder barnets forhold til samværsforælderen, barnets syn på samværet, herunder dets mening om det hidtidige samvær og ønsker til fremtidigt samvær, helhedsindtrykket af samtalen, herunder en vurdering af barnets modenhed, og om barnets udtalelser vurderes at være udtryk for barnets egen mening, barnets stillingtagen til videregivelse af oplysninger om samtalen til forældrene, tilbud om børnesagkyndig rådgivning, som det er vigtigt, at der ikke refereres fra, idet der er vandtætte skodder mellem rådgivning og den egentlige samtale med barnet.³⁵

Vejledningen omtaler ikke, hvilke elementer barnets perspektiv skal indeholde, når barnet ikke inddrages i form af en samtale, men anfører, at forældrenes oplysninger om barnet i nogle tilfælde vil kunne danne tilstrækkeligt grundlag for, at barnets perspektiv er belyst. Det gør det interessant at undersøge, hvilke elementer de børnesagkyndige oplyser at tillægge vægt, når de afdækker barnets perspektiv ved hhv. en børnesamtale og en forældresamtale.

Jeg har derfor foretaget kategorisering af de børnesagkyndiges udsagn, når barnets perspektiv tilvejebringes ved en børnesamtale. Udsagnene kan kategoriseres i tre temaer:

- oplysninger om barnets hverdag hos hhv. mor og far, skole og fritid. Faktuelle beskrivelser. De børnesagkyndige danner sig et indtryk af barnet og dets samspil med forældrene, herunder forældrenes opbakning, hvilke problemer barnet oplever, den aktuelle konflikt, evt. loyalitetskonflikt samt evt. ressourcer i netværket.
- oplysninger om barnets mestring (hvad gør du?) De børnesagkyndige danner sig et indtryk af barnets ressourcer og håndtering af følelsesmæssige dilemmaer - 'forstørrer' de svære følelser, 'tager dampen af', anerkender.
- oplysninger om barnets evt. ønsker til forældrene.

---

³⁴ Offentlighedsloven § 13

³⁵ VEJ nr 11362 af 30.12.15 pkt. 4.1.1.1.1.

På samme måde har jeg foretaget kategorisering af de børnesagkyndiges udsagn, når barnets perspektiv er tilvejebragt ved en forældresamtale. Udsagnene kan også her kategoriseres i tre temaer:

- oplysninger om barnet og familien: forældrenes beskrivelse af barnet hos hhv. mor og far.

Faktuelle beskrivelser af familiens forhold og barnets adfærd, som udforskes og søges nuanceret, herunder barnets reaktioner, som både kan være anledning til og en følge af forældrenes uenighed. De børnesagkyndige danner sig et indtryk af barnet og forældrenes evne til at reflektere i forhold til barnet. Hvis der indhentes udtalelser fra barnets institution spiller disse en vigtig rolle i beskrivelserne af barnet.

- oplysninger om forligspotentiale, den aktuelle konflikt, herunder samarbejdsevne og –vilje hos forældrene, deres accept af barnets forskellige vilkår hos hhv. mor og far.

- oplysninger om evt. problemer hos samværsforælderen, forhold der kan påvirke omsorgen for barnet.

Det fremgår her, at der er sammenfald mellem de børnesagkyndiges opfattelse af barnets perspektiv og barnets bedste, når barnets perspektiv tilvejebringes ved en forældresamtale.

Anerkendelse og dømmekraft:

I Statsforvaltningens bestræbelser på at forlige forældrene, indgår forældrene – på samme måde som børnene – i en kontekst, som er præget af bestemte forforståelser og forventninger, som udspringer af tidens ´sandheder´ om, hvordan de bør agere som skilsmisseforældre. Det forventes, at de vil og kan samarbejde, og at de kan italesætte problemstillingen.

”Det siger jo meget om, hvad det er for en verden, de har levet i inden de kommer ind. Vi er ikke dem, der tager ansøgningen frem og siger, du har skrevet det og det - vi siger: prøv at fortæl baggrunden for, at du har ønsket det her møde, og hvad du gerne vil have ud af mødet, og jeg oplever jo tit, at de aldrig nævner de ting, de har sendt ind. Jeg tænker, at de kommer ind i en anden verden og så kan vi håbe, at noget af den verden smitter af fremadrettet.” Børnesagkyndig 4

Her fortæller den børnesagkyndige, at nogle familier kommer fra ´en anden verden´, hvor de i ansøgningen kan beskrive problemer, som når de sidder overfor hinanden og de børnesagkyndige, ikke bliver italesat i samme omfang. Eksemplet synes at afspejle en systemteoretisk tilgang, hvor de børnesagkyndige søger at skabe balance fremadrettet, snarere end at afdække årsagerne til problemerne. De børnesagkyndige søger ikke at opnå en bred fortrolighedskundskab med forælderen, idet de ikke støtter forælderen i at formulere de problemer, som fremgår af ansøgningen – som forælderen af en eller anden grund ikke italesætter, måske på grund af frygt for repressalier

fra den anden forælder, eller måske fordi hun/han gerne vil fremstå som et 'ordentligt' menneske, der har styr på sit liv.

"Vi har en forventning om, at de opfører sig ordentligt, at de er ordentlige mennesker, og at de vil vise det bedste. Vi siger tit, at den, der får mest samvær, det er den, der er allerbedst til at samarbejde og virkelig er dygtig til at indgå kompromiser og tage ansvar for samarbejdet."

Børnesagkyndig 3

Det kan antages, at førnævnte forælders forståelseshorisont ikke udfoldes eller afdækkes, idet problembeskrivelsen er forskellig i hhv. ansøgningen og på vejledningsmødet, og dermed er det ikke muligt at opnå et forlig mellem forældrene, som afspejler den 'horizontsammensmeltning', som er idealet som løsning på problemet. Dette bekræfter, at problembeskrivelser og -løsninger påvirkes af vores forskellige roller i forskellige kontekster – som fx illustreres i Dans sag.

Dømmekraftbegrebet åbner mulighed for at de børnesagkyndige kan forholde sig reflektivt til den institutionelle dømmekraft – og det sker, at de børnesagkyndige gør indsigelser over for forældrenes enighed.

"Hvis de er ved at indgå fx en 7/7 aftale med et lille bitte barn eller en aftale, hvor vi skifter mandag, tirsdag, onsdag, torsdag, fredag, lørdag, søndag – vi har bare en dag hver - så er det jo vores opgave at sige stop, stop, stop kære venner." Børnesagkyndig 3

De børnesagkyndige udøver således både reflekteret og ureflekteret magt. Her formidler de en (for tiden) gældende norm om, at spædbørn har brug for mere kontinuitet i den daglige omsorg end en 7/7 ordning indeholder, eller at børn generelt har behov for forudsigelighed og ro, som ikke er foreneligt med et dagligt skift mellem to hjem. Ofte fortæller de børnesagkyndige forældrene, hvilke aftaler de bør indgå af hensyn til barnet, oftest med udgangspunkt i det generaliserede barns behov.

"Der er nogle helt basale ting, hvor vi tænker, at det vil altså være bedst for jeres barn, hvis I gjorde sådan og sådan. Nå, det har vi slet ikke tænkt over – og de har i hvert fald ikke tænkt sammen over det." Børnesagkyndig 4

De børnesagkyndiges vejledning og rådgivning har således fokus på, at forældrene skal bibringes den for tiden rigtige viden, så de kan træffe de rigtige beslutninger i forhold til deres barn.

Delkonklusion - barnets bedste

Denne delkonklusion skal svare på, hvilke elementer de børnesagkyndige tillægger betydning i vurderingen af barnets bedste. I de børnesagkyndiges vurdering af barnets bedste indgår oplysninger om forældrenes enighed, barnets perspektiv og samværsforælderens forhold. Det

fremgår af analysen, at de børnesagkyndiges altovervejende opgave består i at forlige forældrene. Det sker ud fra den betragtning, at et forlig vil reducere konfliktniveauet, hvilket antages at være bedst for barnet. Det er forældrenes italesættelse af konflikten og deres oplysninger om barnet, som er udgangspunktet for forligsbestræbelserne. På samarbejds mødet formidler de børnesagkyndige viden til forældrene med udgangspunkt i barnets perspektiv. Samtidig har de børnesagkyndige rettet opmærksomhed mod samværsforælderen med henblik på at afdække dennes forhold. Der spørges til afvigelser fra normen, fx psykisk sygdom, kriminalitet mv. Spørgsmålet om forældrenes 'normalitet', som det forstås af den enkelte børnesagkyndige, bliver dermed en væsentlig del af barnets bedste (Egelund 2003).

Ved meningskategorisering af de børnesagkyndiges udsagn i fokusgruppeinterviewet viser det sig, at når barnet inddrages i form af en samtale, består barnets perspektiv af den fortrolighedskundskab, som den børnesagkyndige har opnået under samtalen. Ved meningskategorisering bliver det også tydeligt, at når barnets perspektiv tilvejebringes ved en forældresamtale, er der sammenfald mellem de børnesagkyndiges opfattelse af barnets perspektiv og barnets bedste. Når de børnesagkyndige ikke opnår fortrolighedskundskab om barnet, er barnets perspektiv – eller forståelseshorisont – altså ikke en del af forliget – eller horisontsammensmeltningen – som bliver løsningen på samværsproblematikken.

De oplysninger om barnet, som de børnesagkyndige får kendskab til, når de afdækker barnets perspektiv i forældresamtale, er forældrenes fortolkning af deres barn. Oplysningerne om barnet bliver dermed en del af den fortrolighedskundskab om forældrene, som de børnesagkyndige opnår i samtalen med dem. I disse tilfælde – som er langt de fleste – svækkes barnets perspektiv altså i vurderingen af barnets bedste.

Det, der er bemærkelsesværdigt, er, at de børnesagkyndige ikke tydeligere beskriver eller problematiserer denne klare forskel mellem at have fortrolighedskundskab om barnet eller ej i forligsbestræbelserne. De italesætter forskellen på den måde, at de oplever at have større gennemslagskraft og troværdighed i forligsbestræbelserne, når de har talt med barnet. Men de giver ikke udtryk for et ønske om at tale med flere børn, eller at de synes, at de taler med for få børn. Tværtimod er der skepsis mod at tale med børn ned til 6 – 8 års alderen, som de oplyser, at Ankestyrelsen oftere og oftere pålægger dem.

For at tydeliggøre problemstillingen vil jeg med udgangspunkt i teori om anerkendelse og dømmekraft foretage en analyse af Statsforvaltningens mulighedsbetingelser for anerkendelse af barnet som forudsætning for det gode liv – som det er hensigten med barnets bedste.

Den 'kamp', som forligsbestræbelserne i Statsforvaltningen er udtryk for, kan betragtes som en anerkendelseskamp, det vil sige kampen om, hvis perspektiv – barnets eller forældrenes – der skal anerkendes som grundlag for en samværsaftale. Der er ikke tale om en magtkamp, men om en kamp for at få den andens moralske tilslutning (Juul 2010:164), idet anerkendelsen kun er gyldig, når den gives frit af en anden, der selv nyder anerkendelse, det vil sige at egentlig anerkendelse kun kan opnås i gensidighed (ibid.: 166). Statsforvaltningens prioritering af forældrenes forlig kan antages at være udtryk for, at den forandring, der skal skabes, skal være et resultat af "konflikt, kamp, forsoning" (ibid.:171) - altså at et forlig eller forsoning mellem forældrene foretrækkes frem for en afgørelse fra Statsforvaltningen.

For barnet drejer kampen sig om at få tilgodeset - behovet for (kærligheds-)anerkendelse fra forældrene, som understøtter udviklingen af selvtillid - behovet for retlig anerkendelse, som understøtter udviklingen af selvagtelse - og behovet for social værdsættelse, som understøtter udviklingen af selvværd. Disse elementer danner tilsammen grundlaget for det gode liv.

Samlende konklusion og perspektivering

Det har været mit formål at undersøge, hvordan de børnesagkyndige i Statsforvaltningen praktiserer barnets bedste i forbindelse med skilsmisssager. Jeg vil her samle specialets delkonklusioner, som tilsammen skal besvare dette spørgsmål – og samtidig anlægge nogle perspektiverende betragtninger.

Barnets bedste er et socialt konstrueret begreb, der ligesom samfundsudviklingen i øvrigt forandrer sig over tid i overensstemmelse med foreliggende viden og erfaringsgrundlag. Begrebet henviser til forestillingen om den gode barndom, som barnet, som følge af det nye børnesyn, selv skal være med til at definere. Nu betragtes barnet som subjekt og kompetent aktør i eget liv med mulighed for at påvirke sine omgivelser, og samtidig som objekt, der påvirkes af forældre og vilkår i opvækstforholdene. Som konsekvens heraf skal børn inddrages i forhold, der vedrører deres liv, men de skal samtidig også beskyttes og sikres omsorg. Disse opfattelser er indarbejdet i Forældreansvarsloven, hvori det fremgår, at barnet har ret til omsorg, tryghed og respekt og til at blive inddraget og udtrykke sine synspunkter. Grundstammen i Forældreansvarsloven er, at barnet har ret til samvær med den forælder, som det ikke bor hos, og at begge forældre skal tage ansvar for

barnets opdragelse og udvikling. Et bud på en tolkning af 'barnets bedste' i Forældreansvarsloven er ”den bedst tænkelige løsning for hvert enkelt barn, og (må) bero på en individuel vurdering af netop dette barns forhold – herunder barnets egen indstilling – sammenholdt med den viden og det erfaringsgrundlag, der i øvrigt foreligger.”³⁶ Viden og erfaringsgrundlag henviser til hvilken 'forståelseshorisont', der styrer de børnesagkyndiges praksis. Jeg anvender dømmekraftbegrebet, som menes at rumme den dialektik, som vurderingen af barnets bedste beror på, nemlig den børnesagkyndiges forudsætninger, lovgivning, barnets og forældrenes oplysninger samt Statsforvaltningens normer for, hvordan opgaver løses – tilsammen defineret ved den regulative ide, som bestemmer de børnesagkyndiges forståelseshorisont. Det betyder, at de børnesagkyndiges mulige tanker og handlinger er afgrænset af en bestemt forståelse eller ramme, som retter fokus på bestemte elementer i afdækningen og løsningen af problemstillingerne. Forståelsen og løsningen skabes i fællesskab af de børnesagkyndige og hhv. barn og forældre. De børnesagkyndige forståelseshorisont beror på, at de i udgangspunktet er enige i, at det er bedst for barnet at bevare kontakten til begge forældre. Barnets ret til begge forældre synes at bygge på en antagelse om, at det er væsentligt for et barns identitetsdannelse at have kendskab til sine rødder og gennem opvæksten have både mandlige og kvindelige forbilleder (SFI 2004:21). Dette børnesyn er udtryk for 'det ubevidste barn', hvor relationen mellem barn og forældre anses for at være overordentligt betydningsfuld og derfor skal bevares, og hvis barnet ikke ønsker kontakt, antages det at skyldes ubevidste blokeringer. Det andet børnesyn er som nævnt 'barnet som kompetent aktør', hvor socialisering betragtes som en gensidig påvirkning og læring, der skabes og formes i interaktionen, hvorved børn og voksne på samme tid er både subjekter og objekter. Forældreansvarslovens bestemmelser om inddragelse af barnet og dets eget perspektiv er begrundet i dette nye børnesyn, idet gode beslutninger – og altså barnets bedste - nødvendigvis må inddrage børns perspektiver. Inddragelse er her både etisk og metodisk motiveret.

De børnesagkyndige er også enige i, at forligsbestræbelserne er deres vigtigste opgave, idet det er bedst for alle parter, at forældrene opnår enighed. Her fremhæver de fleksibiliteten i en forligsaftale frem for en 'firkantet' afgørelse om samvær. De børnesagkyndiges sociale dømmekraft synes at have rod i et systemteoretisk perspektiv, hvorefter de anskuer konflikter som ubalancer, der skal afbalanceres. I denne proces vil de være mere optaget af, at problemer eksisterer, end hvorfor de eksisterer. Formålet med vejledningsmødet er således at finde frem til løsninger om barnets fremtid, der er til barnets bedste. Her inddrages barnets perspektiv, som det italesættes af forældrene. Hvis

---

³⁶ Familiestyrelsen 2011:57

forældrene ikke bliver enige, tilbydes de børnesagkyndig rådgivning eller konfliktmægling med henblik på at indgå forlig. En anden mulighed er, at barnets inddrages i form af en samtale med det formål, at barnets eget perspektiv efterfølgende giver forældrene mulighed for at anlægge nye vinkler på, hvordan de i fællesskab bedst varetager deres barns behov. I denne proces udøver de børnesagkyndige en magt, som ikke opleves som magt, men som viden eller 'sandhed' om, hvilke gode beslutninger forældrene bør træffe i forhold til deres barn. I dette ligger også en forventning til forældrene om, at de har de fornødne kompetencer hertil – hvilket er udtryk for den form for magt, der umærkeligt påvirker forældrenes selvforståelse.

Analyserne viser, at børns inddrages i form af en samtale, når forligsbestræbelserne ikke giver resultat. Formålet med inddragelse er at afdække barnets eget perspektiv med henblik på at tilføre forligsbestræbelserne nye oplysninger, som kan flytte forældrenes fokus fra deres indbyrdes konflikt til barnets behov. Samtidig tilvejebringes de lovbestemte oplysninger til notatet fra børnesamtalen, som skal bruges i forbindelse med en evt. afgørelse, hvis det ikke lykkes at forlige forældrene. Det kan efterlade det indtryk, at inddragelse primært handler om at varetage barnets ret til 'at komme til orde' i forhold til den kommende samværsaftale – en mekanisk tilgang snarere end en etisk vurdering af, at viden om barnets eget artikulerede perspektiv er vigtigt i forhold til at vurdere barnets bedste - også i de sager, hvor forældrene opnår enighed, og børnesamtalen bliver dermed et redskab til at 'få arbejdet gjort'. De børnesagkyndige giver klart udtryk for, at samtalen ikke har til formål – og at de aktivt afholder sig fra - at yde støtte til barnet i forhold til bedre at mestre sin situation som skilsmissebarn. De børnesagkyndige oplever dog, at nogle børn opnår nye indsigter og dermed nye handlemuligheder, idet samtalen samtidig er et tilbud til barnet om et neutralt rum, hvor det kan få aflastning i form af mulighed for at tale om det, der er svært i forbindelse med skilsmissen. Under samtalen er det også formålet at tilbyde barnet børnesagkyndig rådgivning, som især handler om at hjælpe barnet med at formulere dets mening og ønsker til det fremtidige samvær samt afsøgning af ressourcepersoner i netværket eller tilbud om deltagelse i Statsforvaltningens børnegrupper. Hvis de børnesagkyndige skønner, at barnet har det så svært, at det har behov for mere støtte, falder det uden for Statsforvaltningens regi. I så fald kan de børnesagkyndige rådgive forældrene om at søge støtte til barnet eller de kan sende en underretning til kommunen.

Men – det må samtidig konstateres, at det er et fåtal af børn, der inddrages i form af en samtale i Statsforvaltningens behandling af skilsmissesager. Analysen viser, at den primære årsag til, at de børn, som dette speciale omhandler, jf. speciale afgrænsning, ikke inddrages, er, at det vurderes at

være unødvendigt, fordi forældrene indgår forlig. De omfattende forligsbestræbelser og de børnesagkyndiges kontinuerlige udtalelser om, at det er bedst, at forældrene indgår forlig, giver endvidere indtryk af en generel holdning hos de børnesagkyndige om, at det er en belastning for barnet at blive inddraget, som det bør skånes for. Disse børns retssikkerhed tilgodeses dermed ikke – og de bliver ikke anerkendt som retlige personer. Der synes at være et stort gab mellem en så klart formuleret bestemmelse om inddragelse af barnet og det faktum, at børn i langt de fleste sager ikke har mulighed for at komme til orde. Der er ikke tale om et lovbrud, idet inddragelse af barnet i form af en samtale kan betragtes som 'unødvendig' i forligssager, hvilket er hjulmet i § 34 stk. 2, men spørgsmålet er, om denne praksis er i overensstemmelse med lovgivningens intentioner. Både Pia og Dan er eksempler på børn, der ikke er blevet inddraget i deres egen sag.

Barnets perspektiv skal belyses i alle skilsmisssager, og det kan tilvejebringes ved en børnesamtale eller en forældresamtale, jf. specialets afgrænsning. Det er hensigten, at inddragelsen af barnet skal give indblik i ”.. *hvordan omverdenen ser ud fra lige præcis det barns synsvinkel - hvad barnet ved, ser, hører, oplever og føler....*”. Med henvisning til den tidligere beskrevne udvikling i børnesyn og samfundet generelt har nutidens barndomme andre betingelser end tidligere generationers. Derfor er voksnes erfaringer med deres egen barndom ikke brugbare, når man skal forstå, hvad det vil sige at være barn i dag. For at leve op til lovgivningens krav om at inddrage børn og deres meninger, er man derfor nødt til at spørge børnene selv. Barnets synspunkter formes i interaktion med de børnesagkyndige og dømmekraftens regulative idé, der, som tidligere vist, har det mål, at der skal etableres samvær. De børnesagkyndige anvender her et tilstræb indefra-perspektiv, idet de altid foretager en tolkning af barnets udtalelser i deres forsøg på at forstå barnet i dets situation. Det er mit indtryk, at de børnesagkyndige fremstår sensitive – barnet lyttes til og tages alvorligt, og dets udsagn får stor vægt i forhold til den kommende samværsordning. Det er her de børnesagkyndige har mulighed for at opnå fortrolighedskundskab om barnet, som er dømmekraftens anerkendelselement - at barnet genkendes som det barn, det selv oplever at være. Oplysningerne fra børnesamtalen skal indgå i de videre forligsbestræbelser mellem forældrene. Når et barn ikke ønsker samvær, kan det ofte vise sig at handle om detaljer ved samværet - som med de børnesagkyndiges forforståelse og mellemkomst reguleres, hvorefter barnet fortsat gerne vil have kontakt med samværsforælderen. Inddragelse af barnets eget perspektiv og den fortrolighedskundskab om barnet, som de børnesagkyndige dermed opnår, kvalificerer således forligsbestræbelserne, idet de børnesagkyndige - fx ved at anvende barnets egne ord - oplever øget

troværdighed og gennemslagskraft i forhold til forældrene. I de sager, hvor det efterfølgende lykkes at forlige forældrene reelt til barnets bedste, vil jeg benævne støtten og hjælpen til hhv. børn og forældre som positiv magt (Henriksen & Prieur 2004) – når barn og forældre mødes af bestemte forforståelser, som præger deres tænkning af dem selv - og der derved skabes mulighed for at styrke familiens evne til at indgå en aftale, der tilgodeser barnets trivsel. Inddragelse af barnet i form af en børnesamtale kommer således barnet til gavn, idet den opnåede viden om barnets eget perspektiv inddrages i forligsbestræbelserne, barnets evt. behov for anden støtte formidles til forældrene og alvorlige bekymringer for barnets trivsel kan videregives til kommunens familieafdeling.

Børnesamtalen er dog ikke uden dilemmaer, idet de børnesagkyndige skal udarbejde et notat fra børnesamtalen, hvilket betyder, at forældrene ved aktindsigt kan få kendskab til barnets synspunkter. Dilemmaet drejer sig om risikoen for, at barnet tillægges ansvar eller skyld, hvilket kan medføre en (forværret) loyalitetskonflikt og / eller yderligere involvering i forældrenes konflikter. En måde at håndtere det på er, at barnet under samtalen tilbydes børnesagkyndig rådgivning, hvorved barnets udsagn omformuleres på en måde, som er mindst mulig belastende for dets forhold til forældrene. Notatet skal dog være udfyldt så tydeligt, at barnets synspunkter ikke kan betvivles. En anden måde at håndtere dilemmaet på synes at være at beskytte barnet mod inddragelse – at undlade at afholde børnesamtale med henvisning til at det vurderes unødvendigt, så længe muligheden for forlig mellem forældrene står åben.

En anden problematik er, at barnets rettigheder er knyttet til dets kompetencer, som bl.a. forbindes med modenhedsvurdering af barnet. Det fremgår af analysen, at der er fare for, at manglende kompetencer i fx skolen skaber en forventning hos de børnesagkyndige om, at barnets kompetencer i forhold til at indgå i en samtale og give udtryk for sin mening om samværet også er mangelfulde. Denne holdning om, at børns kompetencer kan være mangelfulde eller ikke alderssvarende, synes at afspejle dels børnesynet om et inkompetent barn, der ikke kan gennemskue sit eget bedste, og dels at børn inddrages som informanter eller for at få dem til at blive medspillere på de voksnes dagsorden – ikke for at give dem indflydelse (Warming 2011:36-37). Forældreansvarsloven giver de børn, som ikke inddrages i form af en samtale med henvisning til en modenhedsvurdering, andre muligheder for at inddragelse, som dette speciale ikke forfølger yderligere.

Når barnets perspektiv tilvejebringes ved en forældresamtale, er der tale om et udefra-perspektiv, som er de voksnes syn på barnet. Her består oplysningerne om barnet af forældrenes fortælling.

Denne måde at afdække barnets perspektiv er ikke i overensstemmelse med det nye børnesyn, jf. ovenfor. I stedet anes børnesynet om 'barnet som familiens spejlbillede', hvor det forventes, at man kan få en grundig indsigt i barnet ved at se og tale med forældrene, således at forældrenes 'normalitet' tænkes at afspejle et 'normalt' barn med det generaliserede barns behov. Pia er et eksempel på et barn, der ikke er inddraget i sin egen sag, fordi forældrene indgik forlig. Pias mors beskrivelse af Pias adfærd og Pias egen italesættelse af sin situation kan tolkes som udtryk for forringet trivsel på grund manglende selvtillid, selvagtelse og selvværd, som et resultat af mangelfuld kærligheds-, retlig og social anerkendelse, jf. Honneths anerkendelsesteori. Det interessante er, at hvis Pia i en samtale med en børnesagkyndig fortæller, at hun gerne vil være mere hos sin mor end hos sin far, vil deleordningen angiveligt blive ændret, idet der med henvisning til hendes alder og modenhed vil blive lagt vægt på hendes ønsker – men hun tilbydes ikke denne mulighed, fordi forældrene har indgået forlig. Dermed sker der ingen sikring af hendes livskvalitet her og nu, som det nye børneperspektiv tilsiger – i erkendelse af at barndommen betyder noget i sig selv (Warming 2011:18). De forskellige børnesyn, som Forældreansvarsloven synes at rumme, kan antages at være medvirkende til et mangelfulgt fokus på det nye børnesyn – og som konsekvens heraf er der også manglende fokus på den nødvendige ændring i praksis, som muliggør inddragelse af børn i form af børnesamtaler i flere sager.

I lighed med afsnittet om inddragelse er det påfaldende, at børnene hovedsaglig synes at have en birolle i forhold til at afdække deres eget perspektiv, som i langt de fleste sager, hvor forældrene opnår enighed, tilvejebringes alene på baggrund af forældrenes oplysninger. Der synes i disse sager at være tale om, at undtagelsesreglen i § 34 stk. 2 snarere anvendes som hovedregel: at barnets perspektiv er tilstrækkeligt afdækket på baggrund af samtale med forældrene, hvorefter der er unødvendigt at indkalde barnet til en samtale.

Dette får konsekvenser for tyngden af barnets perspektiv i barnets bedste. Analysen viser, at de børnesagkyndige lægger forskellige elementer i barnets perspektiv, afhængig af om det er tilvejebragt ved en børnesamtale eller forældresamtale. Når barnets perspektiv er tilvejebragt ved en børnesamtale, har de børnesagkyndige opnået fortrolighedskundskab om barnet, hvilket kommer til udtryk ved, at barnets perspektiv har større gennemslagskraft og dermed står stærkere i forligsbestræbelserne, end når barnets perspektiv er tilvejebragt ved en forældresamtale. Dette synes at bekræfte, at det er gennem inddragelse af barnet og tilvejebringelsen af dets eget perspektiv, at barnets bedste sikres.

Imidlertid viser undersøgelser, at belysning af barnets perspektiv i 94% af sagerne sker gennem forældrenes oplysninger (Familiestyrelsen 2011:62), og de børnesagkyndige, som jeg talte med, oplyste, at de i 75% af sagerne opnår forlig - i langt de fleste af disse sager er der ikke afholdt børnesamtale med henvisning til, at det er unødvendigt, eller at de børnesagkyndige ikke mener, at en børnesamtale vil løse forældrenes konflikt. De børnesagkyndige har her fokus på konflikten, som anskues som en ubalance, der bør afbalanceres (Uggerhøj 2011:251-253). Undersøgelser viser, at der er mange børn, der trives godt i de aftalte samværsordninger (SFI 2004b:6), mens der for andre børn med rette må stilles spørgsmålstejn ved, om konflikterne mellem forældrene 'afbalanceres' i tilstrækkelig grad – altså hvor langt forældrenes enighed rækker, når de er tilbage i hverdagens udfordringer - idet der ikke i forligsforhandlingerne er fokus på, og dermed heller ikke ændres ved, årsagerne til konflikterne. I mange familier eksisterer konflikterne stadig, som det er illustreret i Dans sag. Analysen i Dans sag viser, at forældrenes forlig er situeret og ikke fikseret, hvilket klart fremgår af sagsforløbet, som viser, at konflikterne mellem forældrene fortsatte. Dette bekræftes af undersøgelser, som viser, at forældrenes forhistorie kan bruges som rettesnor for potentialet for det fremtidige samarbejde, og der synes ikke at være belæg for, at det har positive konsekvenser for forældresamarbejdet, at der indgås forlig (Familiestyrelsen 2011:38). Mange af de børn, som dette speciale omhandler, vil opleve at vokse op i familier, hvor konflikter mellem forældrene er konstante i varierende grad, og de udsættes dermed for en kontinuerlig belastning i store dele af barndommen, hvilket ikke er i overensstemmelse med tanken om barnets bedste. Det er familier, hvor begge forældre vurderes at have ressourcer til at varetage forælderrollen, men de magter ikke at etablere det fælles forældreskab (Rothenborg 2012:129). Selv om konflikterne i familien fortsætter, sikrer inddragelse af barnet, at det tilbydes aflastning og børnesagkyndig rådgivning, og som det er fremgået her kan den opnåede viden og fortrolighed om barnet komme barnet til gavn. Og ikke mindst antages den anerkendelse, der ligger i at blive inddraget og lyttet til, at styrke barnet i form af selvagtelse. Analysen af Statsforvaltningens mulighedsbetingelser for anerkendelse af barnet som forudsætning for det gode liv viser, at inddragelse af barnet er en nødvendighed for at tilgodese hensynet til barnets bedste. Det er horisontsammensmeltningen – eller forsoningen – af barnets og forældrenes perspektiver, der giver en bedre viden og dermed bedre forlig. Konflikterne om samværet løses ikke nødvendigvis af, at barnet inddrages i form af en samtale, så der skal fortsat arbejdes på at skabe et bedre forældresamarbejde. Og selv om børnene oplever sig anerkendt som etiske personer i samtalen med de børnesagkyndige, kan børnene alligevel ende med at opleve sig

u-synlige, hvis deres synspunkter ikke afspejles i den senere aftale om samvær (Høilund & Juul 2015:33).

”Jeg tænker også sagtens, at man kan snakke om barnets bedste i forhold til præcis det, vi laver. Og jeg synes netop, det der med valget mellem onder er et fint billede – vi kan godt sidde med både de 6. - 7. - 8. bedste muligheder ud fra den situation, man nu er i, og der er ikke nogen af mulighederne, der faktisk er optimale på nogen måder og er god for barnet, men det er der, vi er.”

Børnesagkyndig 2

Her synes den børnesagkyndige at give udtryk for, at barnets bedste ikke altid er en god løsning – men stadig den bedste for barnet, med henvisning til forældrenes enighed. Det betyder, at selv om barnets ret til at udtrykke sine synspunkter er anerkendt i og med, at barnet har været inddraget i form af en samtale med en børnesagkyndig, er barnets eget artikulerede perspektiv altid underordnet forældrenes enighed, fordi barnet er underlagt forældremyndighed. Her må barnets ret til barnets bedste betragtes som en formel men ikke reel rettighed, og Statsforvaltningens mulighedsbetingelser for at anerkende barnet som retlig person mindskes. I de tilfælde, hvor barnet ikke inddrages i form af en samtale og dermed ikke får mulighed for at komme til orde om egne forhold, er mulighedsbetingelserne for at anerkende barnet som etisk og retlig person ikke tilstede. Det vil sige, at der i disse sager sker strukturelle krænkelse af anerkendelsesbetingelserne (Juul 2010:172), som det er tilfældet for børnene Dan og Pia, som ikke blev inddraget i deres sag, hvilket antages at forringe deres muligheder for at opnå det gode barneliv.

Barnets bedste er et åbent og foranderligt begreb, som over tid har forskelligt indhold. I forlængelse af dette speciale synes det hensigtsmæssigt at forankre begrebet i anerkendelselementerne, som til enhver tid spiller en rolle i forhold til at skabe ´det gode liv´ - det gode barneliv.

Kvalitetsvurdering

Her vil jeg redegøre for mine overvejelser angående specialets kvalitet – metode, undersøgelsens reliabilitet og validitet samt generaliserbarhed.

- metode

Kvalitativ forskning og analyse er en udfordring, da der ikke findes en sikker metodisk hovedvej for et godt resultat (Olsen 2003:72). Jeg vurderer, at mine metodevalg skaber grundlag for at belyse specialets undersøgelsesspørgsmål. Problemstillingen kunne have været bedre belyst - som det er

fremgået havde jeg håbet på mere empiri, fx et fokusgruppeinterview mere - eller interview med børn, der har været inddraget i deres sag i Statsforvaltningen, hvorved jeg havde fået et bedre grundlag til fortolkning af de børnesagkyndiges udsagn.

- reliabilitet

Reliabilitet vedrører troværdigheden af mine konklusioner, og hvorvidt resultatet kan reproduceres på andre tidspunkter af andre forskere – fx om interviewpersonerne vil give andre forskere andre svar (Brinkmann og Kvale 2009:271). Kilden til mine data er formet i interaktion mellem fire børnesagkyndige i en fokusgruppediskussion - min empiri er således udviklet med udgangspunkt i mine temaer og opfølgende spørgsmål og i samspil mellem præcis disse fire personer i netop denne kontekst på netop denne dag. Til trods for at de børnesagkyndiges udsagn ofte var udtryk for deres generelle meninger, som blev underbygget af mange konkrete eksempler, tager jeg forbehold for en reproduktion af undersøgelsens resultater, idet min forforståelse er til stede i mine spørgsmål til empirien og er dermed med til at bestemme den efterfølgende analyse. Kravet om reproduktion indebærer, at udsagn har én rigtig mening, og at analysen finder denne ene ægte mening – heroverfor muliggør den hermeneutiske tænkning en legitim mangfoldighed af fortolkninger. Det drejer sig så om at give klare beskrivelser af den af dokumentation og de argumenter, der indgår i en fortolkning, så den kan efterprøves af andre læsere (Kvale og Brinkmann 2009:234-236). Jeg har ekspliciteret, hvordan undersøgelsen er foretaget og har gjort de metodiske og analytiske procedurer så transparente som muligt. Jeg har endvidere bestræbt mig på at være omhyggelig med at underbygge mine analyser med beskrivelse af empiri i form af citater.

- validitet

Validitet drejer sig om, hvorvidt en metode undersøger det, den har til formål at undersøge – det drejer sig om undersøgelsens gyldighed. Jeg mener, at undersøgelsen besvarer undersøgelsesspørgsmålet. Undersøgelsens argumenter beror på en hermeneutisk fortolkning af de børnesagkyndiges udsagn, hvilket betyder, at der kan være mange måder at forstå verden på. Da jeg har tydeliggjort, hvornår jeg har brugt teori, og hvornår jeg har brugt empiri, mener jeg, at min fortolkning af udsagnene er valide. Kvaliteten af undersøgelsens resultater beror på argumenternes overbevisning og indre sammenhæng, jf. kohærenskriteriet (Kvale og Brinkmann 2009:273).

- generaliserbarhed

Det er en udbredt kritik af kvalitative undersøgelser, at de har for få informanter til, at resultaterne kan generaliseres. Det gør sig også gældende i dette speciale. Videnskabelig viden er ud fra et

hermeneutisk perspektiv kontekstafhængig viden, og undersøgelsen bidrager som sådan kun med viden om netop de fire børnesagkyndige, der har deltaget i specialets fokusgruppeinterview. Analytisk generalisering er en vurdering af, hvorvidt en undersøgelses resultater er vejledende for, hvad der vil ske i en lignende situation (Kvale og Brinkmann 2009:289). Launsø & Rieper afviser at resultater i den forstående forskningstype er generaliserbare – i stedet anvender de begrebet overførbare, som henviser til om resultater opnået i én kontekst kan overføres til beslægtede kontekster (Launsø & Rieper 2005:27-29). De børnesagkyndige har italesat deres praksis som udtryk for Statsforvaltningens generelle praksis. Denne praksis synes at være i overensstemmelse med praksis i Pias og Dans sager, som er behandlet i en anden afdeling af Statsforvaltningen. Jeg har i undersøgelsen givet righoldige specifikke beskrivelser af de børnesagkyndiges italesættelser, og på baggrund af analysen er det mit indtryk, at der kan argumenteres for en vis generaliseringstendens, men lader det i øvrigt være op til læseren at bedømme, om resultaterne kan generaliseres til en ny situation (Kvale og Brinkmann 2009:289-290).

Litteraturliste

- Ankestyrelsen (2016) Ankestyrelsens praksisundersøgelse om samværssager. København
- Antoft, R. & Salomonsen, H.H. (2007) 'Det kvalitative casestudium', s. 29-57 i: Antoft, R. et al. (red.): Håndværk & horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode. Syddansk Universitetsforlag Odense.
- Bo, Karen Asta & Christiansen, Lars Koberg & Gehl, Ingrid & Rump, Karl Johan (2000) Se – Det er mig i stormvejr. Skilsmissebørn og samværskonflikter. Nyt Juridisk Forlag København.
- Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (2010) Kvalitative metoder – en grundbog. Hans Reitzels Forlag København.
- EVA – Danmarks Evalueringsinstitut (2009) – Børneperspektiver. Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på www.eva.dk
- Egelund, Tine (2003) Børns tarv og Børns ret. Varetages de nødvendige hensyn til barnet i børneforsorgssager? i: Dansk Sociologi, vol. 14 nr. 2:39-57.
- Ejrnæs, Morten & Guldager, Jens (2008) Helhedssyn og forklaring, side 28 og 29. Akademisk forlag
- Familiestyrelsen (2006) Barnets perspektiv. Forældremyndighed. Barnets bopæl. Samvær. Tvangsfuldbyrdelse. Betænkning nr. 1475 - afgivet af Udvalget om Forældremyndighed og Samvær. Nordisk Bog Center A/S
- Familiestyrelsen (2009) Evaluering af tværfaglige møder i højkonfliktsager – midtvejsrapport.
- Familiestyrelsen (2011) Evaluering af Forældreansvarsloven. Familiestyrelsen København
- Halkier, Bente (2012) Fokusgrupper. I: Kvalitative Metoder. Redigeret af Svend Brinkmann & Lene Tanggaard. Hans Reitzels Forlag
- Henriksen, Lars Skov & Prieur, Annick (2004) Et nyt perspektiv på magt i det sociale arbejde. I: Dansk Sociologi, 2004, 15, nr. 3 s. 101-112
- Højlund, Peter & Juul, Søren (2015) Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag
- James, Allison & Jenks, Chris & Prout, Alan (1999) Forestillinger om barndommen. I: Den teoretiske barndom. Nordisk Bog Center A/S, Haslev.
- Justitsministeriets Forskningskontor (2011) Forældreansvarsloven. Belysning af barnets perspektiv.
- Juul, Søren (2010) Anerkendelse: En grundbetingelse for det gode liv. I: Solidaritet: Anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft. Hans Reitzels Forlag København

- Juul, Søren og Pedersen, Kirsten Bransholm (2012) Kap. 1. Hvorfor videnskabsteori. I: Samfundsvidenskabernes videnskabsteori, en indføring. Hans Reitzels Forlag, København.
- Juul, Søren (2012) Kap. 9. Nyere kritisk teori. I: Søren Juul og Kirsten Bransholm Pedersen: Samfundsvidenskabernes videnskabsteori, en indføring. Hans Reitzels Forlag, København.
- Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2015)(2009) Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværd. Hans Reitzels Forlag, København.
- Launsø, Laila & Rieper, Olaf (2000) Forskning om og med mennesker. Kapitel 3: *Fra paradigmer til forskningstyper*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København.
- Launsø, Laila & Rieper, Olaf (2005) Forskning om og med mennesker. Kapitel 2: *Forskningstyper*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København
- Lynggaard, Kennet (2015) Dokumentanalyse. I: Kvalitative Metoder. Redigeret af Svend Brinkmann & Lene Tanggaard. Hans Reitzels Forlag
- Mik-Meyer, Nanna (2005) Dokumenter i en interaktionistisk begrebsramme. I: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna. Hans Reitzels Forlag, København.
- Nielsen & , J.C. Ry & Repstad P. (1993) Fra nærhet til distanse og tilbake igjen – Om at analysere sin egen organisasjon, i: Nielsen, J.C. Ry: Anderledes tanker om livet i organisationer. Nyt fra samfundsvidenskabernes. Frederiksberg Bogtrykkeri A/S
- Olsen, Henning (2003) Kvalitative analyser og kvalitetssikring. Sociologisk Forskning nr. 1 s. 68-103.
- Ramian, Knud (2003) Praksisforskning som læringsrum i det sociale arbejde. Uden for Nummer – Tidsskrift for praksis, udvikling og forskning i socialt arbejde. 4. årg. nr. 7
- Rothenborg, Jeanette Ringkøbing (2012) Hvad siger forskningen om børn fra brudte hjem? I: Madsen, Annette Due (red.) Far, mor og skilsmissem. At være børnene i midten. Dansk Psykologisk Forlag A/S
- SFI (2004a) Samvær til barnets bedste? Om regler og praksis på samværsområdet. Socialforskningsinstituttet 04:04 København
- SFI (2004b) Samvær og børns trivsel. Socialforskningsinstituttet 04:05 København
- SFI (2010) Udsatte børnefamilier i Danmark. Det nationale forskningscenter for velfærd 10:14 København
- SFI (2011a) Børn i deleordninger. En kvalitativ undersøgelse. Det nationale forskningscenter for velfærd 11:38 København

SFI (2011b) Dom til fælles forældremyndighed. En evaluering af forældreansvarsloven. Det nationale forskningscenter for velfærd 11:26 København

SFI (2013) Beskyttelses- og risikofaktorer for skilsmissebørn i deleordninger. Videnskabelig artikel

SFI (2014) Børn og Unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014. Det nationale forskningscenter for velfærd 14:30 København

Statsamtet Ribe (2004) Indsatsen overfor særligt udsatte børn. Forældremyndighed samvær. <http://www.ft.dk/samling/20041/almdel/reu/bilag/170/130364.pdf>

Staunæs, Dorthe og Søndergaard, Dorte Marie (2005) *Interview i en tangotid*. I: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Hans Reitzels Forlag, København

Uggerhøj, Lars (2011) Kan helhedssyn ligesom kartofler gå til det hele? – Om helhedssyn og perspektiver i socialt arbejde. I: Harder, Margit & Nissen, Maria Appel (red.) *Helhedssyn i socialt arbejde*. Akademisk Forlag København

Ulvik, Oddbjørg Skjær (2009) Barns rett til deltagelse – teoretiske og praktiske udfordringer i profesjonelle hjelpers samarbejd med barn. I: *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol. 46, nr. 12

Warming, Hanne (2011) Del 1: Børneperspektiv. I: *Børneperspektiver. Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. København: Akademisk forlag